

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Antroposociální a ekonomické problémy subsaharské Afriky
Anthropological, Social and Economic Problems of Sub-Saharan Africa

Student: Bc. Jana Jurášková
Vedoucí diplomové práce: Ing. Eva Kovářová, Ph.D.

Ostrava 2014

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Jana Jurášková**
Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6210T004 Eurospráva
Specializace: 00 Eurospráva
Téma: **Antroposociální a ekonomické problémy subsaharské Afriky**
Anthropological, Social and Economic Problems of Sub-Saharan Africa

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Socioekonomická charakteristika subsaharské Afriky
 3. Vymezení antroposociálních a ekonomických problémů v subsaharské Africe
 4. Praktická realizace pomoci subsaharské Africe ze strany EU a jiných mezinárodních institucí a organizací
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o vyžití výsledků diplomové práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

- JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN. *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. Praha: C. H. Beck, 2010. 324 s. ISBN 978-80-7400-326-4.
- UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME. *Human Development Report 2013*. New York: United Nations Development Programme, 2013. ISBN 978-921-1263-404.
- ZÁHOŘÍK, Jan. *Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace: proměny governance*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 179 s. ISBN 978-80-7422-021-0.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Eva Kovářová, Ph.D.**

Datum zadání: 22.11.2013

Datum odevzdání: 25.04.2014

Ing. Boris Navrátil, CSc.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

„Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou diplomovou práci včetně příloh vypracovala samostatně a s uvedením veškerých použitých zdrojů“.

V Ostravě dne 15. července 2014

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Jurášková", is written over a horizontal dotted line.

Jana Jurášková

Ráda bych zde poděkovala své vedoucí práce Ing. Evě Kovářové, Ph.D. za odborné rady a také za čas, trpělivost a vstřícný přístup, který mi po celou dobu věnovala při tvorbě mé diplomové práce.

Obsah

1 Úvod	5
2 Socioekonomická charakteristika subsaharské Afriky	8
2.1. Regionální členění Subsaharské Afriky	8
2.2 Geografická charakteristika SSA	9
2.2.1 Klimatické prostředí SSA	11
2.3 Historický vývoj Afriky.....	11
2.3.2 Kolonialismus Afriky	15
2.3.3 Dekolonizace Afriky.....	16
2.4 Etnické konflikty v SSA.....	17
2.4.1 Přehled válečných konfliktů v Africe	19
2.4.2 Konflikt ve Rwandě a Burundi.....	22
2.4.3 Konflikt v Somálsku	23
2.5 Současná politická situace v Africe.....	24
2.5.2 Vliv mezinárodních organizací na situaci v SSA	27
2.6 Vybrané demografické charakteristiky Afriky	28
2.7 Zemědělská produkce ve státech Subsaharské Afriky	30
2.8 Ekonomická charakteristika států SSA.....	31
2.8.1 Makroekonomická situace států Subsaharské Afriky	33
2.9 Index lidského rozvoje HDI ve státech SSA	33
3 Antroposociální a ekonomické problémy Subsaharské Afriky	36
3.1 Globální problémy	36
3.1.1 Rozdělení globálních problémů	37
3.2 Ekonomické problémy Subsaharské Afriky	37
3.2.1 Nízká ekonomická výkonnost spojená s primárním sektorem	38
3.2.2 Zadluženost SSA	40
3.2.3 Iniciativa HIPC pro těžce zadlužené země	45
3.2.4 HIPC II: Rozšířená iniciativa pro těžce zadlužené chudé země	46
3.2.5 Příčiny zadluženosti Afriky.....	47
3.3 Absolutní chudoba v subsaharské Africe	48
3.3.1 Faktory vedoucí k chudobě v subsaharské Africe	49
3.3.2 Dopady chudoby.....	51
3.4 Zdravotní péče v SSA.....	54

3.4.1	<i>Pandemie moderní doby – AIDS/HIV v Africe</i>	56
3.4.2	<i>Malárie</i>	59
3.4.3	<i>Malárie a HIV/AIDS</i>	62
3.5	<i>Migrace</i>	62
3.5.1	<i>Dopady africké migrace</i>	63
4	Praktická realizace pomoci subsaharské Africe ze strany EU a jiných mezinárodních organizací	65
4.1	<i>Zadluženost zemí subsaharské Afriky a MDG 8</i>	65
4.1.1	<i>Finanční zdroje a formy pomoci MMF rozvojovým zemím</i>	66
4.1.2	<i>Iniciativa HIPC pro těžce zadlužené země</i>	68
4.1.3	<i>Iniciativa pro snižování multilaterálního dluhu MDRI</i>	74
4.1.4	<i>Zhodnocení oddlužení RZ pomocí iniciativ HIPC a MDRI</i>	76
4.2	<i>Řešení chudoby v subsaharské Africe a MDG 2</i>	77
4.2.1	<i>Zhodnocení naplnění cíle 1 – odstranit extrémní chudobu a hlad</i>	80
4.2.2	<i>Rozvojová pomoc Evropské unie s odstraněním hladu v SSA</i>	81
4.3	<i>Dostupnost zdravotní péče v subsaharské Africe</i>	82
4.3.1	<i>Zhodnocení plnění cíle 4</i>	82
4.3.2	<i>Péče o matky</i>	84
4.3.3	<i>Zhodnocení plnění cíle 5</i>	85
4.3.4	<i>Infekční nemoc HIV/AIDS</i>	86
4.3.5	<i>Zhodnocení úspěchů v boji s HIV/AIDS v SSA</i>	88
4.3.6	<i>Malárie</i>	90
4.3.7	<i>Zhodnocení úspěchů iniciativy RBM v boji s malárií</i>	91
4.5	<i>Africká migrace</i>	92
4.5.1	<i>Push a pull faktory africké migrace</i>	92
4.5.2	<i>Dopad Africké migrace na EU</i>	94
5	Závěr	97
	Seznam literatury	
	Seznam zkratk	
	Seznam tabulek	
	Seznam obrázků	
	Seznam grafů	
	Prohlášení o využití výsledků diplomové práce	
	Seznam příloh	
	Přílohy	

1 Úvod

Současný stav světové ekonomiky je spojen s výraznou mírou diferenciací. Jsme svědky dynamického růstu některých regionů a zemí, ale také stále přetrvávající nerovnosti jiných. Typickým příkladem regionu dlouhodobě zaostávajícím za zbytkem světa je subsaharská Afrika, region, potýkající se s řadou problémů, dnes, pro svůj mezinárodní přesah, označovaných jako globální. Palčivé a řešení vyžadující jsou především ekonomické a antroposociální problémy, které tento region, bez pomoci mezinárodního společenství, není schopen řešit sám.

Všechny globální problémy současné lidské společnosti koexistují v těsném vzájemném propojení a navzájem se ovlivňují. Můžeme říci, že je úzká vazba mezi ekonomickými a antroposociálními globálními problémy, neboť některé problémy, například ekonomické zaostávání mají za následek dramatický nárůst různých projevů antroposociálních problémů v nejpostiženějších oblastech světa.

Jedním z nejdiskutovanějších témat současné doby je chudoba, avšak málo kdo si dokáže uvědomit, co obnáší v absolutní chudobě žít. V současnosti se na světě nachází přibližně 1,2 miliardy lidí, kteří žijí pod hranicí 1,25 dolarů na den, přičemž region subsaharské Afriky je jednou z nejpostiženějších oblastí světa. Mnoho států tohoto regionu trpí závažnou mírou úmrtnosti, nízkou průměrnou délkou života, vysokou mírou nezaměstnanosti, nízkou gramotností obyvatelstva. Tyto státy jsou rovněž vysoce zadlužené a lidí v nich denně umírají na smrtelné choroby, jako jsou HIV/AIDS, malárie, tuberkulóza a další infekční nemoci, z důvodu chybějící zdravotní péče. Tyto a mnohé další problémy, sužující rozvojové státy na celém světě, bývají často příčinou jejich pomalého ekonomického růstu.

Tento stav není zbytku vyspělého světa lhostejný, a proto se v dnešní době setkáváme s různými druhy pomoci od vyspělých států a mezinárodních organizací a institucí, a také se zapojuje široká veřejnost. Tyto jednotlivé subjekty využívají odlišných prostředků, avšak směřují ke stejnému cíli, kterým je odstranění, nebo alespoň eliminace nejzávažnějších problémů sužujících rozvojový svět. V roce 2000 vznikl na popud vyspělých států sdružených v OSN program Rozvojových cílů tisíciletí, který všechny tyto uvedené problémy kategorizoval a vymezil cíle, kterých se vyspělé státy snaží dosáhnout do konce roku 2015.

Jednou z příčin chudoby je enormní zadlužení rozvojových zemí. Díky společnému úsilí Mezinárodního měnového fondu a Světové banky vznikla Iniciativa nejvíce zadlužených zemí, známá jako HIPC, která umožnila těmto enormně zadluženým zemím světa zbavit se svého zahraničního dluhu. Tyto astronomické dluhy rozvojových států způsobily, že řada zemí nemohla vykročit na cestu rozvoje, ale upadala do stále větší chudoby. Příjmy nejzadluženějších a nejchudších zemí nestačily na splácení úroků a už vůbec nezbýval dostatek financí na zdravotnictví, boj s infekčními chorobami, jako jsou HIV/AIDS, malárie, nezbývalo ani na vzdělání obyvatelstva a na uspokojení základních životních potřeb. K vyřešení chudoby obyvatelstva bylo proto nutné tyto státy nejprve oddlužit.

Cílem mé diplomové práce je definovat Antroposociální a ekonomické problémy subsaharské Afriky. Charakterizovat současnou ekonomickou a politickou situaci v zemích Subsaharské Afriky a zároveň se detailněji zaměřit na rozvojovou pomoc proudící do tohoto nejchudšího regionu. Zhodnocena bude především pomoc realizovaná v rámci plnění Rozvojových cílů tisíciletí. Výsledky práce budou vycházet zejména z analýzy odborných publikací mezinárodních organizací a dalších relevantních textů, které se daným tématem zabývají. Ke splnění daného cíle bylo nutné se nejprve zaměřit nejen na současnou situaci, ale také zmapovat i historický vývoj subsaharských zemí, a to převážně v období dekolonizace, které mělo významný dopad na jejich současnou ekonomickou situaci. Na podporu cíle práce je formulována také výzkumná hypotéza, a to, že subsaharská Afrika jako region v důsledku mnoha faktorů zaostává v plnění Rozvojových cílů tisíciletí za ostatními rozvojovými regiony.

V rámci druhé kapitoly je vymezená oblast subsaharské Afriky z geografického, ekonomického a politického hlediska. Také je zde zmapován její historický vývoj, kdy důraz je kladem zejména na období dekolonizace a její dopady na ekonomiky. V rámci kapitoly jsou také zmíněny největší konflikty, které se odehrály ještě koncem minulého století.

Třetí kapitola diplomové práce se zabývá charakteristikou hlavních problémů, které vznikají v důsledku astronomického zadlužení zemí subsaharské Afriky, a zamezují tak dalšímu rozvoji v tomto regionu. Jedná se především o problém absolutní chudoby, vzdělání a zdravotní péče, vysoké úmrtnosti, infekčních nemocí, a dále je zmíněn problém africké migrace do Evropy.

Poslední kapitola seznamuje čtenáře s nástroji, které by mohly vést k překonání problému chudoby. Nejdříve se zaměřuji na Rozvojové cíle tisíciletí, jakožto program vytvořený vyspělými zeměmi za účelem eliminace chudoby a problémů s ní spojených, přičemž pozornost je věnována současnému stavu jejich plnění v regionu subsaharské Afriky. Dále je popsán a zhodnocen proces oddlužování, a to prostřednictvím Iniciativy nejvíce zadlužených chudých zemí a Iniciativy pro odpuštění mnohostranných dluhů. V závěru práce se věnuji problému migrace. Při tvorbě této diplomové práce bylo využito jak knižních, tak internetových zdrojů, především pak výročních zpráv, statistik a databází jednotlivých mezinárodních organizací, jako je Mezinárodní měnový fond, Světová banka, Organizace spojených národů, Světové zdravotnické organizace a dalších.

2 Socioekonomická charakteristika subsaharské Afriky

Afrika je nejbohatší kontinent na nerostné suroviny ze sedmi kontinentů světa a zároveň zde žijí nejchudší lidé na světě. Afrika spolu se svými obyvateli pomohla rozmachu mnoha národům, ale její vlastní státy se potýkají s chudobou a ekonomickými krizemi. Afriku můžeme nazvat nešťastným kontinentem, kdy obchodníky střídali misionáři, objevitelé tohoto kontinentu byli střídáni koloniálními vojáky z evropských zemí, což mělo za následek zbídačený stav Afriky.

Afrika zahrnuje 55 samostatných národů s mnohonásobně vyšším počtem etnických skupin a starobylých kultur. Africký kontinent je charakteristický nestabilními vládami, nepokoji a častými občanskými válkami. Je sužován hladomory, nemocemi, migraci obyvatelstva, chudobou, vysokou negramotností, ale také značnými environmentálními problémy, které jsou spojené s kácením deštných pralesů, nešetrnou těžbou přírodního bohatství, rozšiřováním pouští apod.

2. 1. Regionální členění Subsaharské Afriky

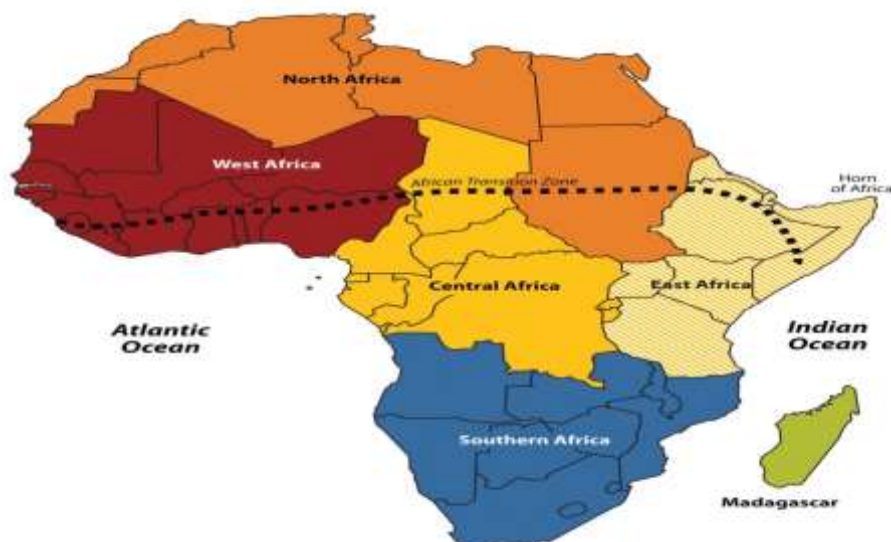
Subsaharská část Afriky zahrnuje většinu zemí afrického kontinentu mimo státy nacházející se v severní Africe. Subsaharská Afrika (SSA) je geografický termín vymezující oblast afrického kontinentu, který se nachází jižně od Sahary. V literatuře se můžeme setkat s různým členěním SSA na menší územní celky. Podle schématu Organizace spojených národů (OSN) je tato oblast dělena do 4 regionálních celků, které představují východní Afriku, střední Afriku, jižní Afriku a také západní Afriku, toto členění je využito i v práci. Tabulka č. 2.1 rozděluje státy do jednotlivých regionálních celků.

Tabulka č. 2.1: Členění subsaharské Afriky na sub regiony dle OSN

Sub-region	Státy
Západní Afrika	Benin, Burkina Faso, Gambie, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Kapverdy, Libérie, Mali, Mauritánie, Niger, Nigérie, Pobřeží slonoviny, Senegal, Sierra Leone, Svátá Helena, Togo
Střední Afrika	Angola, Čad, Demokratická republika Kongo, Gabon, Kamerun, Kongo, Rovnicková Guinea, Středoafriická republika, Svatý Tomáš a Princův ostrov
Východní Afrika	Burundi, Džibutsko, Eritrea, Etiopie, Keňa, Komory, Madagaskar, Malawi, Mauricius, Mayotte, Mosambik, Réunion, Rwanda, Seychely, Somálsko, Tanzanie, Uganda, Zambie, Zimbabwe, Jižní Súdán, Súdán
Jižní Afrika	Botswana, Jihoafrická republika, Lesotho, Namibie, Svazijsko

Zdroj: OSN: United Nations Statistics Division. In: *Composition of macro geographical (continental) regions, geographical sub-regions, and selected economic and other groupings* [online]. France, 2012, 11.2.2013 [cit. 2013-06-16]. Dostupné z: <http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm#africa>

Obrázek č. 2.1: Členění subsaharské Afriky na sub regiony dle OSN

Zdroj: BERGLEE, Royal. Regional geography of the World: *Globalization, people and places*. In: *2012books.lardbucket.org* [online]. 2012 [cit. 2013-10-28]. Dostupné z: <http://2012books.lardbucket.org/books/regional-geography-of-the-world-globalization-people-and-places/s10-subsaharan-africa.html>

Subsaharská Afrika se skládá ze 44 států, které jsou na pevnině a dalších 6 ostrovních států, k části SSA se rovněž počítají ostrovy Réunion a Mayotte, které jsou součástí francouzského území. Subsaharská Afrika, jinak zvaná také jako „černá Afrika“ ve svém rozvoji procházela odlišným tempem vývoje než státy v severní části Afriky. Dělicí čarou mezi těmito územími se stala písečná poušť Sahara, která byla po dlouhou dobu neproniknutelnou hranicí mezi severními státy, ve kterých docházelo k rozvoji mezinárodního obchodu a prohlubování vazeb s Evropou a mezi zbytkem kontinentu představující část SSA, který byl od tohoto dění značně izolován. Regiony v SSA mají mnoho společných demografických trendů týkajících se velikosti rodin, zemědělského životního stylu a nízkého příjmu. Každý z těchto regionů má rozdílné etnické skupiny s řadou různorodých jazyků.

2.2 Geografická charakteristika SSA

Subsaharská Afrika se skládá ze všech států Afrického kontinentu mimo státy ležící na severu tohoto kontinentu, konkrétněji se jedná o stát Maroko, Alžírsko, Západní Saharu, Tunisko, Libyi a také Egypt. Rozloha subsaharské Afriky činí 24 264 800 km², a na této rozloze žije dle statistik Světové banky (2012) přes 874 841 049 obyvatel. Africký kontinent je třetí největší a druhý nejlidnatější kontinent světa.

Velkou částí se Afrika rozkládá na východní polokouli. Africký kontinent je obklopen oceány, kdy východ kontinentu obklopuje Indický oceán, západ Atlantický a sever kontinentu obklopuje Středozemní moře. Na západě Afrického kontinentu dominují nížiny a naopak na východě a jihu kontinentu převládají pahorkatiny. Afrika nemá žádné pohoří, které by bylo srovnatelné s pohořím v Severní a Jižní Americe, nebo v Evropě či Asii. Ve střední Africe leží pohoří Rwenzori, někdy taky nazývané jako Hory měsíce. Toto pohoří se nachází mezi hranici Ugandy a Demokratickou republikou Kongo a tyčí se do výšky 5109 m.n.m. Ve východní části Afriky můžeme najít spousty známých sopečným vrcholů, které se tyčí do vysokých výšek. Nejvyšším bodem Afriky je hora Kilimandžáro vysoká 5895 m.n.m. nacházející se v Tanzanii v blízkosti hranic s Keňou. Poblíž Keni je hora Keňa vysoká 5199 m.n.m. Jediným poloostrovem Afriky je Somálský a největší ostrov představuje Madagaskar.

Na africkém kontinentě převládají pouště, polopouště a savany. Na severu Afriky se nachází Sahara, která představuje největší písečnou a zároveň kamenitou poušť světa. Masy písku z této pouště jsou díky klimatickým změnám na tomto kontinentu přesouvány pomalu na jih směrem k tropickým oblastem i k Středoafričké republice, kde se nacházejí poslední tropické deštné pralesy. Afrikou protékají čtyři větší vodní toky: Kongo, Nil, Niger a Zambezi. V části subsaharské Afriky se nachází celá řada velkých jezer a dominujícím z nich Victoriino jezero, jež sousedí s několika východoafričskými státy. Toto jezero je považováno za druhé největší na světě. Afrika má rovněž rozmanitou faunu a flóru. Africký kontinent se rozkládá převážně v tropických zeměpisných šířkách a v celé Africe panuje teplé až horké podnebí, které má za následek závislost zemí na dešťových srážkách.

Afrika je poměrně bohatá na nerosty, jako je platina, chróm a diamanty. Rovněž má vysoký podíl světových zásob zlata, manganu, kobaltu, bauxitu, uranu, uhlí, mědi a niklu. Státy rozprostírající se na severu Afriky spolu se Súdánem, Nigérií, Gabonem, Angolou, Čadem a Rovníkovou Guineou mají ohromné zásoby ropy, které jsou dle některých údajů největší na světě (po oblasti Středního východu).¹

¹ ECONOMIC DEVELOPMENT IN AFRICA: Rethinking the Role of Foreign Direct Investment. In: Economic Development in Africa [online]. UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT Geneva, 2005 [cit. 2013-06-16]. Dostupné z: http://www.unctad.org/en/docs/gdsafrica20051_en.

2.2.1 Klimatické prostředí SSA

V posledním desetiletí je sužován černý kontinent abnormálním suchem, které je daleko větší, než byly zaznamenány sucha v minulém desetiletí. Mezi nejvíce postižené státy touto situací jsou země v rohu Afrického rohu, neboli Etiopie, Súdán, Čad a hlavně Somálsko, ve kterém denně umírá více než 700 lidí. Katastrofální vedra a sucho ohrožují životy více než 30 miliónů obyvatel Afriky v Angole, Botswaně, Lesovnu, Malawi, Mosambiku, Namibii, Svazijsku, Tanzanii, Zambii, a Zimbabwe. Uvedený stav zhoršují vedle úporného sucha také další přírodní katastrofy. Pro chudé zemědělce v suchých oblastech Afriky mají klimatické změny a nedostatek vodních srážek obrovské následky.²

Dalším významným činitelem ovlivňujícím degradaci přírodního prostředí a vyčerpání přírodních zdrojů, je populace. Nejchudší obyvatelé Afriky pro získání kousku úrodné půdy pro obživu mýtí a vypalují lesy. Po třech letech tuto půdu vyčerpají a pokračují hlouběji do území lesů, které dále pustí faunu a flóru. S mýcením lesního porostu se odstraňuje ochrana půdy a půda je tak vystavená přímému působení slunce, větru a deště. Následkem je půdní eroze. Populační růst je neúměrně rychlý. Afrika nedokáže zvládnout požadavky rychle rostoucí populace a následkem je vyčerpání přírodních zdrojů, degradace půdy a poškození životního prostředí.

2.3 Historický vývoj Afriky

Současná SSA prošla v posledních 50 letech výraznými ekonomickými, sociálními ale také politickými změnami, které byly způsobeny především dekolonizací. Nezávislost většiny afrických států je spojena s tzv. Rokem Afriky 1960, který je závažným mezníkem ve vývoji novodobých afrických dějin. Do té doby byla téměř celá Afrika rozparcelována světovými mocnostmi jako Velká Británie, Francie, Portugalsko, či Španělsko.

2.3.1 Afrika a otroctví

Obchod s africkými otroky, jinak zvaný také Atlantický obchod se datuje k roku 1441, kdy portugalský námořní kapitán Antama Goncalvez unesl ze Západní Sahary ženu a muže, které následně přivezl do Portugalska. V roce 1444 se Portugalci rozhodli postavit na jednom ze svých ostrovů obchodní stanici, na ostrově Arguim u mauritánského pobřeží,

² HELENA.XIXAO: Klimatická změna. In: *Animal and people* [online]. 2007 [cit. 2013-06-26]. Dostupné z: <http://helena.xixao.com/afrika-a-hlad/>

jež sloužila jako základna pro obchodování s otroky. O otroky z Afriky byl v té době velký zájem, neboť Evropa trpěla nedostatkem pracovních sil. Od tohoto roku Portugalci pravidelně dováželi otroky nejprve do Evropy, kde sloužili jako domácí posílčci a později jako pracovní síla při pěstování cukrové třtiny na ostrově Svatého Tomáše. Kolosální trh s otroky vznikl až po roce 1532, kdy byli dováženi Afričtí otroci také do Ameriky jako pracovní síla na cukrovarnické statky do Brazílie a na Antily. Amerika v té době stejně jako Evropa trpěla nedostatkem pracovních sil, který byl zapříčiněn úbytkem původních obyvatel Ameriky. Afričtí otroci byli do Ameriky dováženi ve vysokých počtech, kdy do konce 16. století bylo do Ameriky přivezeno téměř 80 % všech vyvezených otroků z Afrického kontinentu. V roce 1641 začali Nizozemci exportovat Africké otroky do britských a francouzských kolonií, kteří s nimi dále obchodovali. Tabulka č. 2.2 rozděluje vývoz Afrických otroků skrz Atlantik.

Tabulka č. 2.2: Vývoz Afrických otroků skrz Atlantický oceán

Období	Počet vyvezených otroků
1450 - 1600	367 000
1601 - 1700	1 868 000
1701 - 1800	6 133 000
1801 - 1900	3 330 000

Zdroj: ILIFFE, John. *Africans: the history of a continent* [online]. 1. vyd. New York: Cambridge University Press, 1995, xi, 323 p. [cit. 2013-06-26]. ISBN 05-214-8422-7. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=dIHE51ScKTUC&pg=PA127&hl=cs&source=gbs_toc_r&cad=4#v=onepage&q&f=false

Obrázek č. 2.2: Obchod s otroky přes Atlantický oceán

Zdroj: MATUSKY, Adelia. U.S. History 2: African Slave Ports. In: *Ximeline* [online]. 2008 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: <http://www.ximeline.com/evt/view.aspx?id=817874>

Poměrná část otroků byla exportována z Konga a Angoly. Oblasti Mosambiku, Nigeru a Zlatého pobřeží také nebyly ušetřeny obchodu s otroky. Začátkem roku 1807 bylo

z Angoly a Mosambiku vyvezeno Portugalci, Brity a Francouzi přes 80 % otroků z těchto uvedených států.³

Obchod s otroky patří mezi významné mezníky afrického kontinentu, kdy se po jeho zrušení musely africké státy potýkat s mnohočetnými změnami a také dopady, které sebou otroctví zanechalo. Obchod s otroky měl devastující účinek pro mnohé státy atlantického pobřeží Afriky, zvláště pak pro jejich ekonomický vývoj, neboť výrazně zpomalil v těchto oblastech nejen ekonomický růst, ale také růst demografický, kdy počet obyvatel v důsledku plánovaného exportu otroků nerostl, ale přímo klesal. Nepříjemnou skutečností je, že mnoho Afričanů na tomto obchodě s otroky profitovalo, především se jedná o tzv. Africkou elitu, která vybudovala většinu z nejúspěšnějších a nejdynamičtějších státních systémů v SSA převážně na otrokářství a samotném obchodu s otroky. Transatlantický obchod a systém dálkového obchodu v rámci Afrického kontinentu sebou přinesl do konce 18. století pro Africké země zásadní sociální, ekonomické, ale také politické změny. Jedním z hlavních dopadů úbytku populace bylo to, že byli zotročeni a odvedeni převážně muži. Důsledkem toho byla polygamní společnost ve státech nacházejících se jižně od Sahary, neboť žen bylo v Africe mnoho, ale mužů z důvodu otrokářství málo. Dalším tvrdým dopadem otroctví bylo vystavení afrického obyvatelstva novým doposud jim neznámým nemocem (tuberkulóze a zápalu plic), proti kterým nebyli Afričané odolní.⁴

Tabulka č. 2.3 Uvádí hlavní mezníky obchodu s otroky.

Tabulka č. 2.3: Hlavní mezníky vývoje obchodu s otroky

Rok	Hlavní mezníky obchodu s otroky
1444	První otroci z Mauretánie zavlčeni do Portugalska
1444 - 1445	Portugalci navázali obchodní styky se subsaharskou Afrikou
1471 - 1482	Portugalci dorazili na Zlaté Pobřeží a vybudovali pevnost Elmina Castle
1490	První portugalští misionáři přišli do Konga
1500	Založená první cukrová plantáž na ostrově Svatého Tomáše
1510	Španělé zavlčli otroky do Jižní Ameriky
1516	Benin zakázal obchod s otroky mužského pohlaví
1532	První otroci zavlčeni do Severní Ameriky
1680	Vrchol otroctví v Africe
1776 - 1783	Občanská válka za nezávislost v Americe
1787	Založená nadace na znovuosídlení Afriky bývalými otroky

³ ILIFFE, John. *Africans: the history of a continent* [online]. 1. vyd. New York: Cambridge University Press, 1995, xi, 323 p. [cit. 2013-06-26]. ISBN 05-214-8422-7. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=dIHE51ScKTUC&pg=PA127&hl=cs&source=gbs_toc_r&cad=4#v=onepage&q&f=false

⁴ NĚMEC, Jaromír. Historie otroctví v Africe IV. In: *Afrika online.cz* [online]. 12.12.2001 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cislocianku=2005121201>

1807	Zákon zakázal v Británii prodej a nákup otroků a jejich transport
1808	Zákaz otrokářství ve Spojených státech (mimo území Konfederace)
1814	Nizozemci postavili obchod s otroky mimo zákon
1834	Úplný zákaz otrokářství v Británii
1848	Zákaz otrokářství ve Francii
1865	Zákaz otrokářství v celých Spojených státech
1869	Portugalsko zakázalo otrokářství
1886 - 1988	Kuba a Brazílie zakázaly otrokářství
1873	Zavřen Zanzibarský trh s otroky
1936	Nigérie zakázala otrokářství v severních provinciích

Zdroj: NĚMEC, Jaromír. Historie otroctví v Africe IV. In: *Afrika online.cz* [online]. 12.12.2001 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cislocianku=2005121201>

Koncem sedmdesátých let 18. století probíhala v Londýně veřejná debata týkající se obchodu s otroky a rovněž byla založená Africká asociace, jejímž cílem bylo odstranění obchodu s otroky na Africkém kontinentu. Tato asociace usilovala o hmatatelné změny v ekonomických vztazích mezi Evropou a Afrikou.

Koncem 18. století sílily v Evropě hlasy volající po zrušení otroctví. Odpor samotných otroků způsoboval investorům po delší dobu značnou nervozitu, neboť vzpoury na lodích byly častým jevem. Nejvýznamnější vzpourou otroků bylo povstání na Haiti v roce 1791. Také revoluce a napoleonské války, jež zachvátily Evropu koncem 18. století a počátkem 19. století, měly významný vliv na mezinárodní obchod, kdy světové lodní trasy mezi Afrikou, Evropou, Severní a jižní Amerikou byly narušeny a už nedošlo k jejich obnovení. Otročská práce již nebyla mnoha evropskými ekonomy považována za výnosnou. Dánsko a Británie byly největšími přepravci otroků 17. a 18. století, kteří jako první zakázali svým občanům podílet se na obchodu s africkými otroky. V roce 1803 zakázalo obchod s otroky Dánsko. Do 30. let 19. století bylo otroctví legální v Britském království. Ve Spojených státech byla otročská práce hojně využívána až do konce 60. let 19. století a rovněž v Brazílii, která v té době představovala největšího nelegálního importéra otroků 19. století.⁵

V roce 1815 se konal Vídeňský kongres, na kterém se evropské státy zavázaly, že zruší otroctví. Do 30. let 19. století postavila většina evropských států obchod s otroky mimo zákon, nicméně bylo těžké prosadit dodržování tohoto zákona v evropských zemích. Během značné části 19. století přetrvával atlantický obchod s otroky na západním pobřeží Afriky. Tyto státy od něj odmítaly upustit, neboť ho považovaly za základ své ekonomické a politické stability. Obchod s otroky se netýkal pouze států západního pobřeží, ale také

⁵ REID, Richard James. *Dějiny moderní Afriky: od roku 1800 po současnost*. Grada, 2011.

oblasti střední Afriky, konkrétněji regionu dnešní Angoly, kde země pokračovaly na exportu otroků, jejímž hlavním cílem byla Latinská Amerika. I přesto atlantský obchod s otroky během tohoto období značně uvaldal a do 80. let 19. století zcela vymizel.⁶

2.3.2 Kolonialismus Afriky

Od druhé poloviny 18. století se Evropané začali zajímat o bohaté nerostné zdroje Afriky a tak započalo dobývání vnitrozemí černého kontinentu, kdy na začátku 19. století byla většina států Afriky pro Evropany neznámou oblastí. Dřívější postupné pronikání hlouběji do nitra Afriky založené na obchodu a činnosti misí se začalo měnit v otevřenou vojenskou agresi po roce 1880. V roce 1900 bylo celé území Afriky (mimo Libérii a Etiopii) rozděleno mezi evropské mocnosti.

Okupace afrického území udělala z domorodých obyvatel kontinentu závislé koloniální subjekty, se kterými mohli kolonisté libovolně nakládat. Hlavní příčinou kolonialismu v Africe bylo uspokojení měnících se politických, ekonomických, ale taky sociálních potřeb Evropanů v 19. století. Podoba kolonialismu v Africe byla ovlivněná jak charakterem vládních institucí a společností (církví), tak sociální strukturou a materiálními předpoklady kolonií. Koncem 19. století viděli Evropané Africký kontinent jako prostor plný neomezených přírodních a lidských zdrojů, jež mohou plně využívat při uspokojování svých ekonomických, sociálních, ale rovněž i psychologických potřeb vzniklých z důvodu měnících se podmínek nastupujících s novou dobou. Afrika byla ideálním regionem, který disponoval velkými zásobami nerostných surovin a také levnou pracovní silou, v čemž spatřovali Evropané příznivé podmínky pro vývoz kapitálu.⁷

Prvním kolonizovaným územím se stalo Tunisko, o které měly zájem Francouzi, Italové a Angličané. Vítězně z boje vyšli Francouzi a v roce 1881 dalo Tunisko souhlas k okupaci svého území a na tomto území byl vyhlášen francouzský protektorát. Největší část Afrického území se podařilo získat Francii a Velké Británii, také Itálii, Portugalsku, Španělsku, Belgii a Německu. Evropské mocnosti začaly soupeřit o získání a kontrolu nových území jako zdroje surovin a odbytiště. Například Británie měla zájem o zajištění volného přístupu k bohatým ložiskům zlata a také o kontrolu povodí Nilu. Francie se zajímala o surovinově bohaté pánve řeky Konga a jejího vyústění do Atlantského oceánu.⁸

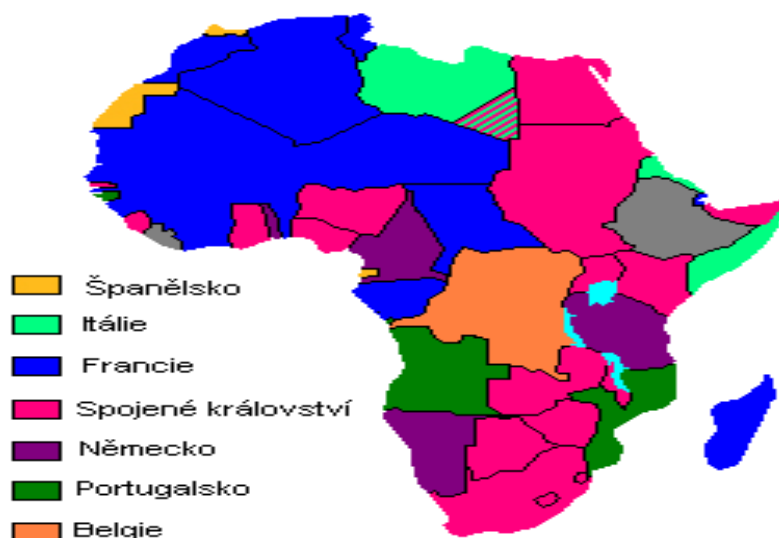
⁶ REID, Richard James. *Dějiny moderní Afriky: od roku 1800 po současnost*. Grada, 2011.

⁷ LACINA Karel a kol., *Nejnovější dějiny Afriky*, Praha 1987

⁸ Tamtéž

Evropané usilovali o co největší užitek získaný při spotřebě co nejméně prostředků. Afričané museli pracovat na plantážích, dolech a na stavbě komunikací. Kolonialismus způsobil přerušení vzestupných procesů uvnitř Afriky, kdy během rozmezí 20 let byl celý kontinent okupován evropskými mocnostmi. Tato násilná okupace zbavila Afričany své vlastní suverenity. Namísto heterogenních států a společností byly vytvořeny umělé kolonie, které byly spravovány guvernéry a úředníky jmenovanými vládami v metropolích.⁹ Jednotlivé kolonie měly odlišnou politiku a správu. Negativním případem Evropského kolonialismu v Africe je belgické Kongo, které belgický král Leopold II. pojal do svého osobního vlastnictví.¹⁰ Viz obrázek č. 2.3.

Obrázek č. 2.3: Rozdělení států Afriky mezi Evropské mocnosti

Zdroj: RŮŽIČKOVÁ, Pavlína. Současné konflikty v Subsaharské Africe: Kolonialismus. In: *Válka.cz*[online]. 3.12.2010 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: http://www.valka.cz/clanek_13827.html#13827_20

2.3.3 Dekolonizace Afriky

Koncem 50. let 20. století došlo ke zlomu kolonialismu. V dubnu roku 1958 se v Ghaně sešli hlavní představitelé v té době již samostatných států (Ghany, Etiopie, Libérie, Súdánu, Libye, Maroka, JARu a Tuniska), aby v prosinci téhož roku svolali konferenci, kde přijali několik rezolucí, týkajících se problémů spojených s národně osvobozeným hnutím v Africe. Nejvýznamnějším datem pro Afričany se stal rok 1960, nazývaný také jako „*Rok Afriky*“, kdy získalo nezávislost celkem 17 kolonií (Kamerun, Togo, Mali,

⁹ NĚMEC, Jaromír. Historie otroctví v Africe IV. In: *Afrika online.cz* [online]. 12.12.2001 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cisloclanku=2005121201>

¹⁰ RŮŽIČKOVÁ, Pavlína. Současné konflikty v Subsaharské Africe: Kolonialismus. In: *Válka.cz*[online]. 3.12.2010 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: http://www.valka.cz/clanek_13827.html#13827_20

Senegal, Madagaskar, Dahome, Niger, Horní Volta, Pobřeží slonoviny, Čad, Kongo, Gabun, Mauretánie, Středoafriická republika, Britské a Italské Somálsko a Nigérie) a ostatní kolonizované státy brzy poté. V některých státech, třeba například již v zmíněném belgickém Kongu, a také v portugalské Angole a Mosambiku měla dekolonizace krvavý průběh. Tyto oblasti i dodnes zůstávají nejproblematictější z celého Afrického kontinentu.¹¹

Na přelomu 50. a 60. let v období dekolonizace začaly do popředí vystupovat zájmy a aktivity Organizace spojených národů. OSN se snažila v tomto období o udržení mezinárodního míru a bezpečnosti na Africkém kontinentě. Nově vznikající státy vytvářely s ostatními rozvojovými zeměmi světa významnou většinu v členské základně OSN. Tyto státy vznikaly bez jakékoliv tradice, jediná politická správa do té doby byla infrastruktura evropských kolonizátorů. Politické elity nově vzniklých afrických států pokračovali v politice z koloniálních dob, což vyústilo ve stupňování napětí v poměrně krátkém období po vyhlášení nezávislosti Afrických států. Velkým problémem mnoha afrických států se stala politická a sociální zaostalost obyvatel žijících na venkově. Ve vesnicích žilo až 95 % všech Afričanů, kteří byli ovládnáni náčelníky. Tato situace přispívala k nestabilitě vnitropolitických vztahů a výsledkem bylo převzetí moci ozbrojenými složkami. K agresivním zásahům armád do politického života docházelo ve státech subsaharské Afriky poměrně často (například v Kongu, Beninu, na Madagaskaru, v Etiopii, Ugandě, či Středoafriické republice). Vznik a rozvoj dekolonizačních procesů se stal podmětem k založení Organizace africké jednoty¹² (1963). OAJ byla důležitým stabilizačním prvkem afrického kontinentu, který se snažil o mírové urovnání sporů.

2.4 Etnické konflikty v SSA

V letech 1945-1960 byly na Africkém kontinentě zaznamenány pouze 4 konflikty, zatímco po „Roce Afriky“, tedy po roce 1960 se stala Afrika kontinentem s největším počtem konfliktů světa. Velká část afrických nepokojů je spojována s dekolonizačním procesem, neboť při dělení afrických území nehleděly evropské mocnosti na respektování národnostního složení obyvatelstva. Opomíjely rovněž přirozené hranice států a také na to,

¹¹ RŮŽIČKOVÁ, Pavlína. Současné konflikty v Subsaharské Africe: Kolonialismus. In: *Válka.cz*[online]. 3.12.2010 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: http://www.valka.cz/clanek_13827.html#13827_20

¹² Chartu OAJ podepsali představitelé Alžírsko, Burundi, Čadu, Dahome, Egypta, Etiopie, Gabunu, Ghany, Guineje, Horní Volty, Kamerunu, Keni, Konga, Zairu, Libérie, Madagaskaru, Mali, Mauretánie, Nigeru, Nigérie, Pobřeží slonoviny, Rwandy, Senegalu, Sierry Leone, Somálska, Středoafriické republiky, Súdánu, Tanganiky, Tuniska a Ugandy. Za zakládající členy OAJ jsou také považovány státy Maroka a Toga.

zda spojí kmeny spřátelené a sobě příbuzné či zneprátelené. Důsledkem těchto opomíjených skutečností vznikly tzv. nepřirozené, umělé státní hranice a rovněž mnohá zneprátelená etnika se ocitla pohromadě v jednom státním útvaru (Somálci). Tato etnika začala prosazovat své zájmy a následkem těchto činů bylo mnoho ozbrojených konfliktů. V málokterých afrických částech měly tyto konflikty čistě etnickou povahu, většinou se týkaly politických a ideologických sporů.

Napětí a rozpory se projevovaly v mnohých částech afrického kontinentu v podobách nepokojů, ozbrojených povstání, převratů, vojenských vzpour, ale také vražedných útoků na politické odpůrce. Tyto konflikty byly zapříčeny z mnoha příčin, které se týkaly jak zabránění území bohatého na nerostné suroviny, tak boji o politickou moc nebo mezi etnickými skupinami.

Během posledních 50 let bylo v Subsaharském regionu zaznamenáno několik konfliktů, viz tabulka č. 2.4. Jedním z konfliktů je boj o moc v Demokratické republice Kongo, který přerostl v kontinentální ozbrojený střed, tzv. „Africkou světovou válku“, kdy proti sobě bojovaly území ovládaná povstalci a území ovládaná vládou. V roce 2002 skončila přes 37 let trvající válka v Angole.

Další konfliktní zónou v Africe byla Guinea, Sierra Leone a Libérie. V Guineji skončila válka v roce 2001, v Sierra Leone došlo k ukončení sporů o rok později. V Libérie se ještě nedávno bojovalo. Většina afrických konfliktů souvisela s dekolonizací a nemalý podíl hrály také etnické rozpory o hranice nově vzniklých států. Po roce 1960 se stala Afrika (po Asii) kontinentem, na kterém bylo vedeno nejvíce válek a ozbrojených konfliktů. Až 20 % válečných konfliktů bylo v Africe vedeno za odtržení či autonomii území. Oproti tomu celých 40 % konfliktů bylo protirežimní povahy, jež měla za cíl svrhnout stávající vládu.¹³

¹³ MAŠLOVÁ, Hana. Ozbrojené konflikty: Shrnutí konfliktů. In: *Afrikaonline.cz* [online]. 10.1.2001 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cisloclanku=2001011001>

Tabulka č. 2.4: Konflikty v Africe od roku 1960 do roku 2002

Stát	Počátek konfliktu	Klasifikace
Angola	1960	Válka
Burundi	1993	Válka
Pobřeží Slonoviny	2002	Válka
Kongo-Brazzaville	2002	Ozbrojený konflikt
Kongo-Kinshasa (Kivu)	1997	Ozbrojený konflikt
Madagaskar	2002	Ozbrojený konflikt
Libérie	2000	Válka
Nigérie (Scharia-Unruhen)	2001	Ozbrojený konflikt
Nigérie (Tiv/Jukun)	2001	Ozbrojený konflikt
Rwanda	1990	Válka
Senegal (Casamance)	1990	Válka
Sierra Leone	1993	Válka
Somálsko	1988	Válka
Súdán	1983	Válka
Čad	1966	Ozbrojený konflikt
Uganda	1995	Válka
Středoafriická republika	2002	Ozbrojený konflikt

Zdroj: MAŠLOVÁ, Hana. Ozbrojené konflikty: Historie konfliktů. In: *Afrikaonline.cz* [online]. 10.1.2001 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cisloclanku=200101100>

2.4.1 Přehled válečných konfliktů v Africe

Západní Afrika - v západní Africe, proběhlo do roku 1975 poměrně málo válek. Dva nejvýznamnější konflikty, které se odehrály v této době, se týkaly války za nezávislost portugalské kolonie Guinea-Bissau (1963-1974) a války o Biafru (1967-1970) v Nigérii, kde došlo k pokusu o odtržení bohatého regionu s ropou Biafru od nigerijské federace. Následkem tohoto úsilí bylo vypuknutí děsivé občasných válek a region Biafra byl uznán jako samostatný region, ale i přesto neměl dlouhé trvání, neboť centrální nigerijská vláda se neohodlala jen tak vzdát regionu a vedla brutální genocidní válku proti Biafře s mnoha oběťmi. Nakonec byla Biafra dobita a opět připojena k nigerijské federaci.¹⁴

Nevýznamnější válka v západní Africe vypukla v Libérii v období let 1989-1996, a jejím následkem byla válka v Sierra Leone. Pozadím tohoto konfliktu, který si vyžádal více jak 150 000 obětí, se stal zájem o velká diamantová ložiska. Vzbouřenci vystoupili roku 1991 s obviněním, že tehdejší vláda je zkorumpovaná. Postup vzbouřenců byl v té době

¹⁴ MAŠLOVÁ, Hana. Ozbrojené konflikty: Náklady konfliktů. In: *Afrikaonline.cz* [online]. 10.1.2001 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cisloclanku=2001011001>

brutální a jeho konečným výsledkem byla smrt cca 50 000 lidí a celková devastace země. Na obou stranách bojovaly nezletilé děti.¹⁵

Centrální Afrika – tento region je zóna s největšími a nejčastějšími ozbrojenými střety, které byly nejbrutálnější a zároveň nejmasovější. Nejdelší válka tohoto regionu byla v Čadu (1966-1996). Mezi velice konfliktní zemí je také Kongo, které po získání nezávislosti nad Belgií vedlo boje o získání centrální moci, které se projevovaly nádechem studené války. Mezi další válečné regiony centrální Afriky řadíme Rwandu a Burundi – zmíněné níže.

Východní Afrika - tvoří na kontinentu území s častými válkami, jež byly vedeny v posledních 40 letech hned v několika centrech. K nejbrutálnější válce v této oblasti patří válka za autonomii jižní části Súdánu. Koloniální politika měla za cíl oddělit vývoj muslimsko-arabského severu od černého jihu, což se následně změnilo po nabytí nezávislosti. V letech 1955-1972 byla vedena válka za autonomii v jižní části země, která byla po skončení války přiznána jihu. Toto přiznání bylo ovšem teoretické, praxe byla jiná. V roce 1983 byla na jihu Súdánu objevena ropa, jejímž následkem bylo zrušení autonomie. Tento zdánlivě náboženský konflikt vedl znovu k válce. Arabsko-muslimský sever byl podporován islamistickými státy, zatímco křesťansko-animistický jih se těšil podpoře USA. Na obou stranách konfliktu bylo uplatňováno masové zabíjení civilistů a hrubé porušování lidských práv.¹⁶

Letošní rok proběhlo druhé výročí existence samostatného Jižního Súdánu, který se 9 června 2011 odtrhl od Súdánské republiky neboli Súdánu. Toto výročí ovšem nese s sebou vyostření vztahu mezi těmito státy. Jižní Súdán trýzní etnické konflikty, v jejichž pozadí je vícero rebelujících skupin, které si navzájem vraždí ženy a děti. Při rozdělení těchto dvou států v roce 2011 připadly Jižnímu Súdánu $\frac{2}{3}$ ropného bohatství Súdánu. Prezident Súdánu Omar Bašír přikázal zavřít ropovod přepravující ropu z jihu. Jižní Súdán je závislý na obchodování s ropou na severu, který disponuje transportní a zpracovatelskou infrastrukturou. Prodej ropy je pro Jižní Súdán hlavní a dá se říci, že i jediný zdroj příjmů, kdy uzavření tohoto ropovodu na delší dobu může přivodit Jižnímu Súdánu i hospodářský

¹⁵ MAŠLOVÁ, Hana. Ozbrojené konflikty: Náklady konfliktů. In: *Afrikaonline.cz* [online]. 10.1.2001 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cislocianku=2001011001>

¹⁶ Tamtéž.

kolaps.¹⁷ V současné situaci je velice těžké předpovídat další vývoj v této oblasti. Země je stále ve válce. Boje o bohatá naleziště ropy neberou konce.

Také Etiopii postihla řada válek za autonomii, kdy nejdéle trvající válkou byla válka za nezávislost italské kolonie Eritrei (1962-1991), která byla v roce 1950 mandátem OSN podřízena Etiopii a měla status autonomie. Ovšem tento status nebyl respektovaný centrální vládou a roku 1962 došlo opět k ozbrojenému povstání, které se přelilo i do ostatních částí Etiopie. Eritrea získala v roce 1991 nezávislost.

Rovněž Somálsko se nevyhnulo konfliktům, které byly vyvolány v souvislosti se somálsky mluvícím obyvatelstvem žijícím na území tehdejší Keni a Etiopie. Somálsko podporovalo ozbrojené povstání v Etiopii (1963-1964 a 1975-1984) přímou vojenskou pomocí a nepřímou také hnutí rebelů v Keni (1963-1967).

Jižní Afrika – Počátkem roku 1960 tvořil tento region dějiště skoro 30 válek. V Angole byla povstaleckými skupinami vedena od roku 1961 dekolonizační válka proti portugalskému režimu. Válečné dění v Mosambiku se v mnohém podobalo Angole, také zde začala válka za nezávislost v roce 1964, a také zde válka neskončila po dosažení nezávislosti v roce 1975.

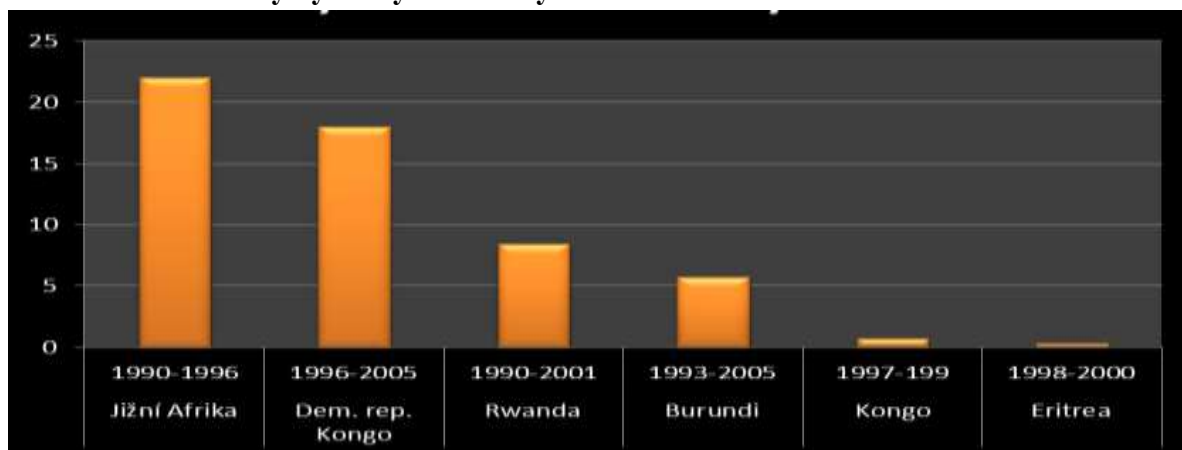
Namibie byla v roce 1920 svěřena do mandátní správy Jihoafrické republiky (JAR), ale když se JAR začala v roce 1966 zdráhat předat mandátní správu Spojeným národům, vypukla válka za nezávislost Namibie. V roce 1990 získala Namibie nezávislost.

Vedení válečných sporů není levnou záležitostí. Za posledních 15 let vyšly ozbrojené konflikty Africký kontinent na 300 mld. USD. Paradoxem je, že tato částka odpovídá sumě, kterou tento „černý kontinent“ obdržel v rámci zahraniční rozvojové pomoci. Podrobnější přehled viz graf č. 2.1 náklady vybraných válečných konfliktů v Africe.¹⁸

¹⁷ PODANÝ, Petr. Jižní Súdán: pranice o ropu a cílené vraždění žen a dětí. *Týden.cz* [online]. 2013, 20.6.2013 [cit. 2013-10-29]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/afrika/jizni-sudan-pranice-o-ropu-a-cilene-vrazdeni-zen-a-deti_273997.html#Um_x7_k991w

¹⁸ MAŠLOVÁ, Hana. Ozbrojené konflikty: Náklady konfliktů. In: *Afrikaonline.cz* [online]. 10.1.2001 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cisloclanku=2001011001>

Graf č. 2.1: Náklady vybraných válečných konfliktů v Africe

Zdroj: MAŠLOVÁ, Hana. Ozbrojené konflikty: Náklady konfliktů. In: *Afrikaonline.cz* [online]. 10.1.2001 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cisloclanku=2001011001>

Vleklé africké konflikty byly doprovázeny vysokým počtem lidských obětí, ale také řadou účasti tzv. dětských vojáků. Tyto ozbrojené konflikty dopadaly na děti mnoha způsoby. Stávaly se přímo oběťmi samotných útoků, svědky útoků, ale bohužel také samotnými pachatelí. Zpráva Mezinárodní organizace práce (ILO) uvedla, že počátkem tohoto tisíciletí bylo v ozbrojených konfliktech na Africkém kontinentě zapojeno až 120 000 dětí.

2.4.2 Konflikt ve Rwandě a Burundi

Rwanda byla před nepokojí nejlidnatějším státem Afriky, který se svým jižním sousedem Burundi tvořily pod názvem Ruanda - Urundi součást Německé východní Afriky v letech 1920-1926 byla belgickou mandátní oblastí, která přešla v roce 1946 pod správu OSN. Toto území bylo osídleno kmeny Tutsiů a Hutuů. Hutuové v roce 1960 vyhráli volby a získali autonomii. Již během voleb došlo ke krvavým srážkám mezi kmeny Hutuů a Tutsiů. Od roku 1959 bylo vyvražďeno přes 100 000 Tutsiů. Burundi získalo nezávislost v roce 1962, avšak o tři roky později se opět kmeny Hutuů pokusily o státní převrat, který vedl k popravě většiny hutuských politiků. V roce 1972 zmasakrovali Tutsiové přes 100 000 Hutuů a na oplátku v roce 1988 Hutuové zahájili ozbrojené násilí proti Tutsiům. V reakci na tyto události bylo přes 20 000 Hutuů zabito a dalších 50 000 jich uprchlo do sousední Rwandy. V roce 1973 došlo k vojenskému převratu, kdy byly zakázány politické strany, a moci se ujala jen jediná strana Národního revolučního hnutí pro rozvoj.¹⁹

¹⁹ MAŠLOVÁ, Hana. Ozbrojené konflikty: Rwanda a Burundi. In: *Afrikaonline.cz* [online]. 10.1.2001 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cisloclanku=2001011001>

V roce 1990 vtrhli do Burundi tutsijští bojovníci Rwandské vlastenecké fronty z Ugandy. Rok poté byla přijata nová ústava, ve které byly povoleny opoziční strany. Pod dohledem Organizace spojených národů došlo v roce 1992 k sestavení přechodné vlády, která měla zajistit demokratické volby v roce 1995, ale opět došlo mezi těmito státy k rozbrojům a opět propukly masové boje. Po smrti prezidentů Rwandy a Burundi při leteckém neštěstí v dubnu 1994 ve Rwandě, vypukla krvavá válka mezi kmeny Hutuů a Tutsiů, kdy jen za 1 měsíc konání bylo zabito 500 000 lidí a přes 3 miliony obyvatel uprchlo do sousedních zemí. Hutuové ve Rwandě začali vyvražďovat Tutsie. Tato genocida byla označena za jednu z největších ve 20. století. Situace se zhoršila v červenci 1994, kdy tutsijská Rwandská vlastenecká fronta vyhlásila vítězství a ovládla dvě třetiny Rwandy. V důsledku toho uprchlo na 1,2 milionu obyvatel hlavně do Demokratické republiky Kongo.²⁰

2.4.3 Konflikt v Somálsku

Somálská republika vznikla v roce 1960 sjednocením britského a italského Somálska. Od roku 1977 vzrůstala nespokojenost s dlouholetou vládou Siada Barreho, která vyvrcholila roku 1991 svržením vojenské vlády a celá země postupně upadla do občanské války. Severní část státu neboli britské Somálsko, se vyhlásilo jako samostatný stát tzv. Somaliland. V italské části Somálska boje po dlouhou dobu neustávaly a tudíž Organizace spojených národů (OSN) v čele se Spojenými státy rozhodla o nutnosti vojenského zásahu s čistě humanitárním cílem. Bohužel ztráty na životech amerických jednotek byly tak velké, že v roce 1993 byly tyto jednotky staženy a mandát OSN byl o dva roky později ukončen. Občanská válka pokračovala i nadále a v roce 1998 bylo na severovýchodě státu vyhlášeno další autonomní území zvané Puntland. Po desetiletí bojů byla v roce 2000 z iniciativy IGAD (Inter-Governmental Authority on Development) vytvořená dohoda mezi válečnými veliteli, jejichž výsledkem byla ustanovená Přechodná národní vláda, která ovšem nedokázala prosadit svou autoritu ani v samostatném hlavním městě, natož v celém státě.²¹

K dalším mírovým jednáním došlo o rok později v keňském Nairobi, které vyústilo jmenováním Přechodného federálního parlamentu, jež v říjnu 2004 zvolil Abdullahiho

²⁰ MAŠLOVÁ, Hana. Ozbrojené konflikty: Rwanda a Burundi. In: *Afrikaonline.cz* [online]. 10.1.2001 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cisloclanku=2001011001>

²¹ CzechTrade: Businessinfo. *Somálsko: vnitropolitická situace* [online]. 2009 [cit. 2013-10-30]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/somalsko-vnitropoliticka-charakteristika-17516.html>

Yusufa Ahmeda (prezident Puntlandu) za prezidenta Somálska. V další oblasti Somálska Sanaak vznik nový stát Maakhir, který v roce 2007 vyhlásil svou nezávislost. Tento stát je obýván členy klanu **Warsangali**²².

Současná politická situace v Somálsku je velmi nepřehledná a nestabilní. Existují obavy o budoucnost Somálska, neboť militantní velitelé vyjádřili sen o „velkém sjednoceném Somálsku“, které existovalo již při občanské válce v období hnutí Shifto Jde o sjednocení všech etnických somálsky mluvících skupin, včetně keňské severovýchodní provincie a ogadenské etiopské provincie, pod jednu somálskou zástavu. Vojenské jednotky Africké Unie odolávají silnému náporu militantních skupin.²³

2.5 Současná politická situace v Africe

Většina států SSA je pronásledována svojí minulostí, kdy se země stále potýkají s politickou nestabilitou, vysokou korupcí státní správy a slabým výkonem legislativních institucí. Politického násilí v posledních letech zdatelně ubylo, ale hrozby stále přetrvávají. Například začátkem roku 2008 vypuklo povolební násilí v Keni, jež si vyžádalo více jak 1000 obětí na životech a dalších 300 000 obyvatel bylo nuceno kvůli své etnické příslušnosti opustit své domovy. Jako další příklad můžeme uvést stát Mali, kdy na jaře roku 2012 armádní velitelé svrhli demokraticky zvolenou vládu, a byl nastolen vojenský režim, kterého využili radikální islamisté a začali násilně zabírat malijské území, což uvedlo Mali do bezpečnostní, politické a humanitární krize. V posledních letech byl region subsaharské Afriky pokládán celosvětově za politicky nejnestabilnější oblast světa, ve které často docházelo k politickým převratům, občanským nepokojům a jiným událostem upevňujícím autoritářský režim místních vůdců. Některé státy ponaučené svou minulostí se snaží o stabilizaci své politické situace. Od roku 2005 došlo k zlepšení politické situace pouze u 10 států, naopak 23 států se od demokracie odklonilo k autoritativnímu režimu. Jedním z destabilizačních prvků, jež hraje v posledních letech významnou roli je zintenzivňující vliv islamistických skupin podkopávajíc snahy o integritu státu. Jako příklad můžeme uvést Mali, Nigérii či Somálsko.

²² **Warsangali** – je klan, jež obývá oblast Maakhiru, severního Somálska skládajícího se z oblasti Sanaak, Soolu a severozápadní části Bari, spolu s jižní částí Somálska, kterou je oblast Bay, Bakool, Jubbada a Hoose.

²³ CzechTrade: Businessinfo. *Somálsko: vnitropolitická situace* [online]. 2009 [cit. 2013-10-30]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/somalsko-vnitropoliticka-charakteristika-17516.html>

Jednou z mezinárodních organizací sledujících každoroční vývoj v oblasti dodržování politických práv, ekonomické či náboženské demokracie a dalších důležitých ukazatelů vedoucích k demokratizaci je americká nevládní organizace **Freedom House**. Dle reportu z roku 2012 můžeme vidět pokrok u Lesotha, Senegalu a Sierra Leone, jež přešly do kategorie ze skupiny částečně demokratických do svobodných států a tak to zůstalo i pro letošní rok. Také úspěch zaznamenalo Pobřeží slonoviny, které přešlo ze skupiny nesvobodných zemí do částečně svobodných. Mezi další částečně svobodné státy dle reportu 2013 spadá Malawi, Nigérie, Angola, Libye, Kambodža atd. Mezi svobodné státy patří Keňa. Na opačném konci, tzv. skupiny nesvobodných států je Etiopie a Súdán.²⁴ Podrobnější přehled viz obrázek č. 2.4.

Obrázek č. 2.4: Freedom House report 2013 - Afrika

Zdroj: Freedom House. *Freedom on the Net 2013: Despite Pushback, Internet Freedom Deteriorates*[online]. 1. vyd. 2013 [cit. 2013-10-30]. Dostupné z: http://freedomhouse.org/sites/default/files/resources/FOTN%202013_Full%20Report_0.pdf

2.5.1 Příčiny politické situace v Africe

Většina současných problémů Afrických států má kořeny již v minulosti, kdy byly africké země pod nadvládou evropských velmocí své doby. Tato koloniální éra měla devastující následky na bývalé kolonie. Osvobozené země byly zanechány bez rozvinutějšího hospodářství, fungující státní správy a také bez demokracie. Hospodářství v té době bylo zaměřené pouze na vývoz primárních komodit do Evropy, přičemž africké státy z tohoto exportu neměly vůbec nic. Během dekolonizace se evropské země snažily

²⁴ Freedom House. *Freedom on the Net 2013: Despite Pushback, Internet Freedom Deteriorates*[online]. 1. vyd. 2013 [cit. 2013-10-30]. Dostupné z: http://freedomhouse.org/sites/default/files/resources/FOTN%202013_Full%20Report_0.pdf

udržet svůj mocenský vliv a nezdřáhaly se použít své vojenské síly ve válkách o nadvládu území. Následkem byla militarizace Afriky, krvavé války, vyzbrojování. Toto všechno vedlo k zbídačenému stavu obyvatelstva a narušení ekonomiky. Po dekolonizaci se projevila v Africe studená válka. Do sporů se začaly vměšovat USA s SSSR a na africkém kontinentě si soupeřící bloky vyřizovaly své velmocenské účty (dosazovaly své panovníky dle svých zájmů apod.), zároveň dodávaly zbraně a peníze těm, kteří byli na jejich straně, ať už se jednalo o rebelující skupiny či panovníky u moci. Afrika z kolonizace a studené války vyšla vyčerpaná a rozvrácená.²⁵

Mezi jeden z problémů současné politické situace na africkém kontinentu patří zájmy mezinárodních firem. Tyto společnosti usilují o maximalizaci zisku při minimalizaci nákladů a politicky působí zvenčí, kdy jsou podporovány svými mateřskými společnostmi. Belgie se angažuje v Kongu, (neboť je to jedna z jejích bývalých kolonií) kde sídlí belgické těžbařské firmy. Oproti tomu v Guineji prosazují své zájmy Spojené státy spolu s Čínou. Tyto státy podporují vládnoucí skupinu Guineji. Francie se zasahuje do politiky států, kde působí její společnosti Total. Jedním ze států podporovaných Francií je Gabon, stát s významnou těžbou ropy. Ekonomika Gabonu je zcela závislá na vývozu ropy. Těžbu ropy má na starosti francouzská firma Total a vytěženou gabonskou ropu exportuje do Francie. Výsledkem této situace je stav, kdy pouhé 2 % obyvatel Gabonu přijímají až 80 % veškerých zisků z exportu ropy do Francie. Další takové podobné situace se udály v Kongu a Kamerunu. Závěrem můžeme říct, že existuje mnoho informací, ale také dokladů o tom, že těžbu významných surovin doprovází korupce, která v těchto afrických státech zachází až tak daleko, že členové vlád i s prezidentem jsou podřízeni zájmům těžbařských nadnárodních společností. Tyto vlády se obohacují na této spolupráci. Následným stavem je potom to, že ze země je odváděno nerostné bohatství spolu s penězi, které končí na zahraničních soukromých účtech.²⁶

Politické zájmy jsou tedy propojovány často se zájmy ekonomickými a jejich vlivy, kdy chudé státy problematičtěji čelí těmto tlakům a zároveň jsou působením tlakových sil zvenčí oslabovány korupcí zevnitř. Také poskytování rozvojové charitativní pomoci vládám chudých států jsou riziková. Finanční pomoci, které nejsou dostatečně kontrolovány, se ztrácí na soukromých účtech vládních subjektů či jsou vynaloženy na

²⁵ ZELINKA, Ladislav. Příčiny a řešení problémů chudoby Afriky: Politická situace. In: *Zvědavec*[online]. 13.8.2012 [cit. 2013-06-28]. Dostupné z: <http://www.zvedavec.org/komentare/2012/08/5069-priciny-a-reseni-problemu-chudoby-afriky.htm>

²⁶ Tamtéž.

nákup zbraní. Většina afrických prezidentů je zodpovědná za zruinované hospodářství svých států a také za jejich zadlužení.²⁷

Přírodní bohatství státu může představovat zdroj problémů, neboť se ukazuje, že země s bohatými zásobami ropy nejsou na tom ekonomicky lépe, než země bez zásob. Například Angola – stát, který má zásoby diamantů, ropy, ale také i zlata, nepatří mezi nejbohatší zemi Afriky. Dalším státem je Nigérie, která má druhé největší zásoby ropy na světě po Blízkém východě, avšak vykazuje nižší HDP/obyvatele než okolní státy. Do roku 2008 byla Nigérie největším producentem ropy na africkém kontinentě. Její vývoj byl provázen sériemi politických převratů, vražd, konfliktů, ale také lidových povstání. Korupce v tomto státě je všudypřítomná. Nigérie je příkladem země, které její bohatství nepřineslo žádný užitek, a spíše ji uvedlo do nepříznivé situace.²⁸

2.5.2 Vliv mezinárodních organizací na situaci v subsaharské Africe

Mezinárodní organizace stejně jako vlády velkých států, jsou většinou ovlivňovány mocnou lobby a dochází zde ke konfliktu zájmů, jež brzdí skutečnou pomoc. Organizace spojených států Mezinárodní měnový fond, Světová banka a Světová obchodní organizace patří mezi nejvhodnější organizace k pomoci chudým zaostalým zemím. Světová obchodní organizace soustřeďuje své zájmy na dojednání smluv a obchodů za výhodných podmínek pro nejvlivnější korporace, kdy stav chudých států není zjevně prioritou. OSN je ideální platformou pro řešení problému chudoby, jenže nemá potřebné pravomoci. Mezinárodní měnový fond, Světová banka a Světová obchodní organizace se osamostatnily a nespádají tak pod dohled OSN nebo jsou mimo její působení a nesdílí politiku OSN. Danou situaci na africkém kontinentě nezlepšují ani velké banky západních států, neboť přijímají vklady vytunelovaných peněz ze státních fondů chudých států, přijímají také zpronevěřené peníze, které do těchto států přišly v rámci rozvojové pomoci. Proslulé tímto jsou země jako Kajmanské ostrovy, Bahamy, Bermudy, Lichtenštejnsko a Monako.

Počet ozbrojených konfliktů v Africe by nebyl tak obrovský, kdyby byla obtížnější dostupnost zbraní. Povstalci i přes embargo OSN neměli ovšem nikdy problém zajistit si dodávky zbraní. Jako typický příklad můžeme uvést situaci, kdy *"Před vypuknutím rwandské genocidy v roce 1994 dodal jistý francouzský zprostředkovatel do Rwandy*

²⁷ ZELINKA, Ladislav. Příčiny a řešení problémů chudoby Afriky: Politická situace. In: *Zvědavec*[online]. 13.8.2012 [cit. 2013-06-28]. Dostupné z: <http://www.zvedavec.org/komentare/2012/08/5069-priciny-a-reseni-problemu-chudoby-afriky.htm>

²⁸ Tamtéž.

*polské a izraelské zbraně prostřednictvím jedné společnosti na ostrovech Turks a Caicos s ženevskou adresou, východoafrickým dopravním letounem a s pomocí afghánského prostředníka zastupujícího Rwandy ze své základny v Itálii.*²⁹

2.6 Vybrané demografické charakteristiky Afriky

V státech subsaharské Afriky dochází každoročně k růstu populace, která je v současnosti 874, mil. Dle UNFPA³⁰ (2010) ročně v regionu Subsaharské Afriky přibývá okolo 20 milionů obyvatel, což dělá ze subsaharské Afriky region s největší úhrnnou plodností světa. Dle demografického ukazatele úhrnné plodnosti je udáván průměrný počet potomků na jednu ženu v produktivním věku. Hodnota tohoto ukazatele v Subsaharské Africe je 5,1 a podle predikcí prováděných UNFPA, bude v roce 2050 počet obyvatel v tomto regionu dosahovat 1,8 miliardy. Nadměrné přírůstky obyvatel sebou přináší ekonomické důsledky, kdy populační růst v SSA předčil růst ekonomický a v úhrnu jsou obyvatelé SSA v průměru až o 22 % chudší, než byly před 40 lety. Mezi státy s nejvyšším počtem obyvatel patří Nigérie (162,5 mil. obyvatel), dále Etiopie s 84,73 milióny obyvatel a také Keňa s 41,61 milióny obyvatel. Na opačném konci států s nejnižším počtem obyvatel jsou Kapverdy s 500 600 obyvateli, ostrov Svatého Tomáše a Princův ostrov se 168 tisíci obyvateli a Seychely s 86 tisíci obyvateli. Při porovnání těchto států, jejich počtem obyvatel a jejich hrubým domácím produktem na obyvatele v USD je tato situace zajímavá. Stát jako je Nigérie s 162,5 milióny obyvateli má hodnotu HDP/na obyvatele 1 555 USD. Etiopie má hodnotu HDP/obyvatele 470 USD a Keňa 866 USD. Naopak Kapverdy se svými 500 600 obyvateli mají hodnotu HDP/na obyvatele v 3 838 USD, dále ostrov Svatého Tomáše a Princův ostrov s necelými 200 tisíci obyvateli má hodnotu HDP/obyvatele 1 402 USD a Seychely mají hodnotu HDP/obyvatele 11 758 USD. Závěrem lze říci, že státy subsaharské Afriky s menším počtem obyvatel mají vyšší hodnotu HDP/obyvatele v USD, než státy s miliónovými populacemi. Dalším nepříjemnou zprávou je úmrtnost matek, která je v SSA nepřijatelně vysoká, až 40 % všech těhotenských úmrtí z celého světa se vyskytuje právě v Africe. V průměru umře denně více než 7 žen na 1000 živě narozených dětí, a dalších asi 22 000 afrických žen dle UNFPA každý rok umře po potratech.

²⁹ ZELINKA, Ladislav. Příčiny a řešení problémů chudoby Afriky: Politická situace. In: *Zvedavec*[online]. 13.8.2012 [cit. 2013-06-28]. Dostupné z: <http://www.zvedavec.org/komentare/2012/08/5069-preciny-a-reseni-problemu-chudoby-afriky.htm>

³⁰ UNFPA – Populační fond OSN

Naděje na dožití při narození je v průměru 55 let, když to porovnáme s Evropou, kde je naděje na dožití při narození okolo 80 let, je tato situace v SSA značně kritická. Průměrná délka života se prudce snížila v důsledku AIDS. Virem HIV je v SSA nakaženo až 5 % obyvatelstva. Více než polovina afrických zemí vyhlásila stav nouze v boji s AIDS. Více než 22 milionů Afričanů žije s HIV a až 61 % nakažených tvoří ženy.

Mezi státy s nejvyšší mírou chudoby patří Libérie, kde pod hranicí chudoby 1,25 USD/den žilo v roce 2011 celkem 63,8 % obyvatel (WB 2013). Také Rovnicková Guinea se potýká s vysokou chudobou, ve které žilo přes 69,3 % obyvatel pod hranicí chudoby. Rovněž by se neměla opomenout Burundi, Eritrea, Libérie, Madagaskar, Nigérie, Sierra Leone a Zimbabwe, kde je situace obdobná. Další údaje jsou uvedeny v tabulce č. 2.5 základní údaje SSA dle Světové banky za rok 2011.

Tabulka č. 2.5: Základní údaje SSA dle Světové banky za rok 2011

Stát	Počet obyvatel v mil.	HPD na obyvatele v USD	Naděje na dožití při narození	Míra chudoby v %
Angola	19,26	104,3	51	Neuvedeno
Benin	9,100	7,295	56	33
Botswana	2,031	17,33	53	30,6
Burkina Faso	16,97	10,40	55	46,7
Burundi	8,575	2,326	50	66,9
Kamerun	20,03	25,24	52	39,9
Kapverdy	500 600	1,901	74	26,6
Středoafriická rep.	4,487	2,195	48	62,0
Čad	11,53	10,58	50	55,0
Komory	753 900	610,4	61	44,8
Kongo dem.	67,76	15,65	48	71,3
Kongo	4,140	14,43	57	46,5
Pobřeží slonoviny	20,15	24,07	55	42,7
Eritrea	5,415	2,609	61	69,0
Etiopie	84,73	30,25	59	29,6
Gabon	1,534	17,05	63	32,7
Gambie	1,776	898,3	58	48,4
Ghana	24,97	39,20	64	28,5
Guinea	10,22	5,089	54	55,2
Rovnicková Guinea	1,547	967,8	48	69,3
Keňa	41,61	33,62	57	48,9
Lesotho	2,194	2,426	48	56,6
Libérie	4,129	1,575	57	63,8
Madagaskar	21,32	9,912	67	68,7
Malawi	15,38	5,621	54	50,7
Mali	15,84	10,83	51	43,6
Mauretánie	3,542	4,213	59	42,0
Mauricius	1,286	11,26	73	neuvedeno
Mosambik	23,93	12,76	50	54,7

Namibie	2,324	12,51	62	28,7
Niger	16,07	6,017	55	59,5
Nigérie	162,5	244,0	52	62,6
Rwanda	10,94	6,375	55	44,9
Svatý Tomáš a Princův ostrov	168,500	248,3	65	66,2
Senegal	12,77	14,20	59	46,7
Seychely	86 000	1,060	73	neuveďeno
Sierra Leone	5,997	2,973	48	66,4
Somálsko	9,557	917,0	51	neuveďeno
Jihoafrická rep.	50,95	408,2	53	23,0
Jižní Súdán	10,31	19,17	62	50,6
Súdán	34,02	64,05	61	46,5
Svazijsko	1,068	4,090	49	63,0
Tanzanie	46,22	23,87	58	33,4
Togo	6,155	3,620	57	58,7
Uganda	34,59	16,81	54	24,5
Zambie	13,47	19,21	69	60,5
Zimbabwe	12,75	9,656	51	72,0

Zdroj: THE WORLD BANK. *Data: Sub-Saharan Africa* [online]. 2011 [cit. 2013-06-28]. 1-800-831-0463. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/region/SSA?display=default>

2.7 Zemědělská produkce ve státech Subsaharské Afriky

Zemědělská produkce v subsaharské Africe je v současné době o 10 % nižší, než tomu bylo v roce 1960. Produktivita zemědělské půdy dosahuje úrovně 42 % produktivity Asie a 50 % produktivity Latinské Ameriky. K faktorům ovlivňujícím nízkou produktivitu patří zemědělské zavlažování půdy, kdy zemědělci zavlažují pouhé 4 % obdělávané půdy, zbytek je závislý na zavlažování dešti. Mechanizace práce a využívání těžké zemědělské techniky je daleko pod světovým průměrem.

Nízké úrody obilovin na celém africkém regionu patří často mezi jednu z hlavních příčin chronického hladu (hladomoru) či akutní potravinové krize. Mezi základní potraviny pěstované v této části Afriky řadíme **kukuřici**, kdy 95 % produkce je vypěstováno drobnými a středně velkými zemědělci. Další hojně pěstovanou obilninou je **proso a čirok**. Tyto obilniny jsou odolné extrémně vysokým teplotám a snášejí lépe období sucha. **Rýže** představuje základní potravinu v mnoha afrických státech, kdy poptávka po rýži převyšuje její produkci. Také se daří v těchto částech Afriky **pšenici**. Mezi hojně pěstované okopaniny, jež patří do základního jídelníčku Afričanů, můžeme zařadit **maniok** – plodina, která udržuje krok s rostoucí populací v Africe a **sladké brambory**. Další zemědělskou

složkou jsou také olejniný, především **podzemnice olejná** a **sezam**. Také se daří luštěninám, jako **jsou fazole a cizrna**.³¹

Mezi vývozní produkty zemědělství patří převážně **káva**, jež tvoří velkou část exportu a drží první příčku v objemu obchodování tropických zemědělských plodin. V Africe jsou z obchodního hlediska důležité dva druhy kávy (Robusta a Arabica). Robusta představuje $\frac{1}{3}$ světové produkce a káva Arabica pokrývá $\frac{2}{3}$ produkce. Dalšími exportními produkty jsou **bavlna, kakaové boby** - dnes je 70 % světové produkce kakaa vypěstováno v západní Africe a to jen ve 4 státech. Mezi největší producenty patří Pobřeží Slonoviny, Ghana, Nigérie, Kamerun. Produkce **tabáku** má v Africe tradici stovky let, mezi hlavní producenty řadíme Malawi, Mosambik, Tanzanii. Většinu tabákových producentů tvoří drobní farmáři pracující obvykle na necelém hektaru půdy. Pěstování tabáku je však velmi často spojováno s velmi špatnými pracovními podmínkami, s dětskou prací nebo nemocemi způsobenými s přílišným vystavováním se toxickým látkám. Podrobnější členění zemědělské produkce je uvedeno v příloze č. 1.

2.8 Ekonomická charakteristika států SSA

Státy subsaharské Afriky patří mezi **rozvojové země**, což jsou státy s relativně nízkou životní úrovní obyvatelstva, nerozvinutým průmyslem a relativně nízkým HDI³². Tyto státy jsou značně opožděné ve svém průmyslovém a sociálním vývoji za státy vyspělými.

Typické znaky států subsaharské Afriky:

- probíhá v nich migrace do větších měst;
- mají nižší úroveň spotřeby a je zde vysoký populační růst (př. Etiopie, Pákistán, Nigérie);
- obyvatelstvo trpí chudobou;
- státy mají nízké, ale rostoucí znečištění životního prostředí;
- špatně funguje státní správa, veřejné statky (školy, zdravotnictví, obrana) jsou na nízké a nedostačující úrovni.

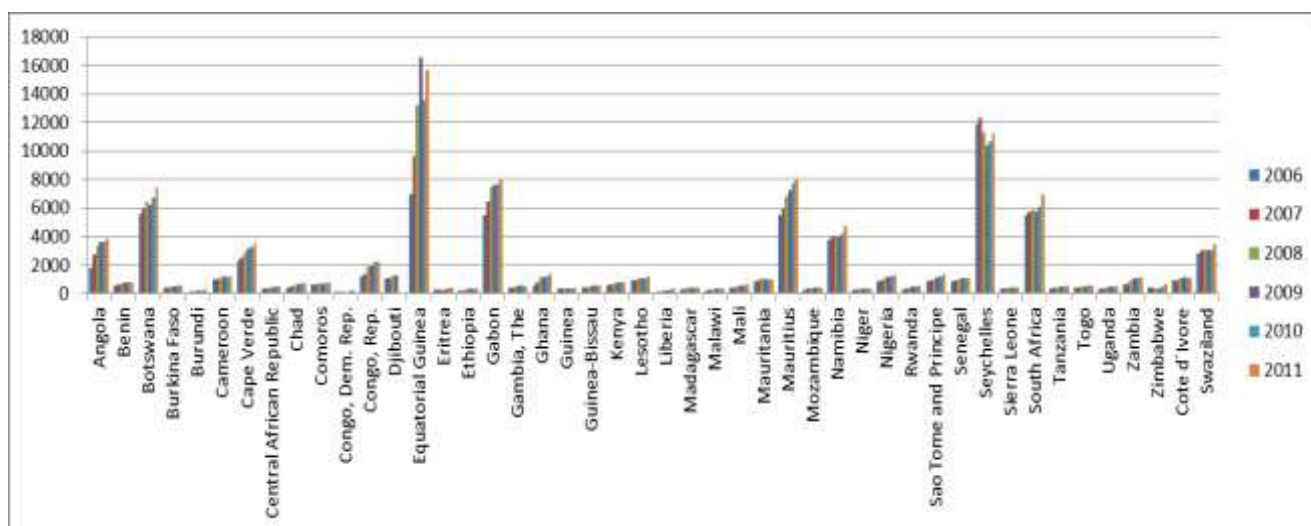
³¹ PRAŽSKÝ INSTITUT PRO GLOBÁLNÍ POLITIKU. *Glopolis: Africká zemědělská produkce* [online]. 2012. vyd. [cit. 2013-06-16]. Dostupné z: https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&cad=rja&ved=0CEkQFjAD&url=http%3A%2F%2Fwww.vse.cz%2Fvskp%2F6669_vliv_zemedelske_politiky_evropske_unie_na_zeme_subsaarske_afriky&ei=Oy9UYvtO8bHswaqwIGYBQ&usg=AFQjCNFI7PrZKn1g_XMkQttPV8fYuXWylw&sig2=HNqMseooBbQCs0CL3ImW-w&bvm=bv.47883778,d.Yms

³² **HDI** - (Human Development Index), Index lidského rozvoje má tři složky: hmotnou životní úroveň (měřenou výší HDP/obyvatele), zdraví a kvalitu života (měřenou průměrnou délkou dožití) a rozsah vzdělávacích příležitostí (měřený kombinovaným podílem příslušné populace navštěvující školy).

Příčiny špatné ekonomické situace v subsaharské části Afriky jsou spatřovány v kolonialismu, které byly dále podpořeny korupcí a krutovládou. Afrika zůstává pozadu v otázkách zahraničního obchodu, investic a růstu kapitálu. Nízká životní úroveň, násilí a nestabilita dále prohlubují chudobu Afriky. Největší ekonomický úspěch zaznamenaly Botswana spolu s Jihoafrickou republikou, které se rozvinuly tak, že mají již vlastní kurz měny. Jejich vzestup je způsoben množstvím přírodního bohatství v surovinách (hlavní producenti zlata a diamantů) a také díky dobře zavedenému právnímu systému. Jihoafrická republika má také přístup ke kapitálu, trhům a technologiím. Dalším státem, který zaznamenává posílení své ekonomické pozice je Nigérie. Ta leží na jednom z největších světových nalezišť ropy na světě, také má nejvyšší populaci ze států v Africe. V současné době má jednu z nejrychleji rostoucích ekonomik na světě.³³

Státy subsaharské Afriky řadíme ve většině případu mezi rozvojové země, pro které je specifická nízká úroveň důchodu na obyvatele. V subsaharské Africe žije téměř 50 % obyvatel za méně než 1 USD na den. Hrubý domácí produkt v USD bylo v roce 2011 ve SSA ve výši 1, 266 bil. USD, přičemž HNP na obyvatele měřený pomocí **metody atlas**³⁴ byl 1, 258 USD. Pro přehlednější srovnání států SSA, dle hodnocení Světové banky je zpracován graf č. 2.2, a také jsou v příloze č. 2 uvedeny státy Subsaharské Afriky dle hodnocení Světové banky pomocí ukazatele HNP/obyvatele v USD.

Graf č. 2.2: Státy SSA dle ukazatele HNP/obyvatele v USD

Zdroj: THE WORLD BANK: World DataBank. *GNI per capita, Atlas method (current USDs)* [online]. 2013 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx>

³³ THE WORLD BANK: Sub-Saharan Africa. *WB. Economic: Data* [online]. 2011 [cit. 2013-06-16]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/region/sub-saharan-africa>

³⁴ Světová banka používá namísto ukazatele HDP/obyvatele, ukazatel HNP /obyvatele, který je měřený podle metody Atlas. Dle tohoto ukazatele jsou vymezovány 4 skupiny rozvojových zemí: země s vysokým příjmem; země s nižším středním příjmem; země s vyšším středním příjmem a země s vysokým příjmem.

Makroekonomická situace států Subsaharské Afriky

Subsaharská Afrika v posledních letech vykazuje silný hospodářský růst i přes své slabé ekonomické prostředí. Inflace se ve státech Subsaharské Afriky byla v roce 2010 na úrovni 6,9 %, v roce 2011 došlo k růstu inflace na 9,7 %, kdy tento růst byl zapříčiněn rostoucími cenami potravin a paliv. Tyto skutečnosti přispěly k inflačním tlakům v mnoha zemích. Velké a trvalé nárůsty inflace byly většinou koncentrovány ve východní části SSA. V letošním roce se podařilo inflace snížit na původní hodnoty z roku 2010. Vládní dluh je od roku 2010 okolo 30 – 31, 7 % HDP. Podrobnější ukazatele viz tabulka č. 2.6: základní makroekonomické ukazatele SSA dle zprávy Světové banky.

Tabulka č. 2.6: Základní makroekonomické ukazatele států SSA dle SB.

Ukazatele/rok	2010	2011	2012	2013
Růst reálného HPD (%)	5,3	5,1	5,4	5,3
Inflace (%)	6,9	9,7	8,6	7,0
Saldo veřejných financí (% HDP)	-4,2	-1,4	-1,7	-2
Vládní dluh (% HDP)	29,3	31,2	31,1	31,7

Zdroj: THE WORLD BANK. *Data: Sub-Saharan Africa*. Economic. [online]. 2011 [cit. 2013-06-28]. 1-800-831-0463. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/region/SSA?display=default>

2.9 Index lidského rozvoje HDI (*Human Development Index*) v SSA

Index lidského rozvoje slouží jako měřítko, ke srovnání délky života, gramotnosti a úrovně vzdělanosti, životní úrovně a kvality života v celém světě. Jedná se o způsob měření blahobytu. Výsledkem je rozlišení, zda je stát rozvinutý, rozvojový či málo rozvinutý. Tento index sestavuje a zveřejňuje Rozvojový program Organizace spojených národů (United Nations Development Programme - UNDP), přičemž hodnotí čtyři dimenze lidského rozvoje, a to:

- dlouhý a zdravý život – naděje na dožití při narození;
- přístup ke vzdělání - střední a předpokládanou délka školní docházky;
- životní standard – měřený pomocí HND na obyvatele v paritě kupní síly v USD;
- gramotnost.

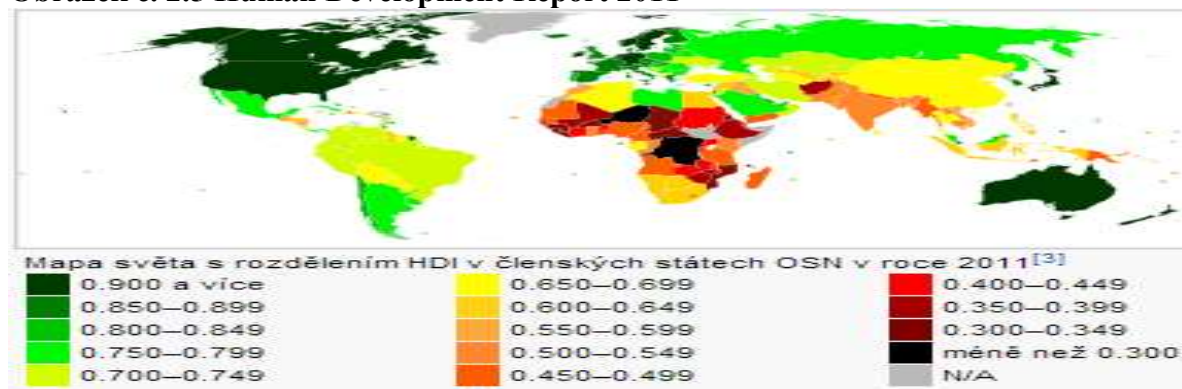
Tabulka č. 2.7: Index lidského rozvoje 2010

Klasifikace států	Interval
Velmi vysoký rozvoj	1,000 – 0,788
Vysoký rozvoj	0,784 – 0,677
Střední rozvoj	0,669 – 0,478
Nízký rozvoj	0,470 – 0,140

Zdroj: PROCHÁZKA. *Index lidského rozvoje a jeho využití jako indikátoru mezinárodních rozdílů v kvalitě života*. Brno, 2012. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/350697/prif_b/BP.txt. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce RNDr. Petr Daněk, Ph.D.

Index může nabývat hodnot od 0 do 1, přičemž čím vyšší je hodnota indexu, tím je daná země lépe hodnocena z hlediska úrovně lidského rozvoje. Na následující tabulku Indexu lidského rozvoje navazuje Obrázek č. 2.5: Human Development Report 2011.

Obrázek č. 2.5 Human Development Report 2011

Zdroj: LUCA, Andrei. Human Development Index Values in Different Countries in the World - 2011. *Human Development Index* [online]. 2011 [cit. 2013-06-29]. Dostupné z: <http://humandevlopmentindex.net/tag/human-development-index-values/>

Ze zprávy OSN – Human Development Report 2011 vyplývá, že ani v roce 2011 nepatří žádný stát Subsaharské Afriky mezi velmi vysoce rozvinuté země. Naopak větší část států Subsaharské Afriky patří do skupiny států s nízkým rozvojem dle HDI. Nejhůře jsou na tom ze států Subsaharské Afriky Niger a Demokratická republika Kongo, což jsou státy s velmi nízkým lidským rozvojem. Také Čad, Burkina Faso, Mali, Eritrea, Guinea, Burundi, Středoafrická republika a Mosambik, patří do skupiny států s nízkým lidským rozvojem. Mezi státy SSA se středním lidským rozvojem dle zpráv UNDP patří Gabon, Botswana, Jižní Afrika, Namibie. Mauricius patří do skupiny států s vysokým lidským rozvojem.

Navzdory nedávnému rozvojovému pokroku tyto státy s nízkým indexem lidského rozvoje stále trpí nedostatečnými příjmy. Mladí lidé mají omezené možnosti školní docházky. Průměrná délka života v těchto státech spadá hluboko pod světovým průměrem.

Také nemoci jako je AIDS a malárie se, sužující obyvatelstvo SSA, mají vliv na nízkou úroveň a kvalitu života. Na nízké úrovni lidského rozvoje má svůj podíl také populační vývoj, ročně v tomto regionu SSA přibývá okolo 20 miliónů obyvatel (UNFPA), tato vysoká plodnost má taky své důsledky. Populační vývoj předčí vývoj ekonomický. Na mnoho obyvatel je málo pracovních míst a nezaměstnaní upadají do chudoby.

3 Antroposociální a ekonomické problémy Subsaharské Afriky

Všechny globální problémy současné lidské společnosti koexistují v těsném vzájemném propojení a navzájem se ovlivňují. Můžeme říci, že je úzká vazba mezi ekonomickými a antroposociálními globálními problémy, neboť některé problémy, například ekonomické zaostávání (zejména se to týká určitých částí rozvojového světa), mají za následek dramatický nárůst různých projevů antroposociálních problémů v nejpostiženějších oblastech světa.

3.1 Globální problémy

Globální problémy lze velmi těžce vymezit, neboť se jedná o soubor problémů majících různorodý charakter, který může být jak ekonomický, environmentální, tak i sociální. Tyto problémy se dotýkají se celého lidstva na této planetě.

Za počátek globálních problémů lidstva můžeme shledat 2. polovinu 20. století, kdy lidská populace dosáhla postindustriálního vývoje, který se projevoval zvýšením intenzity demografického tlaku. V této době došlo k navýšení populace až 2,5 krát a to během jedné generace, byla jedna z příčin nástupu energetické, surovinové a také potravinové krize v první polovině 70. let 20. století. Během tohoto období došlo také k prohloubení propasti mezi vyspělými a rozvojovými zeměmi a vlivem toho vznikla také řada ozbrojených konfliktů po celém světě. Nárůst průmyslových aktivit zapříčinil nástup ekologické krize, kdy přelidněný svět neměl dostatek energetických, surovinových a potravinových zdrojů a bojoval s rozvíjejícími se epidemiemi, jako i v současné době jsou malárie, AIDS, tuberkulóza, apod.³⁵

Každý globální problém má svůj ekonomický a mimoekonomický rozměr. U některých problémů převládá mimoekonomická dimenze, jako například ideologie, aspekty vojenské, správní, medicínské, ale také ekologické atd. Ovšem u značné části převládá ekonomická dimenze. U vymezení globálních problémů nesmíme opomíjet ani morální aspekty, jenž hraje u ekonomických problémů významnou roli.

³⁵ BECK, Ulrich. *Co je to globalizace?: omyly a odpovědi*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. 191 s. Sociologická řada; sv. 4. ISBN 978-80-7325-123-9.

Dle Kunce a Skokana³⁶ by bylo velice pošetilé domnívat se, že se v budoucnosti podaří eliminovat otázku týkající se globálních problémů tzv. beze zbytku. Logičtější je prý hovořit o zmírnění jejich dopadů. Hlavní roli v řešení těchto problémů, by měla sehrát celková společenská přeměna a přehodnocení sociálních, kulturních, politických a ideologických hodnot.

3.1.1 Rozdělení globálních problémů

Existuje celé řada rozdělení globálních problémů. Heczko³⁷ je dělí do tří větších kategorií, kdy první kategorií nazývá Intersociálními problémy a řadí mezi ně problémy války a míru, problém překonání sociálně ekonomické zaostalosti rozvojových zemí, problém mezinárodní zadluženosti a také tam řadí problém se změnami mezinárodně ekonomických vztahů. Další kategorií vymezuje jako ekosociální problémy, do kterých zařadil populační, potravinový, surovinový, energetický a ekologický problém. Poslední vytyčenou skupinu vymezil Heczko (2005) jako antroposociální problémy, které zahrnují problém absolutní chudoby, problém šíření epidemií a drogových závislostí, také problém nekontrolované mezinárodní migrace, problém terorismu, nerovného přístupu ke vzdělání, zdravotní péči, bydlení, kultuře a lidským právům. Mezi tuto skupinku zařadil také problém tzv. nekontrolovatelného rozvoje (překotná urbanizace). Někdy se tyto problémy uvádí jako jeden velký komplexní problém tzv. **problém budoucnosti člověka**.

3.2 Ekonomické problémy Subsaharské Afriky

V dnešním světě je mnoho zemí vyznačujících se rozdílnými ekonomickými úrovněmi, kdy porovnáním HDP na obyvatele mezi rozvojovými a vyspělými státy můžeme vidět značné prohloubení diferenciačního procesu. Rozvinuté státy jsou charakteristické svým vysokým životním standardem, kdy se orientují tradičně na rozvoj služeb a nejméně se na tvorbě produktu podílí zemědělství. Produktivita práce vyspělých ekonomik je vysoká a často se jedná o „střediska“ vědecko-technického výzkumu. V rozvojových zemích je naopak životní standard minimální. Pro rozvojové státy, které jsou typicky silně zadlužené, je důležitá orientace na zemědělskou produkci.³⁸

³⁶ KUNC, K.; SKOKAN, L. *Globální problémy* (Úvod od geoglobalistiky). 1. vydání. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2000.

³⁷ HECZKO, Stanislav. *Světová ekonomika a globální problémy lidstva*. In: Britské listy [online]. 2005 [cit. 2014-05-14]. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/26306.html>

³⁸ KUNEŠOVÁ, Hana a Eva CIHELKOVÁ. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, xviii, 319 s. ISBN 80-717-9455-4.

3.2.1 Nízká ekonomická výkonnost spojená s primárním sektorem

Zemědělství představuje v subsaharské Africe klíčovou roli pro hospodářský růst Afriky. Představuje necelou třetinu hrubého národního produktu (HNP) Afriky, ve kterém pracuje většina obyvatel Afriky. Rozvojové státy jsou ve většině případů závislé na produkci jedné komodity nebo suroviny, ale problémem je, že když mají této komodity dostatečné množství, její cena na světových trzích je nestabilní a posléze klesá. Jako příklad můžeme uvést kávu a kakao, kdy u těchto komodit klesají celkové tržby navzdory zvýšenému objemu jejich exportu do zahraničí. Rozvojové země nedisponují bohatou škálou produktů, se kterými by mohly obchodovat na světových trzích jako vyspělé státy. Proto vyspělých ekonomikám plynou vyšší zisky z obchodu.

Jako základní opatření používá většina zemí k ochraně svého domácího trhu cla a kvóty. Problémem ovšem je, že zatímco zavedení tarifních překážek v chudé zemi, vývoz vyspělý stát neohrozí, tak v opačném případě, zavedení ochranných opatření ze strany vyspělé země může rozvojové státy výrazně poškodit. A právě jedním z rozporů mezi vyspělými a chudými státy je obchod se zemědělskými produkty. Vyspělé země poskytují svým domácím zemědělcům dotace a zároveň mají zavedená vysoká cla a tvrdé normy na dovoz potravin z chudých zemí, přičemž tyto potraviny pocházející z těchto států jsou dosti levnější. Druhou stránkou je, že zemědělci z rozvinutějších států do rozvojových zemí vyvážejí za dumpingové ceny, kterým nejsou domácí výrobci vůbec schopni dostatečně konkurovat a důsledkem toho se domácím výrobcům nedaří prodávat své výrobky ani na světových a ani na domácích trzích. Následkem této situace je zničení zemědělské produkce dané oblasti.

Obchod se zemědělskými produkty je jednoznačně jednou z nejproblematictějších oblastí subsaharské Afriky. Zemědělské výrobky můžeme rozčlenit na konkurenční a nekonkurenční kdy ty konkurenční (mezi které řadíme většinu potravin), jsou v menší míře napojené na geografickou polohu a lze je proto produkovat jak ve většině rozvojových zemí, ale také i ve vyspělých státech. Opakem jsou nekonkurenční komodity (především se jedná o tropické plodiny, jako je káva, kakao), tyto plodiny lze pěstovat pouze v rozvojových ekonomikách. Vyspělé státy často uvalují na již zmíněné konkurenční zemědělské produkty vysoká cla, a proto je pro producenty z rozvojového světa téměř nemožné dovážet na zemědělské trhy vyspělých států své vlastní konkurenční zemědělské produkty.

Jako další problém můžeme uvést také tzv. **celní eskalaci**³⁹, která bývá používána u nekonkurenčních plodin (komodity, které vyspělé země musí dovážet). V nezpracované formě jsou tyto komodity vystavovány minimálnímu či nulovému clu, ale dovoz již upravené komodity je chráněn vyšším celním tarifem. Finální výrobky jsou zatíženy nejvyššími možnými cly. Jako příklad můžeme zmínit kakao ve své surové formě, z kterého poté vyrobíme čokoládu. Zatímco tarif pro čokoládové boby je nulový, kakaový prášek již podléhá clu ve výši 15 % (2007) a hotová čokoláda má tarif vysokých 24 % (2007). Z toho důvodu rozvojové státy vyvázejí převážně jen komodity v jejich surové formě, což znamená, že z konečné ceny finálních produktů jim plyne pouze velmi malý podíl.⁴⁰

Dle UNCTAD (2014), se rozvojové země podílejí na světovém obchodě za posledních 30 let stále větší mírou. V roce 2012 se na světovém exportu podílely 45 %, přičemž podíl zemí SSA činil v témže roce necelé 4 % světového exportu, viz tabulka č. 3. 1.

Tabulka č. 3.1: Podíl subsaharské Afriky na světovém obchodě, 1960 – 2012 (v %)

Export								
Region	1960	1970	1980	1990	2000	2005	2010	2012
RZ	24,49	19,08	29,64	24,11	31,87	36,24	42,04	44,60
SSA	5,63	5,07	5,92	3,00	2,29	2,96	3,34	3,42
Import								
Region	1960	1970	1980	1990	2000	2005	2010	2012
RZ	25,39	18,54	23,84	22,11	28,78	31,77	39,03	41,44
SSA	6,16	4,40	4,62	2,62	1,95	2,38	3,08	3,29

* RZ – rozvojové země, SSA – subsaharská Afrika

Zdroj: Vlastní zpracování na bázi dat z UNCTAD (2014).

Zapojením zemí subsaharské Afriky do mezinárodního obchodu poskytuje jejím producentům možnost zlepšit postavení, o které SSA již delší dobu usiluje. Od roku 2005 se její podíl na mezinárodním obchodě mírně zvyšuje, ale i nadále zůstává nejnižší ze všech světových regionů.

³⁹ Celní sazba na dovoz zemědělských komodit se zvyšuje se stupněm jejich zpracování.

⁴⁰ HOKROVÁ, Marie. *Mezinárodní obchod se zemědělskými komoditami – Dopady protekcionismu a spotřeby vyspělých zemí na rozvojové země: S příkladem kaka a cukru*. Praha: Univerzita Karlova, 2007. 111 s

3.2.2 Zadluženost SSA

Zadluženost afrických zemí je problémem, který má své počátky již v 60. letech minulého století, kdy byly africkým státům poskytovány první půjčky v rámci rozvoje.

Obchod s otroky - byl z humánního hlediska neospravedlnitelnou součástí světových dějin a jeho hospodářský dopad na vývoj hospodářství Afriky, měl významnou úlohu. Otrokářství vedlo k nadměrnému snížení populace, již v tak málo zalidněné SSA, což nepomohlo ekonomickému rozvoji těchto států. Sekundární sektor⁴¹, který v SSA ekonomikách chybí dodnes, byl v rámci otrokářství minimalizován.

Kolonialismus - měl rovněž vliv na hospodářský vývoj Afriky, neboť prvotním zájem evropských mocností na obsazení afrického území byl čistý ekonomicko-politický kalkul. V Evropě v té době naplno probíhala průmyslová revoluce, kdy evropské státy na africkém kontinentě sváděly konkurenční boj o komodity, a také o sféru vlivu (neznámých), avšak do budoucnosti ekonomicky lukrativních oblastí.⁴² Vlivem kolonialismu neměly africké státy jinou možnost, než se zabývat zemědělskou produkcí požadovaných plodin. Proto, kromě ekonomického vykořisťování obyvatel se hrálo nespornou úlohu ve formování afrických ekonomik i to, že se kolonie specializovaly na produkci pouze jedné komodity, u které obvykle po celé 20. století setrvaly.⁴³ Systém správy kolonií měl sloužit k dosažení jednoho a toho samého cíle, kterým bylo vytvoření optimálních podmínek k zužitkování dostupných materiálních a lidských zdrojů kolonií ve prospěch metropole.

Počátkem 60. let světové hospodářství zaznamenávalo hospodářský růst a to se očekávalo rovněž od afrických ekonomik, kdy africké ekonomiky zažívaly ekonomický růst do konce 70. let. S ekonomickým růstem rostla i produkce tržních plodin, obzvláště pak čaje (Keňa a Pobřeží slonoviny), senegalských arašídů a kaka v Ghaně. Ve Svazijsku rostl cukrovarský průmysl. Avšak ke konci 70. let přišlo rychlé vystřízlivění. Jedním z jeho dopadů byla **neudržitelná zadluženost**.⁴⁴

Zadluženost Afriky ve druhé polovině 20. století - většina nově vzniklých afrických států měla v době svého vzniku „poměrně“ malý vnitřní dluh. Roční národní důchod na

⁴¹ Sekundární sektor tvoří vyšší přidanou hodnotu, než sektor primární.

⁴² ADAMCOVÁ Lenka. a kol.: Úvod do rozvojových studií, Praha: Oeconomica, 2006, část II, kap. 1, str. 198

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Tamtéž.

obyvatele činil v roce 1960 necelých 70 liber v Ghaně, 56 liber v Egyptě, 29 liber v Nigérii, pro srovnání – v Indii činil 25 liber.⁴⁵ Růst afrického hospodářství byl v 60. letech rychlejší, než v posledních letech koloniální nadvlády, kdy HDP rostlo v tomto období průměrně o 4,5 % ročně. Příjmy z exportů narůstaly od 60. do počátků 70. let 20. století, průměrně o 15 % ročně, přičemž byly taženy zvyšující se poptávkou po čaji, kávě a kakau. Přímé zahraniční investice **FDI** (*Foreign direct Investment*)⁴⁶, byly dvojnásobně vyšší, než FDI proudící do jihovýchodní a východní Asie. Tento růst byl důsledkem rozvoje ekonomik šesti afrických států, Botswany, Burundi, Keni, Nigérie, Pobřeží slonoviny a Zimbabwe.⁴⁷ Tato zmíněná šestice států zažívala v 60. letech růst HDP přes 8 % ročně. Tento růst (mimo výjimky: Keňi, Nigérie a Pobřeží slonoviny), nevedl k tak potřebným strukturálním reformám, a přestože byl průmysl nejrychleji rostoucím sektorem (často financovaným z FDI), ve většině afrických států netvořil více než 10 % produktu. Co se týče průmyslu, tak i nadále se rozvíjel těžební průmysl, v Nigeru a Gabonu se začal těžit strategický uran, železná ruda se dobývala v Mauritanii a Libérii, ropa se těžila v Kongu, Angole, i Nigérii a Botswany patřila mezi největší světové exportéry diamantů.

Ekonomický rozvoj na druhé straně brzdily politické, mocenské, náboženské a etnické konflikty, často přerůstající v ničivé války, a celková nestabilita a nevyzrálость hospodářského prostředí (např. nedostatečná ekonomická legislativa, absence pravidel pro podnikání, rozsáhlá korupce, atd.). Zásadním faktorem, který významně brzdil a komplikoval ekonomický rozvoj afrických států, byla hospodářská a rozvojová nekompetentnost domácích politických a ekonomických elit, včetně nekvalitní a nekvalifikované byrokracie. To vedlo k neschopnosti mladých států řešit vnější krize, jakými byly ropné krize, poklesy cen nerostných surovin a zemědělských komodit na světových trzích, které se ve světové ekonomice po vcelku příznivých 60. letech objevily o dekádu později.⁴⁸

První ropný šok se velmi významně dotkl celého kontinentu. Ropný šok byl doprovázen celkovým zpomalením růstu světové ekonomiky, v jehož důsledku došlo k

⁴⁵ ILLIFE John, *Afrika a Afričané: Dějiny kontinentu*, Vyšehrad 2001, 375 stran, ISBN: 80-7021-468-6, str. 304

⁴⁶ **FDI** (Foreign direct Investment, česky přímé zahraniční investice) - jsou investice do jiné země za účelem získání podílu na kmenových akciích a rozhodovacích pravomocích ve výši alespoň 10 % (či takového podílu, který dává zahraničnímu investorovi rozhodující pravomoci). Podmínkou je trvalý zájem investora na společnosti a jeho podíl na řízení.

⁴⁷ ILLIFE John, *Afrika a Afričané: Dějiny kontinentu*, Vyšehrad 2001, 375 stran, ISBN: 80-7021-468-6

⁴⁸ Tamtéž.

poklesu světové poptávky po komoditách, jež africké státy vyvážely. Poklesly tak například ceny mědi, což významně poškodilo Zambii, na konci 70. let klesala poptávka po zemědělských plodinách. V důsledku ropného šoku se také výrazně **zvyšovala zadluženost**.⁴⁹ V období let 1970 až 1976 se africký veřejný dluh až 4 násobně zvýšil, neboť nezkušené vlády si častou neuměly poradit a tudíž si na splácení starých dluhů musely půjčovat další peníze. Investice plynoucí do hospodářství, školství i zdravotnictví byly pozastaveny a černý kontinent se stále více a více zamotával do „**bludného kruhu dluhů**“.⁵⁰ Tyto 80. léta a počátek 90. let byly pro africkou ekonomiku velice kritická. Když se podíváme na vývoj HDP/obyvatele na tomto kontinentu v období 80 a 90. let., zjistíme, že bylo pouze jen 9 států, které v tomto období zaznamenalo růst HDP na obyvatele, a z těchto zemí byly pouze dvě (Botswana a Mauritius), u kterých vedl růst, ke zlepšení hospodářské situace a následnému snížení chudoby.

Kromě propadu cen ropy, který zasáhl země vyvážející ropu, tak situace v Africe byla do jisté míry zapříčiněná také zvyšujícími se cenami hotových výrobků, které Afrika dovážela, a naopak snižujícími se cenami ostatních komodit (kávy, kakaa), které Afrika vyvážela. Ceny kávy a kakaa byly v tomto období až o 40 % nižší, než v 50. letech.⁵¹ Také měl na tíživé situaci v Africe významný podíl, pokles kapitálu proudícího z „rozvinutě tržních ekonomik“ se zvyšujícími se, úrokovými měrami. Krize z 80. let byla zastavena až v roce 1995, kdy Afrika po dlouhé době zaznamenala významnější růst HDP/obyvatele a také zároveň znatelně rostly její exporty. K růstu významně přispělo příznivé klima panující v té době nad Afrikou a zároveň pokles lokálních konfliktů.

Ve spojitosti s postupným zlepšováním se situace z 90. let se uvádí rozporná úloha programů SAP⁵², které měly hrát důležitou roli ve „znovunastartování“ afrických ekonomik.⁵³ Směr, který Afrika nabrala v polovině 90. let, se podařilo udržet a v následujících letech se očekávalo, že stabilní růst, ke kterému by kromě redukce dluhu

⁴⁹ ILLIFE John, *Afrika a Afričané: Dějiny kontinentu*, Vyšehrad 2001, 375 stran, ISBN: 80-7021-468-6

⁵⁰ Tamtéž.

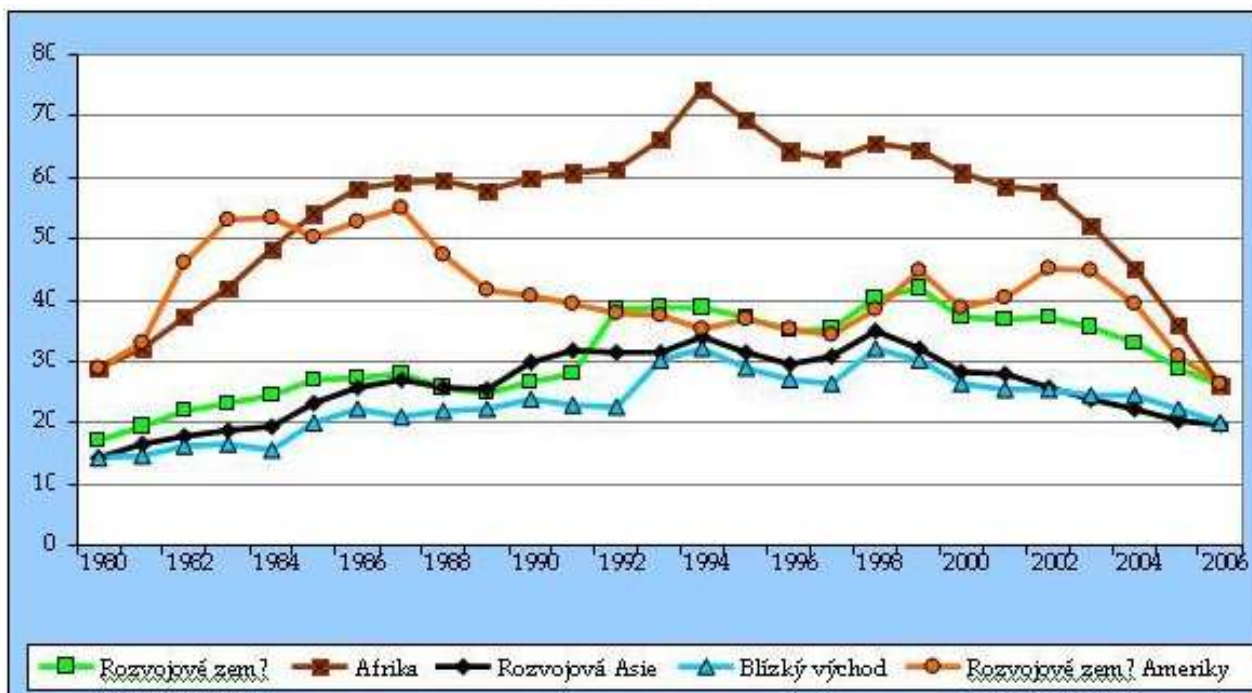
⁵¹ MEREDITH, Martin. *The fate of Africa: from the hopes of freedom to the heart of despair : a history of fifty years of independence*. 1st ed. New York, c2005, vi, 752 p. ISBN 15-864-8246-7, str. 144

⁵² SAP – program strukturálních úprav, neboli programy ekonomických reforem, požadované MMF od zemí, kterým poskytuje půjčky. Tyto reformy mají zajistit růst, finanční disciplínu a ekonomickou stabilitu. Cílem Programu strukturálních úprav je zajistit, že země bude mít dostatek prostředků na splácení svých dluhů. Programy strukturálních úprav většinou obsahují několik obecných receptů: privatizaci, škrty ve vládních výdajích, uživatelské poplatky (zejména v oblasti zdravotnictví a školství), podporu exportu, zvyšování úrokových sazeb a liberalizaci obchodu.

⁵³ UNCTAD. *TRADE AND DEVELOPMENT REPORT, 1998: UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT GENEVA* [online]. 1998 [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: http://unctad.org/en/docs/tdr1998_en.pdf

mělo výrazně přispět „zvyšování angolské produkce ropy a posilování hospodářství Jihoafrické republiky.⁵⁴ Tento růst je ovšem doprovázen výraznými rozdíly mezi jednotlivými africkými státy, kdy např.: v roce 2002 byl růst HDP o 7 % a více zaznamenán pouze u Angoly, Čadu, Mali, Mozambiku, Rovnickové Guinei a Rwandy.

Graf č. 3.1: Vnější dluh vyjádřený jako % HDP v RZ v období 1980 – 2006

Zdroj: JAMBOROVÁ, Monika. Rozvojovka: *Zadluženost rozvojových zemí* [online]. 2008 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/analyzy/27-zadluzenost-rozvojovych-zemi.htm>

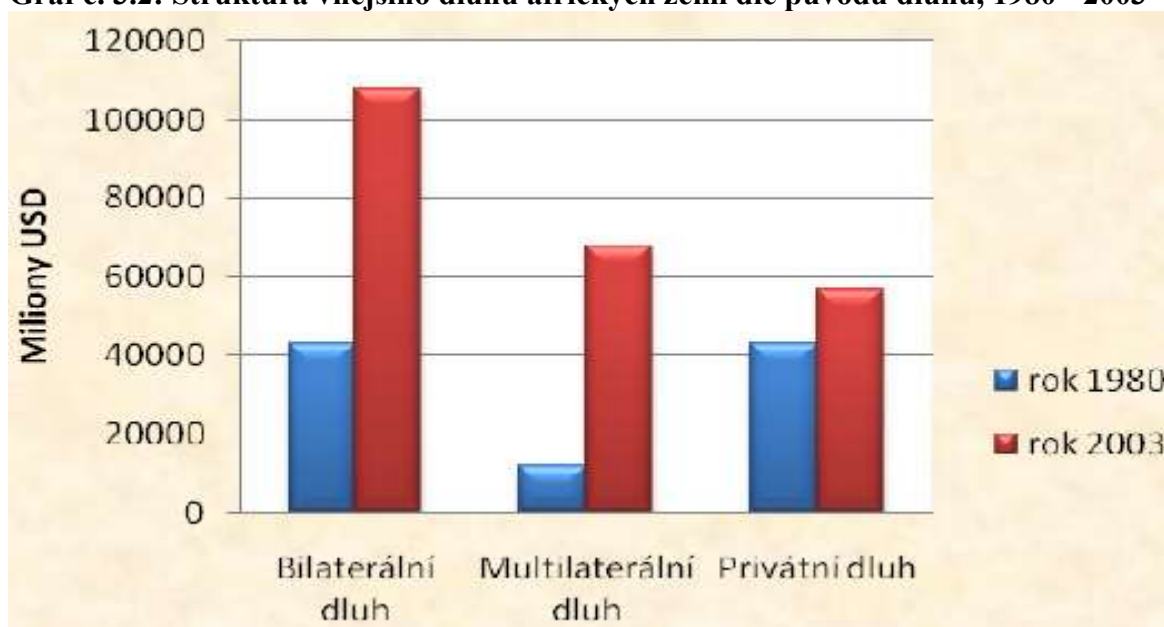
Samotná zadluženost začala narůstat v průběhu 70. let, kdy první půjčky přicházely do nově osvobozených států. Již v 60. letech, kdy vlády potřebovaly stále více a více nedostávajícího se kapitálu na investice do svých ekonomik. V 70. letech objemy půjček stouply, neboť si mnoho zemí, převážně se jednalo o státy subsaharské Afriky, začalo půjčovat díky výhodným podmínkám od bank rozvinuté tržních ekonomik. V počátcích tak činily státy s cílem zvýšit objem potřebných importů. Od roku 1976 tyto půjčky u zemí nedovážejících ropu sloužily ke krytí ztrát plynoucích ze zhoršujících se směnných relací. Ve většině případů se jednalo o dlouhodobé bankovní půjčky, nejvíce si půjčoval Kamerun, Pobřeží slonoviny, Kongo - Kinshasa, Gabon, Keňa a Nigerie.⁵⁵ Celkový dluh SSA již na konci 70. let činil 40 % afrického HDP. Mezi roky 1980 a 1984 klesalo ročně africké HDP o 1,4 %, objemy vývozu o 7,4 % a objemy dovozu o 5,9 %. U 22

⁵⁴ JAMBOROVÁ, Monika. Rozvojovka: *Zadluženost rozvojových zemí* [online]. 2008 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/analyzy/27-zadluzenost-rozvojovych-zemi.htm>

⁵⁵ Tamtéž.

nejzadluženějších zemí klesla v období 1980 – 1986 spotřeba na obyvatele o 12,4 %, investice poklesly o 15,6 % a vývoz zboží se tak propadl o 30,1 %.⁵⁶ Nepříznivá ekonomická situace ve státech subsaharské Afriky přispívala k růstu dluhu, který v roce 1986 dosahoval výše 150 mld. USD. Okolo 80 % této sumy, bylo tvořeno vládním a vládou garantovaným dluhem. 22 % z uvedených 80 % tvořily dluhy vůči soukromým bankám, z čehož 13 % tvořily dluhy vůči Světové bance a ostatní část připadala na multilaterální věřitele. Viz graf č. 3.2.

Graf č. 3.2: Struktura vnějšího dluhu afrických zemí dle původu dluhu, 1980 - 2003

Zdroj: UN.ORG. *Africa*. [online]. 2004 cit. 2014-02-10]. Dostupné z: <http://un.org/africa/osaa/reports/Resource%20flows%20to%20Africa20An%update%20of%20Statistical%20trends.xls>

Většina závazků byla sice vůči vládnímu sektoru, ale svou roli hrál také dluh vůči soukromému sektoru. Během následujících 17 let, se rozdíl, mezi objemem financí získaných od vládního a soukromého sektoru změnil. Mezi období let 1990 a 1995 se dle některých údajů zadluženost SSA vyšplhala až na výši 312 mld. USD⁵⁷. Ve vývoji výše celkové vnější zadluženosti afrických zemí pak můžeme pozorovat pokles na přelomu tisíciletí, který vyplývá z přínosu rozšířené HIPC iniciativy, s postupem času ovšem dluh opět začal narůstat. Co se týče pokusů o redukci dluhu, ty byly v 80. letech přes narůstající problém enormní zadluženosti spíše výjimkou, změnu ve dluhovém managementu přinesla až léta 90. První kroky ke snížení dluhu vedly k částečné restrukturalizaci a redukci té části

⁵⁶ CALLAGHLY, Thomas M. Issue: *A Journal of Opinion: Debt and Structural Adjustment in Africa: Realities and Possibilities* [online]. 2. vyd. 1988 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/1166952?uid=3737856&uid=2&uid=4&sid=21103443184627>

⁵⁷ Tamtéž.

dluhu, jež byla závazkem vůči privátnímu sektoru a vůči vládám, což ovšem neřešilo problém narůstajícího dluhu vůči multilaterálním organizacím, jehož význam v průběhu 80. let značně narostl, když přispíval ke hrazení dluhové služby plynoucí z vnějšího dluhu vůči soukromému sektoru. Změnu v přístupu k multilaterálním dluhům přinesla tedy až iniciativa HIPC.

3.2.3 Iniciativa HIPC pro těžce zadlužené země

Iniciativa HIPC (*Heavily Indebted Poor Countries I*), byla zahájena v roce 1996 a vznikla jako reakce na problém stále narůstajících multilaterálních dluhů⁵⁸. Oddlužování do té doby zajišťovalo zmírnění od dluhů bilaterálních (komerčních). Obrovským přínosem HIPC je snaha aplikovat jednotná a pevná pravidla pro všechny státy, čímž se tato iniciativa snaží zajistit rovnost a spravedlnost oddlužení. Této iniciativy se účastnily všechny skupiny věřitelů (multilaterálních, bilaterálních – členové i nečlenové Pařížského klubu⁵⁹, ale také komerční věřitele). Oddlužení funguje na dobrovolné bázi, iniciativa je víceméně neformální úmluvou mezi národy, ovšem většina multilaterálních věřitelů plní své sliby. Naopak nečlenové Pařížského klubu se účastní této iniciativy velmi zřídka. Složitější situace je u komerčních věřitelů, kdy jich většina účast na tomto projektu razantně odmítla a většina z nich dokonce zažalovala vlády zemí účastnicích se HIPC, aby svůj dluh obnovily.

Pro kvalifikaci v prvotní iniciativě HIPC musel stát být oprávněn získat půjčky od asociace IDA⁶⁰, a rovněž využívat Rozšířený mechanismus pro podpoření strukturálních změn ESAF (*ESAF - Enhanced Structural Adjustment Facility*)⁶¹. Státy musely vytvořit podrobné záznamy o výkonech v rámci programů podporovaných Světovou bankou a Mezinárodním měnovým fondem a neočekávalo se u nich dosažení udržitelné dluhové situace ani po tradičním oddlužení. Pomoc se v rámci iniciativy poskytovala ke snížení současné čisté hodnoty dluhu na úroveň 200 – 250 % exportu. Konkrétní cíl v rámci tohoto pásma byl stanovován ke specifickým faktorům zemí, které zahrnovaly kolísavost příjmů

⁵⁸ **Multilaterální dluhy** – představují dluhy, u kterých věřitelů představují multilaterální instituce jako Světová banka, Mezinárodní měnový fond, či regionální rozvojové banky.

⁵⁹ **Pařížský klub** - sdružuje zástupce devatenácti nejbohatších států světa, které jsou zároveň věřiteli zadlužených států. V rámci Pařížského klubu se jedná o odložení splatnosti a restrukturalizaci části přebývajících dluhu podle neapolských, lyonských a kolínských podmínek.

⁶⁰ **Mezinárodní asociace pro rozvoj IDA** (International Development Association), se snaží zabezpečit dostupnost finančních prostředků pro nejméně rozvinuté země světa. Dělá se to formou nízko úročních půjček a grantů do vzdělání, zdravotnictví, infrastruktury, komunikací a dalších oblastí těchto zemí.

⁶¹ V rámci tohoto mechanismu poskytoval MMF střednědobé půjčky na pomoc při výkyvech platební bilance chudým zemím.

z exportu, také fiskální zátěž existujícího dluhu, také poměr vnějšího dluhu k HDP, úroveň devizových rezerv a míru zadlužení soukromého sektoru. Státy s otevřenou ekonomikou (poměrem exportu na HDP vyšším než 40%) a činící snahy vytvořit vlastní příjmy (s fiskálními příjmy přesahujícími 20% HDP) se kvalifikovaly v případě, že jejich čistá současná hodnota dluhu převýšila 280% vládních příjmů. Nejprve země musely dosáhnout **Bodu rozhodnutí** (*DP - Decision point*). Také musely podstoupit makroekonomickou reformu a projít Programem strukturálních změn SAP (*SAP – Structural Adjustments Programme*)⁶². Jeho účelem bylo dosáhnout jistoty, že finanční zdroje poskytnuté ve fázi hlavní pomoci budou použity efektivně. Po letech monitorování makroekonomické stability a provádění politických reforem země dosáhly rozhodovacího bodu a Světová banka s MMF v součinnosti s národními vládami dlužnických zemí provedly Analýzu udržitelnosti dluhu DSA (*DSA - Debt Sustainability Analysis*), která určila, zda bude tradiční oddlužení pro dosažení dluhové udržitelnosti stačit a v tomto případě celý proces končil.⁶³

Další stav nastal, pokud bylo rozhodnuto o nutnosti pomoci v rámci iniciativy HIPC. Aby mohlo dojít k trvalé redukci dluhu, mělo by být v zemi udržováno uspokojivé politické a také makroekonomické prostředí i po následující tři roky po dosažení Bodu rozhodnutí. Až potom mohla země dostáhnout tzv. **Dokončovacího bodu** (*CP - Completion point*), kdy byla pomoc oficiálně poskytnuta. Ostatní věřitelé slíbili poskytnout aspoň srovnatelnou pomoc a IDA zvýhodněné půjčky. Po dosažení dokončovacího bodu poskytla Světová banka oddlužení skrz Svěřenecký fond (*HIPC Trust Fund*), IMF přes speciální grant již výše zmíněného mechanismu ESAF.⁶⁴

3.2.4 HIPC II: Rozšířená iniciativa pro těžce zadlužené chudé země

Iniciativa HIPC I vykazovala celkem slušné výsledky, ale již tři roky po jejím zavedení v praxi se ukázalo, že je vhodné a nutné jí částečně modifikovat, aby bylo zajištěno její efektivnější fungování a proto vznikla tzv. „rozšířená iniciativa HIPC“, neboli HIPC II. Výsledky prvotní iniciativy přinesly myšlenku, že by bylo dobré propojit iniciativu s bojem se snižováním chudoby. Návrhy byly takové, že iniciativy by měla být intenzivnější a účinnější, a také by měla pomoci širší skupině dlužnických států. Také by

⁶² Program strukturálních změn byl částečně financován zvýhodněnými půjčkami IMF a Světové banky a podpůrně i pozměňováním splátek od Pařížského klubu (dle Neapolských podmínek) i od ostatních bilaterálních a komerčních věřitelů.

⁶³ ANDREWS, David, BOOTE, Anthony R., RIZAVI, Syed S., SINGH, Sukhwinder: Debt Relief for Low-Income Countries, The Enhanced HIPC Initiative. IMF Washington 1999

⁶⁴ Tamtéž.

měla být rychlejší v poskytnutí finanční pomoci chudým zemím. V iniciativě se nově objevily požadavky posílení vlastnictví dlužnických států, aktivnějšího a transparentnějšího procesu přípravy strategií, pravidelných auditů kontrolujících využívání fondů, také přesnějšího stanovení odpovědnosti. V rámci této modifikované iniciativy se objevila také nově podmínky odpuštění dluhů, kdy dlužnické země musely aktivně realizovat Programy boje proti chudobě PRSPs (*PRSPs – Poverty Reduction Strategy Papers*), na jejichž formulaci se má podílet i občanská společnost. Díky požadavku Programu boje proti chudobě byl upevněn vztah mezi oddlužením a snižováním chudoby. A z toho důvodu byl mechanismus ESAF nahrazen Mechanismem redukce chudoby a podpory růstu PRGF (*PRGF – Poverty Reduction and Growth Facility*).

3.2.5 Příčiny zadluženosti Afriky

Chybné kroky vlád - svůj podíl na špatné hospodářské situaci mají, nezkušené skupiny vládnoucích osob, které uplatňovaly nevhodný styl politiky. Vznikaly projekty, které nikdy nemohly být výnosné, například v Ghaně, ve které ve velkých továrnách vznikalo pouze 20 % produkce.⁶⁵ Jako příklad můžeme uvést také neúspěšnou socialistickou politiku Tanzanie, kde byli lidé v rámci strategie rozvoje venkova násilně přesouváni do vesnic. Důsledkem poté bylo, že v Tanzanii se 20 % pracovních sil podílelo pouze 2 % na zemědělské produkci. Také státům, jako byla v té době Keňa a Pobřeží slonoviny se nedařilo o moc lépe. Obě tyto země byly orientovány pouze na vývoz zemědělských plodin a v druhé polovině 70. let tak doplatily na propad exportních cen.⁶⁶

Populační růst, nestálé ceny komodit - jedním z dalších faktorů nepříznivé ekonomické situace v afrických subsaharských státech se uvádí nadměrně velká populační exploze, která provázela Afriku po celé 20. století. Na její usměrnění byla vynaložená většina tehdejšího kapitálu, který by se mohl investovat do jiných projektů. V druhé polovině 20. století přibývala populace mnohem rychleji, než zemědělsky využitelné půdy. Také docházelo k tomu, že rostlo procento využívané půdy pro pěstování tržních plodin na úkor obilí. Některé země tak musely dovážet potraviny, a to pohlcovalo důležité devizy získané z exportů. Stejně tak byl zásadní také vliv na snížení příjmů z exportovaných komodit způsobený poklesem cen na světových trzích. Většina afrických států je dodnes závislá pouze na několika komoditách, z nichž ceny většiny z nich jsou značně kolísavé (banány,

⁶⁵ ILLIFE John, *Afrika a Afričané: Dějiny kontinentu*, Vyšehrad 2001, 375 stran, ISBN: 80-7021-468-6

⁶⁶ Tamtéž.

kakao, kokosový olej, káva, med, kopro, rybí maso, zlato, cukr, čaj a bílý pepř), navíc z dlouhodobého hlediska od 60. let klesaly.⁶⁷

Příčiny pramenící z nerovných příležitostí přístupu na trh - přes posuny v jednání v rámci Světové obchodní organizace jsou trhy jednotlivých rozvinutě tržních ekonomik stále dost chráněné, převážně se jedná o zemědělské plodiny. Jako příklad mohou posloužit země vyvážející bavlnu, které výrazně trátí na subvencích poskytovaných zemědělcům v USA a v Evropě. Subvence bavlny tak značně ovlivňují např. příjmy Beninu, Burkiny Faso, Čadu a Mali. Situace je taková, že většina rozvinutých ekonomik by chtěla volný přístup k africkým zdrojům, trhům a pracovní síle za nejnižší možnou cenu, avšak samy se zdráhají razantně snížit subvence svých zemědělců, které nepřírozeně snižují ceny mnoha produktů a snižují tak konkurenceschopnost afrických zemědělců.⁶⁸ V souvislosti se subvencemi je zajímavá informace vyplývající ze „hry“ se statistickými údaji, a to, že „průměrná evropská kráva je denně dotována 2,5 dolary a v Japonsku dokonce 7,5 dolary, v porovnání s faktem, že 75 % Afričanů žije s méně než 2 dolary na den“.

Chybějící úloha státu jako instituce nutné k rozvoji ekonomiky - je nutné, aby vlády v málo rozvinutých zemích zajišťovaly základní státní funkce, které jsou pro každodenní život lidí klíčové, jako např. zdravotní péče, kvalitní infrastruktura atd., což však dodržováno nebylo. Pro představu, ve 42 nejhudších afrických zemích klesly v průběhu 80. let výdaje na zdravotnictví o 50 %, místy byla zdravotní péče zpoplatněna. Zároveň omezení role státu dále znamenalo jeho citelné oslabení „v souvislosti s nízkou úspěšností při výběru daní“. Ve většině zemí státní aparát rozvoji příliš nepomáhá, státní instituce nevytváří prostředí k navyšování úspor a investic, obecně v ně panuje velmi malá důvěra. To je do značné míry dáno pro Afriku tradičním kmenovým uspořádáním společnosti a v posledních desetiletích bující korupcí.

3.3 Absolutní chudoba v subsaharské Africe

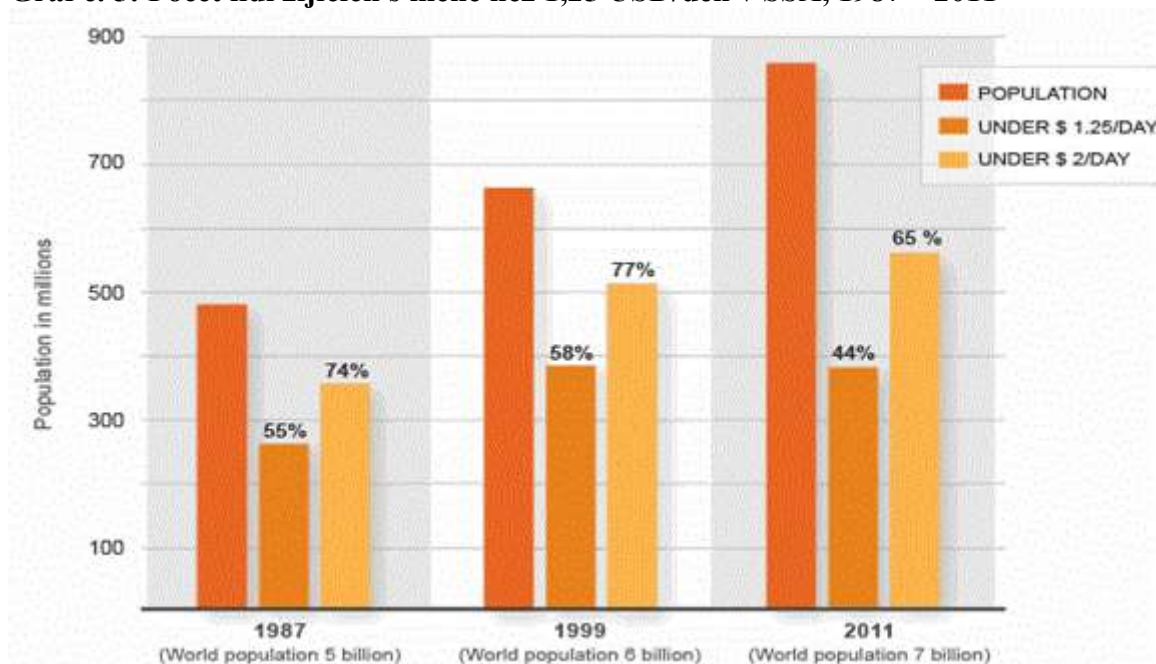
Absolutní, neboli extrémní chudoba se vztahuje především na rozvojové státy a týká se skupin obyvatel žijících pod hranicí příjmů, která jim brání k zajištění základních životních potřeb, a tudíž jsou obyvatele žijící pod hranicí příjmů často v ohrožení života. Chudoba se zjišťuje dle příjmů a úrovně spotřeby. Hranici absolutní chudoby vytyčila Světová banka

⁶⁷ ILLIFE John, *Afrika a Afričané: Dějiny kontinentu*, Vyšehrad 2001, 375 stran, ISBN: 80-7021-468-6,

⁶⁸ UNCTAD. *Economic development in Africa: Trade performance and Commodity Dependence* [online]. 2004 cit. 2014-02-10]. Dostupné z http://unctad.org/en/docs/gdsafrica20031_en.pdf

v roce 1990 na úrovni 1 USD/den v PPP. Tato hranice byla v roce 2005 Světovou bankou zvýšená na hodnotu 1,25 USD/den v PPP. I při takto nízké úrovni se v extrémní chudobě nacházelo loni skoro 1,4 mld. lidí, což je přibližně 25 % světové populace. S příjmem nižším než 1,25 USD na den v subsaharské Africe hospodařilo necelých 400 mil. lidí, což dle údajů Světové banky představuje 44 % obyvatelstva.

Graf č. 5: Počet lidí žijících s méně než 1,25 USD/den v SSA, 1987 – 2011

Zdroj: SALMON. *How poverty has tracked global population: Sub-Sahara Africa* [online]. 2011 [cit. 2014-02-09]. Dostupné z: <http://blogs.reuters.com/felix-salmon/2011/10/31/how-poverty-has-tracked-global-population/>

Z grafu můžeme vidět, že ze 7 miliardové populace, žije 44 % lidí pod hranicí 1,25 USD/den v subsaharské Africe, a pod hranicí 2 USD/den⁶⁹ žije až 65 % obyvatel této části kontinentu. Pro porovnání se severní Afrikou, žije pod hranicí chudoby pouze 2,7 % obyvatelstva.

3.3.1 Faktory vedoucí k chudobě v subsaharské Africe

Dle Holuba a Foltýna⁷⁰ ve světě existuje mnoho faktorů, jež mají za následek chudobu. Dle koncepce začarovaného kruhu chudoby se faktory, které ovlivňují národní hospodářství, nacházejí v začarovaném kruhu. Chudí lidé a jejich prostředky slouží výhradně k zajištění základních životních potřeb, nemají možnost spořit své prostředky a

⁶⁹ Hodnota 2 USD/den se využívá u rozvojových zemí se středními příjmy (Adamcová, Němečková a kol. 2009).

⁷⁰ HOLUB, Alois, Jaroslav FOLTÝN a Nikolaj ORDUNUNG. *Rozvojová ekonomika*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1993, 128 s. ISBN 80-707-9423-2.

následně je investovat. Bez investic stagnuje výroba a s ní i ekonomický růst. Země je chudá, protože ve skutečnosti chudá je.

Politická nestabilita a spory mezi státy určují vývoj afrických subsaharských států již několik posledních desetiletí. Ozbrojené konflikty, převraty či dokonce války vedou k rostoucímu zadlužení rozvojových států, ale také způsobují špatné přerozdělování finančních zdrojů, které by měly být směřovány do rozvojových států. Diktátorské a autoritářské režimy, které jsou v mnoha afrických státech, mají za následek nízkou vymahatelnost práva, zvýšenou kriminalitu a také korupci. Následkem toho plyne do těchto států velmi málo investic, které jsou považovány za vysoce rizikové. Tyto události, které podkopávají ekonomický rozvoj, ovlivňují především ty nejchudší obyvatele těchto států.

Také již už výše zmíněná vysoká porodnost a následná populační exploze, vede k přírůstku obyvatelstva, který je nejkritičtější právě v oblasti SSA, kde je populační přírůstek 2,5 % a úhrnná plodnost dosahuje hodnoty 5. Dle Světové banky (2012) děti do 15 let tvoří v SSA necelých 43 % obyvatelstva subsaharské Afriky, naopak v důsledku vysoké úmrtnosti osoby starší 65 let tvoří pouhých 3,1 % populace. Početné rodiny, které nemají prostředky na vzdělání svých dětí, na jídlo a zdravotní péči, vytváří malý potenciál pro investice a ekonomický rozvoj. Také nedostatek kvalifikovaných sil, odliv vzdělaných lidí, to vše je příčinou, proč ve státech SSA nedochází k technologickému pokroku a inovacím tolik potřebných k zajištění konkurenceschopnosti tohoto regionu. Také výskyt již zmíněných nemocí jako jsou malárie a HIV/AIDS, jež snižují očekávanou délku života, dětskou úmrtnost, vysoká porodnost, snižují ekonomický výkon země.

Rovněž vysoká zadluženost rozvojových zemí afrického kontinentu, je úzce spjata s prohlubováním chudoby. S rostoucí mírou vnějšího zadlužení jsou státy náchylnější vůči vnějším ekonomickým šokům. Vysoké zadlužení podkopává ekonomický růst, omezuje možnost těmto státům bojovat s chudobou.

Environmentální faktory se také podílejí na chudobě států SSA. Většina vyspělých států se nachází v oblastech „příznivého klimatu“, s kvalitní půdou, řekami a dostatečnými přírodními zdroji, tak státy SSA tyto přírodní podmínky postrádají. Přicházejí tím pádem o možnosti, zapojit se do světového obchodu jakožto rovnocenný partner. Přístup k nezávadné vodě ohrožuje řadu životů mnoha lidí afrického kontinentu a způsobuje jim mnoho zdravotních problémů. Dle UNICEF nemá v subsaharské Africe přístup

k hygienickým zařízením až 70 % populace, k nezávadné vodě nemá přístup 39 % obyvatelstva.

Mezi dopady chudoby patří v SSA nepřístupnost k základním lidským potřebám, kdy se výrazně snižuje kvalita lidského života, což často přispívá k hlubší chudobě. Problémy způsobené chudobou se vzájemně ovlivňují a lze předpokládat, že omezení, po případě úplná eliminace chudoby by vedla k zlepšení ostatních problémů sužujících rozvojové státy.

3.3.2 Dopady chudoby

Mezi dopady chudoby patří nepřístupnost k základním lidským potřebám, což výrazně snižuje kvalitu lidského života a to velmi často přispívá k dalšímu prohlubování chudoby. Problémy zapříčiněné chudobou se vzájemně ovlivňují, a proto lze předpokládat, že její eliminací by došlo k nápravě dalších problémů sužujících rozvojové státy.

Hlad a podvýživa

Hlad, jako důsledek chudoby, existuje v několika formách. Hladomor, jinak také akutní deficit potravin doprovázený epidemiemi, postihuje na rozdíl od endemické deprivace, která se projevuje vyšší mírou úmrtnosti a zkracováním délky života, daleko méně lidí. Rozlišujeme hlad v podobě hladovění, chronického hladu či podvýživy, popř. dalších forem podvýživy, které ohrožují lidské zdraví. Hloubka hladu udává průměrné množství energie, která schází podvyživeným k zachování jejich tělesné hmotnosti při mírném fyzickém zatížení. Tento indikátor se udává v kilokaloriích na osobu a den, přičemž za hranici je považováno 300 kilokalorií. Subsaharská Afrika se vyznačuje největší hloubkou hladu, jelikož 46 % zemí má deficit energie vyšší než 300 kilokalorií na osobu a den.⁷¹

Také jedním ze závažných problémů je podvýživa, která ohrožuje zdraví obyvatel zejména v chudých státech subsaharské Afriky. Téměř jedna polovina dětských úmrtí v subsaharské Africe je zapříčiněná podvýživou.

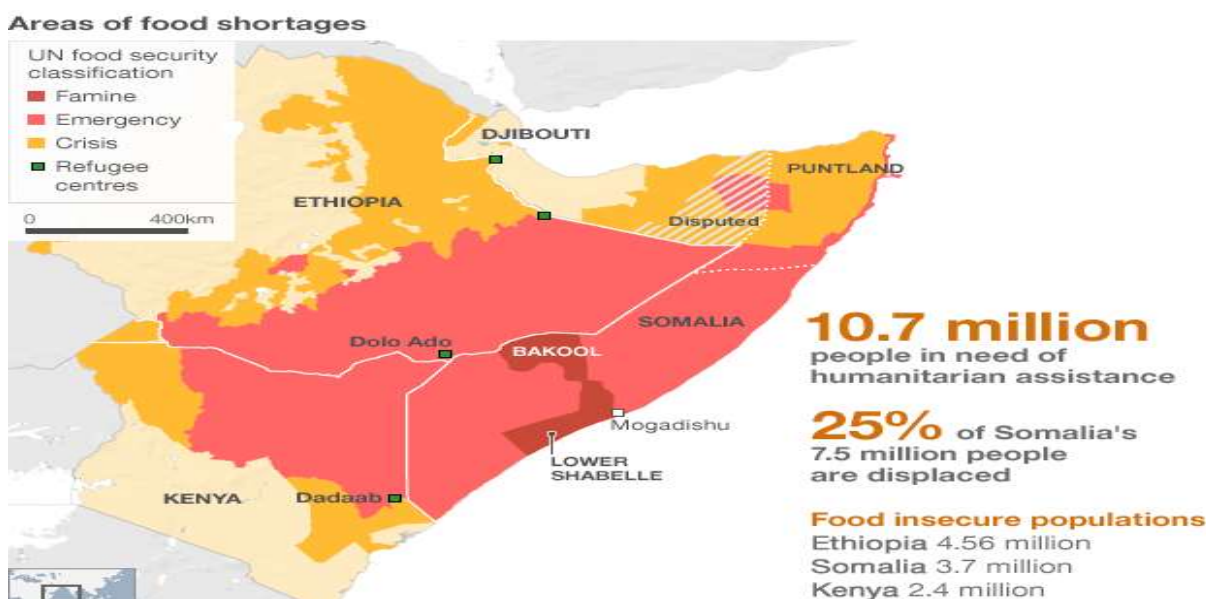
Podvýživa má za následek snížení odolnosti vůči nemocem, vede ke snížení produktivity obyvatel a vyšší celkové úmrtnosti. Subsaharská Afrika se nachází v situaci chronické podvýživy. Hladoví zde až 239 miliónů obyvatel, což představuje 30 %

⁷¹ JENÍČEK, Vladimír a FOLTÝN. *Globální problémy a světová ekonomika*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 118-119. ISBN 80-7179-795-2.

celkového počtu obyvatel SSA.⁷² Nejvíce podvyživených osob je v Eritreii, Ghaně a Keni. Eritrea vykazuje 65 % podvyživené populace.

Nejhorší hladomor propukl v Africkém rohu, kde leží Somálsko, Etiopii, Džibutsko a Uganda. Desetimilionová populace Somálska je ohrožená hladem. Tito lidé mají k pokrytí stravy k dispozici 1,5 USD/den. Příčinou této situace je sucho bránící úrodě plodin. Následkem toho jsou rostoucí ceny obilovin na tamějších trzích a hlad. Viz obrázek č. 3.1.

Obrázek č. 3.1: Hladovějící obyvatelé Afrického rohu

Zdroj: Worldphotosguide.blogspot. In: *African Hunger Crisis* [online]. 2011 [cit. 2014-02-09]. Dostupné z: <http://worldphotosguide.blogspot.cz/2011/08/famine-in-somalia-photos-from-east.html>

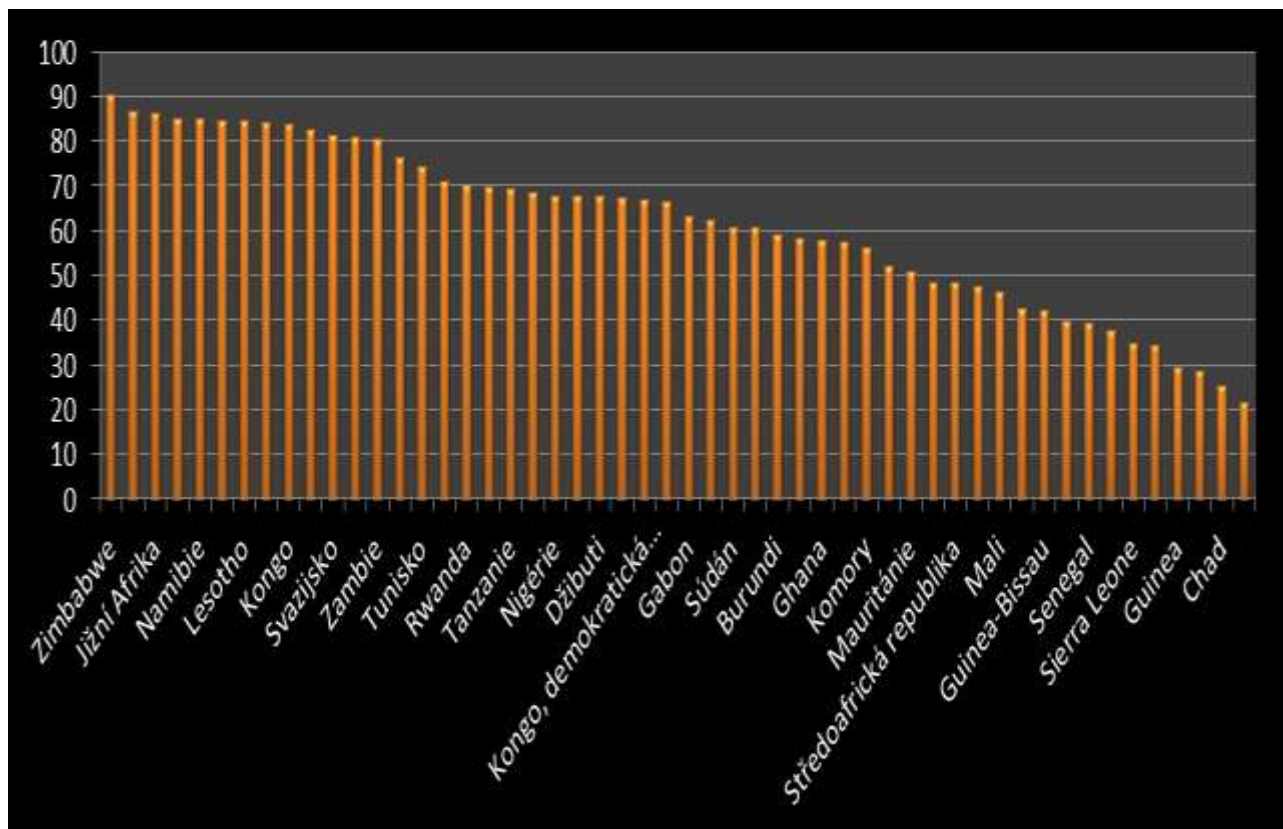
Přístup ke vzdělání a gramotnost

Hlavním problémem rozvojových zemí je, že vládní sektor nedisponuje dostatkem finančních zdrojů, a rovněž nemá politickou vůli umožnit svým občanům vzdělávat se. Rodiče se snaží platit za vzdělání svých dětí sami, ovšem jen mizivá skupina rodin dokáže zaopatřit dostatek finančních prostředků na vzdělání. Chudé rodiny se spíše snaží posílat své děti do práce, než do školy. Z toho důvodu převládá v rozvojových státech nekvalifikovaná pracovní síla. Jeden z hlavních kroků vedoucích k překonání zaostalosti, představuje zajištění základního vzdělání pro obyvatele chudých států. Dle údajů Světové banky z roku 2013, je míra gramotnosti v subsaharské Africe něco málo přes 75 % u mladistvých od 15 do 24 let, co se týče dospělé populace, je míra gramotnosti okolo 65 %.

⁷² EUROSOP. *Audit: Jak efektivní je pomoc EU v Africe?* [online]. Praha, 2005 [cit. 2014-01-06]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/9047/21071/clanek/audit-jak-efektivni-je-pomoc-eu-v-africe/>

Gramotnost se ovšem v rámci subsaharské Afriky značně liší, kvůli značné nerovnosti pohlaví u mužů a žen. Gramotnost u mužů je necelých 75 %, kdežto u žen pouhých 55 %. Mezi státy subsaharské Afriky s nejvyšší mírou gramotnosti dospělé populace patří Rovnicková Guinea a Zimbabwe (oba státy vykazují gramotnost své dospělé populace nad 90 %). Naopak nejmenší gramotnost dospělé populace vykazuje Čad, kde je něco málo přes 30 % gramotných obyvatel. Viz graf č. 3.4.

Graf č. 3.4: Míra gramotnosti afrických zemí dle údajů Světové banky v roce 2013

Zdroj: vlastní zpracování dle údajů Světové banky pro rok 2013

Příčiny vysoké ngramotnosti a nedostupnosti vzdělání

Školství v rozvojových státech trpí omezeným přístupem občanů ke vzdělávání a také jeho nízkou kvalitou problém představil⁷³:

- **Nedostatek škol a jejich vybavení;**
- **Cena vzdělání;**
- **Zaměstnané děti;**
- **Podvýživa, nemocnost, mentální a fyzické postižení;**

⁷³ PETRÁSKOVÁ, Kateřina. *Afrika.Online.cz: Vzdělání v Africe* [online]. 2009 [cit. 2014-02-04]. Dostupné z: <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cisloclanku=2009011501>

- **Ozbrojené konflikty a špatná bezpečnostní situace** – mnoho dětí žije v zemích zasažených v současné či minulé době ozbrojeným konfliktem. Během těchto ozbrojených konfliktů byly školy uzavřené, zničené či obsazené vojsky. Děti byly posílány do armád jako „dětsí vojáci“ a učitelé byli donuceni k emigraci.
- **Diskriminace** – v chudých státech často dochází k diskriminaci, kdy ze škol jsou vyloučeny menšiny, či děti nakažené virem HIV, nebo fyzickým a psychickým postižením. Také náboženství je příčinou diskriminace dětí. Dívky jsou rovněž diskriminované, neboť jejich vzdělání nemá vysokou společenskou váhu v určitých společnostech.
- **Osnovy a vyučovací jazyk;**
- **Učitelé** – ve státech subsaharské Afriky je jich nedostatek, a když už v určitém státu jsou, jsou často nekvalifikovaní a to je důvod špatné kvality výuky. Přetíženost tříd má také vliv na tento stav. Například v Etiopii vychází na jednoho učitele v průměru 85 dětí. Také absence učitelů je vysoká, neboť jsou učitelská výuka je špatně placená a mnoho učitelů má ještě druhé zaměstnání.
- **Korupce a neefektivnost investic**

Kvalitní vzdělání přináší společnosti cenné hodnoty, je to jeden z nejlepších nástrojů v boji s chudobou. S rostoucí mírou vzdělání, rostou také příjmy obyvatelům a dochází i k ekonomickému růstu. Investice do školství mají pozitivní dopady na zlepšení politické situace v rozvojových zemích, neboť emancipuje obyvatele a tím i posiluje politickou angažovanost a v neposlední řadě demokratické rozhodovací procesy.⁷⁴

3.4 Zdravotní péče v SSA

V rozvojových státech SSA umírají milióny lidí na nemoci, kterým lze běžně přecházet a také je léčit. Přitom hlavním předpokladem úspěšného rozvoje zemí je **zdravá populace**. Pokud jsou obyvatelé nemocní, mají malé či nulové pracovní výkony. Zdravá populace je hnacím motorem ekonomického růstu. Kvalita zdravotní péče je ve státech SSA velice nízká, chybí zde kvalifikovaní lékaři (dle statistik Světové zdravotnické organizace připadá v některých státech SSA jako je například Zambie, až 14 000 pacientů na jednoho lékaře), moderní vybavení nemocnic, kdy nemocnice jsou v dezolátním stavu a mají nízké

⁷⁴ PETRÁSKOVÁ, Kateřina. *Afrika.Online.cz: Vzdělání v Africe* [online]. 2009 [cit. 2014-02-04]. Dostupné z: <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cisloclanku=2009011501>

kapacity. Dalším problémem jsou také chybějící léky, pitná voda, potraviny atd. Nízká úroveň vzdělání obyvatel a jejich nedostačující hygienické návyky se také svou měrou podepisují na zdraví obyvatel této části Afriky. V některých státech SSA není vůbec žádná dostupná zdravotní péče.

Zdravotní stav obyvatel v „chudých zemích“ je dlouhodobě výrazně horší než v zemích rozvinutých, neboť rozvojové země nejsou sice zasaženy civilizačními chorobami, jako státy rozvinuté, avšak situace ve venkovských oblastech rozvojových zemí (především ve státech SSA) připomíná stav evropské populace v období konce 18. a z počátku 20. století. Mezi státy bohatými státy a rozvojovými existují značné rozdíly jak v délce života obyvatel, tak také v příčinách úmrtí. V rozvinutých státech jsou hlavní příčinou úmrtí civilizační choroby, kdežto v chudých zemích lidé nejčastěji umírají na infekční nemoci, z nichž k nejzávažnějším patří AIDS. Na infekční onemocnění dle WHO umírá 40 % obyvatel v rozvojových státech, naopak v rozvinutých ekonomikách umírá pouhé 1 % na infekční nemoci.⁷⁵

Důležitý vliv na zdravotní péči má také dlouhodobá politická stabilita ve státech Afriky. Všeobecně platí, že příznivou statistikou zdravotní péče o matky se mohou chlubit ty africké země, které jsou dlouhodobě politicky stabilní. Dle Luciena Kouakou⁷⁶: **„je politická stabilita základní podmínkou rozvoje států. Pokud není stabilita, převažují jiné priority“**.

Statistika Světové zdravotnické organizace⁷⁷ uvádí, že v Nigérii a Kongu, tj. v oblastech bohatých na nerostné suroviny se potýkají s rostoucí úmrtností rodiček, která překračuje poměr 1 000 úmrtí na 100 000 porodů. Horší situace je v Somálsku, kde 1 200 úmrtí připadá na 100 000 porodů. V politicky nestabilních regionech Západní a Střední Afriky mají největší úmrtnost rodiček na celém kontinentu a to i přesto, že jsou to státy velice surovinově bohaté. Výsledným stanoviskem Světové zdravotnické organizace je, že denně zemře v Subsaharské Africe při porodu přes 550 žen. Úmrtí rodičky má negativní dopady na život jejího dítěte, od výživy, přes jeho následný zdravotní stav, až po vzdělání. I přes tyto skutečnosti se žádný z národů na kontinentu nechystá učinit důležitá řešení těchto úmrtí rodiček jako prioritu. Kouakou konstatoval: **„jakmile jsou vlády vystaveny**

⁷⁵ ROZVOJOVKA: *Člověk v tísní. Zdraví* [online]. Praha, 2011 [cit. 2014-01-06]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/zdravi>

⁷⁶ Lucien Kouakou: regionální ředitel pro Afriku Mezinárodní federace pro plánované rodičovství (IPPF – International Planned Parenthood Foundation).

⁷⁷ Údaje za rok 2012.

*politickému ohrožení nebo humanitárním krizím, prvním co škrtají, jsou výdaje na zdravotní péči o matku a dítě“.*⁷⁸

Dle UNFPA⁷⁹ (*United Nation Populations Fund*), více než třetina žen subsaharské Afriky nemá přístup ke zdravotní péči, a až 70 % rodiček se nedostává žádné poporodní péče.⁸⁰

Nejčastější příčinou špatného financování zdravotnictví bývá na tomto kontinentě disproporční zaměření státních rozpočtů na výdaje na obranu států, kdy: „*většina veřejných nemocnic nemá základní zdravotnický materiál, docházejí jim léky apod., ale na druhé straně ve vojenských táborech v sousedství je možné spatřit nejmodernější světové zbraně*“, dodává Kouakou.⁸¹ Dokud budou africké státy chudé, tak i investice do mateřské zdravotní péče zůstanou i nadále minimální a úmrtnost rodiček závažná.

Naproti tomu v jižních a východních regionech s politickou stabilitou, vypadá situace ohledně rodiček mnohem lépe. Dle zpráv WHO v těchto státech úmrtnost rodiček a dětí klesala (do té doby, než se rozšířila epidemie AIDS). Jako příklad můžeme uvést Botswanu, která má s poměrně nízkým procentem HIV pozitivních obyvatel, nejnižší úmrtnost rodiček na celém kontinentu, kdy na 100 000 porodů připadá necelých 300 úmrtí rodiček. Ale třeba takový politicky stabilní a ekonomicky výkonný stát jako je Jihoafrická republika (JAR) je na tom podstatně hůře, než Botswana. V JARu, díky epidemii AIDS připadá na 100 000 porodů až 550 úmrtí.

3.4.1 Pandemie moderní doby – AIDS/HIV v Africe

Za místo vzniku AIDS⁸² se považuje Západní rovníková Afrika, kde se tento virus HIV dostal podél vodních toků obchodních cest na území dalších afrických států. Virus HIV se začal šířit mezi lidmi v centrální Africe již začátkem 50. let. Šíření bylo umožněno „krvavými“ domorodými rituály, prostitucí, pohyby obyvatel během válek a stěhováním lidí z venkova do měst. K největšímu šíření viru docházelo v 70. letech minulého století ve

⁷⁸ IPS. PALITZA, Kristin. *Pokroku v mateřské zdravotní péči v Africe brání politická nestabilita* [online]. 2014 [cit. 2014-01-06]. Dostupné z: <http://www.ipsinternational.org/cz/news.asp?idnews=99>

⁷⁹ UNFPA – Populační fond OSN

⁸⁰ IPS. PALITZA, Kristin. *Pokroku v mateřské zdravotní péči v Africe brání politická nestabilita* [online]. 2014 [cit. 2014-01-06]. Dostupné z: <http://www.ipsinternational.org/cz/news.asp?idnews=99>

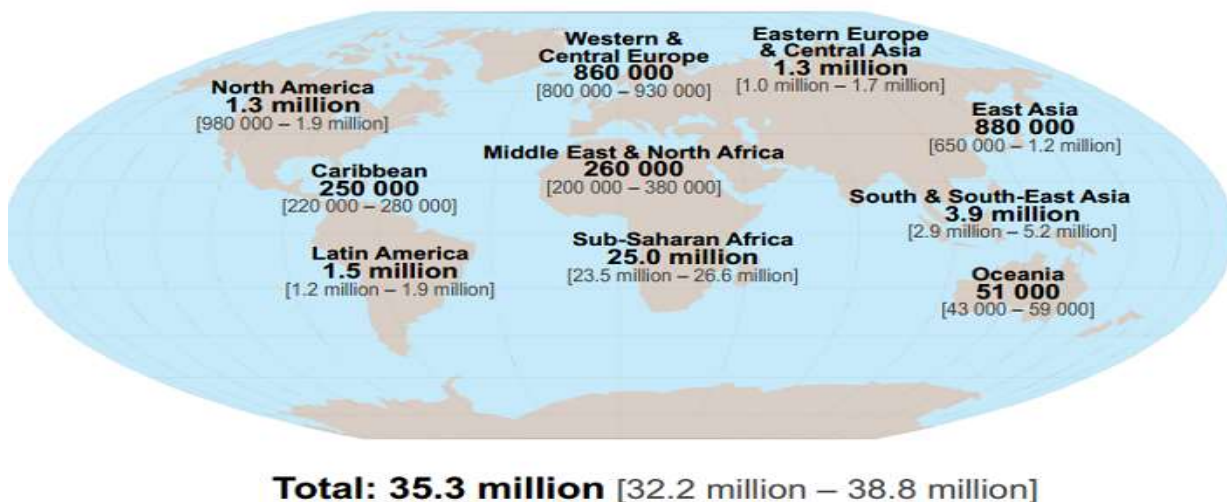
⁸¹ Tamtéž.

⁸² **AIDS** - v roce 1981 bylo v USA poprvé rozpoznáno nové onemocnění se jménem AIDS. Název onemocnění je zkratkou anglického pojmenování **Acquired Immune Deficiency Syndrome**, které vyjadřuje podstatu onemocnění. Jedná se o soubor příznaků vedoucích ke ztrátě imunity (obranyschopnosti organismu). Lidský organismus se tak stává náchylným k řadě dalších infekčních a nádorových onemocnění.

východní a jižní Africe. Mezi migrujícími černochy v jihoafrických dolech byla nákaza infekcí HIV extrémní. Po pádu apartheidu⁸³ a otevřením hranic roku 1994 se skrz infikované černochy infekcí HIV, vracejících se z exilu rozšířil tento virus do ostatních částí kontinentu.

V subsaharské Africe leží hlavní ohnisko epidemie, kde až dvě třetiny všech HIV pozitivních obyvatel, což představuje dle UNAIDS⁸⁴ necelých 25 milionu obyvatel z 35,3 milionu pozitivních obyvatel na HIV ve světě. Jen letos přibylo v subsaharské Africe 1,6 milionu nových případů HIV pozitivních a dalších 1,2 milionů obyvatel následky infekce AIDS v roce 2012 zemřelo, což představuje více než 70 % všech případů úmrtí ve světě v souvislosti s AIDS. Nejhorší situace je na jihu regionu. V jižní Africe žije 32 % HIV pozitivních celého světa. Na tuto oblast připadá téměř 35 % všech úmrtí následkem AIDS. Nejvyšší míra výskytu HIV/AIDS na světě je ve Svazijsku, kde je dle údajů UNAIDS cca 26,5 % obyvatel HIV pozitivních. Situace není o nic lepší ani v Lesothu, kde je 23,1 % infikovaných obyvatel, také v Botswaně je 23 % obyvatel nakažených virem. V Jihoafrické republice a Zimbabwe je na tom situace obdobně. Naopak nejméně rozšířený tzv. „Africký AIDS“, je v západní části kontinentu.

Obrázek č. 7: Celkový počet infikovaných lidí virem HIV/AIDS ve světě v roce 2012

Zdroj: WHO. *UNAIDS: Core Epidemiology Slides* [online]. 2013 [cit. 2014-01-07]. Dostupné z: http://www.unaids.org/en/media/unaids/contentassets/documents/epidemiology/2013/gr2013/201309_epi_core_en.pdf

⁸³ **Apartheid** - V JARu byl apartheid oficiální státní politikou v letech 1948 - 1990 a projevoval se např.: oddělením dopravních prostředků pro bělošské a tmavší obyvatele. Černošské obyvatelstvo nemělo přístup do restaurací, kin, parků, pláží, škol, nemocnic a jiných veřejně přístupných míst určených bělochům.

⁸⁴ **UNAIDS** spadá pod Světovou zdravotnickou organizaci (*World Health Organization, WHO*) a je agenturou OSN. Její hlavní úloha je likvidovat nemoci, speciálně klíčové infekční nemoci. V rámci mezinárodního monitorování průběhu a šíření infekčních nemocí jako SARS, malárie a AIDS, realizuje též programy na likvidaci těchto nemocí, a to vývojem a distribucí vakcín.

Následky infekce HIV v subsaharské Africe jsou obrovské, neboť tato nemoc postihuje mladé silné osoby v jejich nejproduktivnějším věku, také živitele rodin, nevyhýbá se ani oporám společnosti a vzdělaným elitám těchto rozvojových zemí SSA. Jedná se o tolik potřebné učitele, lékaře, ošetřovatelky, inženýry, velkoobchodníky, soudce a úředníky, a další zkušené pracovníky.

Zvláště pak postihuje ženy (matky), starající se o zemědělství, pečující o děti, opatřující nemocné členy rodiny. Rodiče se snaží naučit své děti zvládat základní životné potřeby, jako je přežít, obdělávat půdu, starat se o dobytek, apod. Jestliže pak zemřou vlivem infekce AIDS, řada dětí osiří a nenaučí se v podstatě o sebe postarat. Tato situace se dědí z generace na generaci a neustále se zhoršuje.

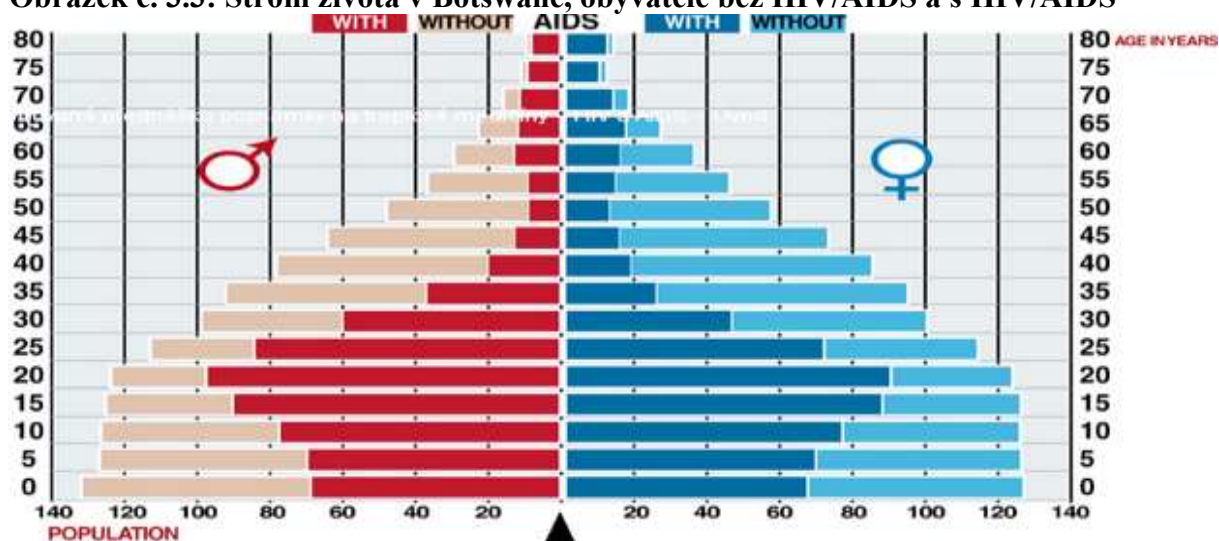
Vzdělání je v těchto státech rovněž ohrožené vysokou úmrtností učitelů, v řadě afrických států ročně umírá následky AIDS velká část učitelů, a není možné tak rychle školit nové učitele. Ta samá situace je i ve zdravotnictví, kde zdravotní personál podléhá stejně rychle následkům infekce HIV, jako ostatní obyvatelé této části kontinentu. Ti co přežijí, stejně odejdou do Západních zemí za lepšími zdravotními podmínkami a mnohem vyššími platy. Vyspělé státy jsou oprávněně kritizovány za plnění chudých států, které investovaly do vyššího vzdělání svých odborníků (učitelů, zdravotního personálu apod.), a které mnohem naléhavěji potřebují ke zmírnění následků způsobených virem HIV/AIDS.

Vlivem následků pandemie HIV/AIDS, došlo v nejvíce postižených státech k dramatickému poklesu očekávané délky života, třeba v Botswaně se délka života, v období od 50. letech 20. století, tedy před infekcí stále prodlužovala až na 65 let, avšak posléze spadla na pouhých 35 let.

Strom života v těchto státech dnes nemá pyramidální tvar. Široká základna je pouze v dětském věku, a pak následuje obrovský úbytek osob v rozmezí 20 – 49, přičemž vrchol představující starou populaci je bez změn.⁸⁵ Viz obrázek č. 3.3.

⁸⁵ PLESNÍK. *První pandemie moderní doby: 25 let HIV/AIDS*. In: Studijní materiál [online]. 2008 [cit. 2014-02-08]. Dostupné z: http://www.khsova.cz/01_odborna_cinnost/files/sms061.pdf

Obrázek č. 3.3: Strom života v Botswaně, obyvatelé bez HIV/AIDS a s HIV/AIDS

Zdroj: ISTITUTE OF TROPICAL MEDICINE ANTWERP: *HIV/AIDS* [online]. 2013 [cit. 2014-02-08]. Dostupné z: http://itg.content-e.eu/Generated/pubx/173/hiv_and_aids/introduction.htm

Stejně jako v Botswaně, tak ani v Zimbabwe a Jihoafrické republice není očekávaná délka života obyvatel v produktivním věku vyšší. V těchto státech se pohybuje v rozmezí 43 – 46 let. Naopak ve státech s nižší prevalencí HIV, jako jsou Senegal, Madagaskar a Mali je očekávaná délka života v rozmezí 52 - 55 let.

Infekce virem HIV má extrémní vlivy na ekonomiku ve všech sociálních úrovních, kdy v rodinách následkem nemoci dochází k velkým finančním ztrátám příjmů. Rodiny postižené virem HIV vynakládají mnoho prostředků na léčbu a také bohužel na pohřby. Také státní rozpočty těchto zemí mají potíže kvůli obrovským ztrátám mladých a zkušených pracovníků, například v zemědělství, důlním a ropném průmyslu a dalších odvětvích. Zahraniční státy nejsou ochotné v těchto zemích investovat své prostředky, což se rovněž podepisuje na státním rozpočtu. Rozpočet trpí také kvůli snížení daňového výnosu následkem ztrát obyvatel.⁸⁶ Bývalý Jihoafrický prezident Thabo Mbeki jednou prohlásil: *"Nejsme nemocní, jsme chudí. Odstraňme chudobu a AIDS zmizí."*

3.4.2 Malárie

Malárie je parazitární onemocnění způsobené prvokem Plasmodium, je přenášené infikovanými samičkami komárů rodu Anopheles. Pokud není nemoc včas a řádně léčena, dochází ke smrtelným komplikacím. Světová zdravotnická organizace řadí 106 zemí mezi endemické státy s výskytem malárie. V roce 2013 žilo v oblastech, ve kterých docházelo

⁸⁶ PLESNÍK. *První pandemie moderní doby: 25 let HIV/AIDS*. In: Studijní materiál [online]. 2008 [cit. 2014-02-08]. Dostupné z: http://www.khsova.cz/01_odborna_cinnost/files/sms061.pdf

k přenosu malárie z infikovaných samic komárů na obyvatele, přibližně 3,3 mld. lidí a z toho bylo přes 200 mil. lidí nakaženo touto nemocí. Dle odhadů WHO v uvedeném roce zemřelo na malárii necelých 700 tisíc lidí a většina z nich byly děti do 5 let. Mezi nejvíce ohroženou populací touto nemocí opět patří obyvatelé subsaharské Afriky, kde bylo v roce (2013) zaznamenáno přes 81 % případů onemocnění malárií, a 91 % úmrtí zapříčiněným malárií.

V subsaharské Africe představuje malárie velkou překážku v ekonomickém a sociálním rozvoji, neboť přímé a nepřímé ekonomické náklady na léčbu a prevenci proti této nemoci jsou vysoké. UNICEF odhaduje, že malárie v Africe způsobuje finanční ztráty HDP ve výši 12 mld. USD ročně⁸⁷. Malárie zpomaluje ekonomický růst o více než 1% ročně a zahraniční ekonomiky se vyhýbají investicím do těchto oblastí. Ekonomické náklady malárie zahrnují soukromé i veřejné náklady. Rodina zasažená malárií dává více než čtvrtinu svých soukromých příjmů na léčbu a prevenci. Až 40 % veřejných výdajů na zdravotnictví v endemických státech (jedná se převážně o státy subsaharské Afriky), jde na léčbu malárie. Kvůli nedostatečnému zdravotnickému systému, špatné zdravotní infrastruktuře či omezenému přístupu k parazitologickým vyšetřením je v mnoha afrických státech boj s malárií velice náročný. Závažným problémem států subsaharské Afriky je v dnešní době rostoucí odolnost parazitů vůči antimalarikům. Nejvíce jsou malárií ohrožené děti, které rovněž této nemoci nejčastěji podléhají. Malárie postihuje především chudé obyvatelstvo, neboť chudí lidé jsou vystaveni většímu a častějšímu riziku infekce malárií. Je také prokázáno, že dětská úmrtnost na malárii je vyšší v chudších domácnostech. Chudé rodiny žijí v obydlich, ve kterých je nižší ochrana před infekčními komáry. Tyto rodiny, které mají nižší finanční prostředky a nedostačující obydlí, mají nižší možnosti pořídit si ochranu před komáry (například moskytiéry impregnované insekticidy). Chudí lidé si nemohou dovolit ani léčbu v případě nakažení malárií, mají rovněž omezený přístup ke zdravotní péči a následkem toho celé rodiny, někdy i komunity se ocitají v začarovaném kruhu chudoby s malárií.

Jak bylo již výše zmíněno, nejohroženějšími skupinami malárií jsou těhotné ženy a děti do 5 let, neboť nemají tak dobře vyvinutou imunitu jako dospělí. Následky opakované malárie u dětí, mohou být projevy dalších nemocí, jako jsou epileptické záchvaty a neurologické problémy. Většinu těchto zbytečných úmrtí by se dalo díky finančním

⁸⁷ UNICEF. *Press centre: The Hidden Costs of Malaria* [online]. 2004 [cit. 2014-02-08]. Dostupné z: http://www.unicef.org/media/media_20475.html

prostředkům a včasné léčbě zabránit. Dle odhadů Světové zdravotnické organizace, dítě vyrůstající v SSA má mezi 1,6 až 5,4 záchvatů malárie ročně. Malárie se projevuje vysokými horečkami, jejichž následky je snížená chuť k jídlu a poté podvýživa dítěte. Záchvaty rovněž znemožňují dětem vzdělání, neboť nemohou pravidelně navštěvovat školy.

U těhotných žen se odhaduje, že v malarických oblastech SSA onemocní malárií každoročně přes 30 milionu žen. Těhotné ženy s malárií porodí dítě s nízkou porodní vahou pod 2 500 g, která má za následek dětskou úmrtnost.⁸⁸

Obrázek č. 3.4: Státy ohrožené malárií v roce 2014 dle WHO

Zdroj: WHO. *Global Malaria Report: Global Malaria Mapper* [online]. 2014 [cit. 2014-02-08]. Dostupné z: <http://www.worldmalaria-report.org/node/54>

Na obrázku můžeme vidět, jak je malárie v subsaharské Africe velice rozšířená. Také značná část Latinské Ameriky a Asie je zasažena malárií. Dle údajů Světové zdravotnické organizace je v SSA 80 – 100 % obyvatel v ohrožení malárií. V Latinské Americe pouze 20 – 40 % obyvatel. Dle UNICEF je nejhorší situace v Demokratické republice Kongo a Nigérii, kde je více než 40 % odhadovaného celkového počtu úmrtí na malárii na celém světě. Z obrázku můžeme dále vidět, že v státech Saudské Arábie, Alžírsko a Irán a Turecko se podařilo malárii eliminovat. V Subsaharské Africe, Brazílii, Kolumbii apod. je malárie pod kontrolou.

⁸⁸ WHO. *Global Malaria Report: Global Malaria Mapper* [online]. 2014 [cit. 2014-02-08]. Dostupné z: <http://www.worldmalaria-report.org/node/54>

Malárie a HIV/AIDS

Kombinací malárie a infekce HIV/AIDS se zvyšuje úmrtnost ve státech subsaharské Afriky. Převážně v jižní Africe, je vysoká HIV pozitivita a nízký přenos malárie, který postihuje hlavně dospělou populaci. Lidé nakažení infekcí HIV mají oslabenou či vůbec žádnou imunitu a tudíž jsou méně odolní vůči malárii. Naopak ve střední Africe je vysoký přenos malárie a nižšího výskytu HIV pozitivních lidí. Lidé, kteří v této oblasti nejsou nakažení virem HIV, zvládají příznaky malárie o poznání lépe, neboť mají vyvinutější imunitu a jsou tudíž odolnější. Nejzranitelnější skupinou osob ve střední Africe jsou těhotné ženy. Malárie přináší vyšší riziko anémie, placentální malárie, která může mít následky v podobě předčasného porodu, u novorozenat také nižší porodní váhou. Rovněž lidé nakažení malárií se můžou snadněji nakazit virem HIV.

3.5 Migrace

Tisíce Afričanů opouští své domovy, aby podnikly cestu ze svých chudých domovů do Evropy. Snaží se najít úkryt, azyl a hledají nové ekonomické příležitosti. Jejich cesta končí v některém z mnoha severoafrických přístavů, odkud se snaží dostat na ilegální transport do evropských středomořských států. Mnoho migrujících Afričanů cestu nepřežije.⁸⁹

Migrační cesty do Evropy

Na pobřeží Afriky lze identifikovat 5 cest, kterými se Afričané dostávají do Evropy⁹⁰:

1. **Západní pobřeží Afriky:** *Mauretánie, Západní Sahara, jižní Maroko* - lidé z těchto států směřují na Kanárské ostrovy.
2. **Západní Sahara, přes jižní Maroko** a cílem jsou opět Kanárské ostrovy.
3. **Centrální Afrika** – cílem jsou Kanárské ostrovy, Španělsko, Itálie.
4. **Východní Sahara**, cílem jsou Lampedusa, Sicílie a Malta. Přechodovými zeměmi jsou Tunisko a Libye. Východní cesta je typická pro migranty ze Sub-Saharské Afriky.
5. **Roh Afriky** – Libye, cílem je Lampedusa, Sicílie a Malta.

⁸⁹ MARCALÍKOVÁ, Andrea. *Is.muni.cz: Migrace z Afriky do Evropy* [online]. 2010 [cit. 2014-02-04]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1431/podzim2010/Z0099/ode/17750935/17750949/Marcanikova_Andrea-Migrace_z_Afriky_do_Evropy.pdf

⁹⁰ Tamtéž.

Afrika je kontinent nejvíce, který je postihnutý migrací. Z tohoto kontinentu ročně migruje až 4 miliony lidí, a to převážně směrem do Evropy. Afričané migrují z důvodu mnoha faktorů, například z politických, ekonomických, ekologických a sociálních. Nejčastějším problémem je chudoba státu, ve kterém žijí. Rovněž z důvodu válek a ozbrojených konfliktů, které ohrožují jejich bezpečnost. Nemožnost pracovního uplatnění je také jedním z migrujícího důvodu. Dalším faktorem podporujícím migraci je taktéž jakýkoliv způsob utlačování (například náboženské utlačování, státní příslušnost či jiná etnická skupina), či z politického důvodu.

3.5.1 Dopady africké migrace

Na Afriku má velké dopady migrace jejich obyvatel do Evropy. Jedním z jevů, který je dlouhodobě spojený s migrací afrického obyvatelstva je tzv. „**brain drain**“ (odliv mozků), který se vyznačuje odlivem vysokoškolsky vzdělaných a kvalifikovaných jedinců do států, které pro ně nabízejí lepší pracovní uplatnění za vyšší ohodnocení. Největší odliv mozků byl zaznamenán v jižní a západní Africe. Týká se to především Nigérie, Ghany, Zambie, Zimbabwe, Namibie a Jihoafrické republiky, kde kvalifikovaní profesionálové tvoří necelých 50 % všech migrujících obyvatel.⁹¹

Mezi nejčastější africké migranty patří zdravotní personál, (převážně lékaři, zdravotní sestry, zubaři, laboranti), také učitelé, inženýři, technici, vědci a IT specialisté. Důvodem odchodu jsou převážně lepší pracovní podmínky s vyšším platovým ohodnocením. Odliv mozků má velmi negativní dopady na Afriku. Ve zdravotnictví to jde vidět nejvíce, neboť v některých afrických státech emigrovalo do vyspělých zemí až 50 % kvalifikovaného zdravotního personálu. V některých státech se to týká dokonce 75 % zdravotního personálu.⁹² Afrika je na zdravotní pomoci značně závislá a jak už bylo zmíněno, potýká se s obrovským nedostatkem lékařů všech zaměření. Dle Světové zdravotnické organizace je pro poskytnutí základní zdravotné péče potřeba na 1000 obyvatel, alespoň 2-3 lékařů. Nejhuře je na tom s počtem zdravotního personálu Tanzanie, kde na 1000 obyvatel připadne pouze 0,008 lékařů, další je Malawi s 0,011 lékaře na 1000 obyvatel a Sierra

⁹¹ Factbook. 2012. *Physicians density*. [online]. 2012 [cit. 2014-02-04]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2226.html#ag>.

⁹² Tamtéž.

Leone s 0,014 lékaře na 1000 obyvatel.⁹³ Pro porovnání, Česká republika má 3,67 lékařů na 1000 obyvatel a třeba takové Řecko má 6,043 doktorů na 1000 obyvatel.

Migrujícími lékaři má Afrika nedostatečné množství zdravotního personálu a tak se celý kontinent dostává do nebezpečné situace, neboť s odchodem zdravotníků se výrazně snižuje úroveň dostupné zdravotní péče. Lidé umírají díky chybějícímu personálu i na nemoci (malárie), které by se daly snadno vyléčit. Migrace africké populace má rovněž negativní sociální dopady na rodiny migrantů, neboť s odchodem člena rodiny (často se to týká otců), se mění rodinné vztahy. Žena musí zastávat roli obou rodičů, kdy se stará o domácnost, děti, starší rodinné příslušníky a rovněž zastává funkci muže, vydělává peníze na jídlo a celé živobytí rodiny. Mnohdy se rodiny migrantů potýkají na hranici chudoby a bídy.

Jedním ze způsobů, jak se rodiny snaží přežít je, že migrující člen posílá ze států, kde žije a pracuje peníze (remittance⁹⁴), které tvoří velkou část příjmů pro mnoho afrických států. Remittance tvoří v některých zemích převážnou část celkového HDP. Tyto peníze, či zboží jsou pro rodiny migrantů velice důležité, protože jsou velmi často využívány jako výdaje na základní denní spotřebu rodiny, na zdravotní péči na vzdělání atd. Jen mizivé procento remittance je využito k založení vlastního podnikání v zemi původu migranta.⁹⁵ Tyto remittance mají své pozitivní a také negativní dopady. Na ekonomický růst a dlouhodobý rozvoj států mají poměrně malý vliv, kdežto na redukci chudoby na úrovni jedinců, domácnosti i celých komunit mají velice silný vliv. Mezi jejich obrovskou výhodou patří i to, že jsou celosvětově jedním z nejstabilnějších kapitálových toků. Naopak jejich negativem je, že většina těchto transferů, která je poslána, je okamžitě spotřebována. Příčinou je to, že její příjemci jsou převážně afričtí obyvatelé, kteří s vlastními příjmy těžko uspokojí své základní potřeby, což způsobuje, že jen velmi malé množství remittance je v Africe investováno. Také důvodem nízkých investic z remittance je, že v Africe je celkově špatné investiční klima.⁹⁶

⁹³ Factbook. 2012. *Physicians density*. [online]. 2012 [cit. 2014-02-04]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2226.html#ag>.

⁹⁴ **Remittance** – Transfer peněz a zboží realizovaný migrantem ze země jeho současného pracovního působení do země jeho původu.

⁹⁵ RATHA, D. 2012. *Remittances: Funds for the Folks Back Home*. IMF. [online]. 2012 [cit. 2014-02-04]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/basics/remitt.htm>.

⁹⁶ Tamtéž.

4 Praktická realizace pomoci subsaharské Africe ze strany EU a jiných mezinárodních organizací

V roce 2000 bylo nadefinováno a přijato osm rozvojových cílů tisíciletí (*MDG – The Millenium Development Goals*), které byly schváleny mezinárodním společenstvím. Tyto cíle by měly být dosaženy do konce roku 2015. Těchto osm cílů je směřováno ke snížení chudoby a zlepšení životních podmínek nejchudších obyvatel světa. První až šestý cíl se zaměřuje na odstranění extrémní chudoby a hladu, dosažení všeobecného základního vzdělání, rovnost pohlaví a posílení postavení žen ve společnosti, snížení dětské úmrtnosti, zlepšení zdraví matek, boj proti HIV/AIDS, malárii a dalších infekčním nemocem. Sedmý cíl se věnuje zlepšení udržitelnosti životního prostředí. Poslední cíl je směřován na vytvoření globálního partnerství pro rozvoj, který má za cíl podpořit obchod a oddlužení nejzadluženějších států.

Čtvrtá kapitola diplomové práce je zaměřena na hodnocení plnění daných cílů v regionu subsaharské Afriky. Pro svou práci jsem si vybrala hodnocení následujících cílů, konkrétněji cíle 1 – odstranit extrémní chudobu a hlad, cíl 4 – snížit o $\frac{2}{3}$ dětskou úmrtnost, cíl 5 – zlepšit zdraví matek, cíl 6 – bojovat s HIV/AIDS, malárii a dalšími infekčními nemocemi a cíl 8 – vytvořit globální partnerství pro rozvoj, který má v sobě zahrnuté oddlužení. Na konci kapitoly bude zhodnocena úspěšnost a naplněnost jednotlivých cílů. V závěru bude zmíněn také problém migrace afrického obyvatelstva.

4.1 Zadluženost zemí subsaharské Afriky a MDG 8

Jedním z nejzávažnějších problémů, se kterými se potýkají rozvojové země, jsou jejich **astronomické dluhy**. Tyto dluhy rozvojových států způsobují, že řada zemí nemůže vykročit na cestu rozvoje, ale upadá do stále větší chudoby. Příjmy nejzadluženějších a nejchudších zemí nestačí na splácení úroku a už vůbec nezbyvá dostatek financí na zdravotnictví, boj s infekčními chorobami, jako je HIV/AIDS nebo malárie, na vzdělávání a uspokojování základních životních potřeb obyvatelstva. K vyřešení problému chudoby obyvatelstva je nezbytné řešit problém **oddlužení rozvojových zemí**.

Cíl 8 – budovat globální partnerství pro rozvoj

- dále rozvíjet otevřený obchodní a finanční systém založený na jasných pravidlech, předvídatelnosti a absenci diskriminace (včetně závazku usilovat o dobré vládnutí, rozvoj a snižování chudoby, a to na národní i mezinárodní úrovni);

- řešit specifické potřeby nejméně rozvinutých zemí (přístup na trh pro vývoz z těchto zemí bez zatížení cly a dovozními kvótami; odpuštění dluhů pro nejvíce zadlužené země a zrušení oficiálního bilaterálního dluhu; štedřejší poskytování oficiální rozvojové pomoci zemím, které se zavázaly ke snížení chudoby atd.);
- řešit specifické potřeby vnitrozemských států a malých ostrovních rozvojových států;
- komplexně řešit problém zadlužení rozvojových zemí prostřednictvím národních a mezinárodních opatření s cílem zajistit dlouhodobou udržitelnost dluhu u zadlužených zemí;
- ve spolupráci s rozvojovými zeměmi vytvořit a realizovat strategie směřující k zajištění slušné a produktivní práce pro mladé lidi;
- ve spolupráci s farmaceutickými firmami poskytnout přístup k dostupným základním lékům v rozvojových zemích;
- ve spolupráci se soukromým sektorem zpřístupnit rozvojovým zemím výhody nových technologií především v informační a komunikační oblasti.⁹⁷

V rámci tohoto cíle, který je sám o sobě značně rozsáhlý se budu věnovat pouze otázce oddlužení rozvojových zemí světa, konkrétně pak regionu subsaharské Afriky.

Rozvojových programů mezinárodních organizací a iniciativ se vyskytuje celá řada, všechny mají společný cíl, a tím je snížení chudoby v rozvojovém světě. Mezinárodní měnový fond hraje významnou roli v otázce **oddlužování**.

4.1.1 Finanční zdroje a formy pomoci MMF rozvojovým zemím

Finanční zdroje MMF tvoří kvóty, které pocházejí od členských států a jejich výše je stanovená na základě jejich ekonomické úrovně. Členské kvóty se stanovují dle roční výše HDP jednotlivých členských zemí a s jejich velikostí souvisí hlasovací moc členských států. Tudiž čím vyšší příspěvek od členského státu, tím má i větší podíl hlasů v rozhodovacích procesech.⁹⁸

⁹⁷ ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. *Rozvojové cíle tisíciletí: Cíl 8 - budovat světové partnerství pro rozvoj* [online]. Praha, 2009 [cit. 2014-07-08]. Dostupné z: <http://www.czda.cz/rozvojova-spoluprace/rozvojove-cile-tisicileti-.htm>

⁹⁸ IMF. *About the IMF: Organization and Finances* [online]. 2000 [cit. 2014-04-07]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/about/orgfin.htm>

Mezinárodní měnový fond poskytuje pomoc zemím, jež procházejí hospodářskou krizí či stojí na jejich počátku. Hlavním posláním MMF je přispět ke stabilitě mezinárodního měnového systému a pro dosažení této stability využívá 3 způsoby. Konkrétně se jedná o dozor, technickou pomoc a také půjčování finančních prostředků⁹⁹:

a) Dozor – v případě dozoru se jedná o sledování globální ekonomiky a hospodářského vývoje na národní, regionální a globální úrovni. Tento dozor zahrnuje pravidelné konzultace s jednotlivými členskými státy a poskytuje jim poradenství v oblasti makroekonomické a finanční politiky.

b) Technická pomoc – MMF pomáhá především nízkou a středně příjmovým státům v účinném řízení svých ekonomik, nabízí jim praktické poradenství a školení, a rovněž navrhuje vhodnou makroekonomickou, finanční a strukturální politiku.

c) Půjčování – MMF poskytuje úvěry zemím, které mají problémy se svou platební bilancí, což znamená problémy při plnění svých mezinárodních plateb a nelze najít jiné finančně příznivější řešení. Tato finanční pomoc je určena zemím pro obnovu jejich ekonomického růstu, rozvoj jejich hospodářství a snižování chudoby.

K poskytování, čerpání a splácení úvěrů MMF jsou využívány tzv. swapové operace, kdy členská země odkoupí směnitelnou měnu potřebnou k vyrovnání deficitu své platební bilance za vlastní domácí měnu a při splácení úvěru domácí měnu odkupuje zpět za příslušnou směnitelnou měnu.

Převážná část půjček MMF je dělená do 3 specifických kategorií:

- 1. Stand-by opatření** - jsou navrženy tak, aby řešily hlavně krátkodobé problémy s platební bilancí. Větší část úvěrů MMF patří do této kategorie. V roce 1997 MMF představil SRF (*Supplemental Reserve Facility*), na jehož základě může rychle poskytnout velké úvěry s velmi krátkou dobou splatnosti zemi, která prochází krizí.
- 2. Extended Fund Facility** - pomáhají řešit dlouhodobější problémy s platební bilancí částečně související se strukturálními problémy.
- 3. Facility snižování bíd a podpory růstu PRGF (*Poverty Reduction and Growth Facility*)** nabízí MMF nejchudším zemím výhodné půjčky s roční úrokovou sazbou 0,5% a splatností 10 let.

⁹⁹IMF. *Our Work* [online]. 2000 [cit. 2014-04-07]. Dostupné z: <https://www.imf.org/external/about/ourwork.htm>

Tato facilitata byla podmíněná předložením „Dokumentu o strategii snižování chudoby“. Jednalo se o víceletý plán vypracovaný vládou členské země ve spolupráci s širokou veřejností a rozvojovými partnery. V rámci tohoto plánu se země zavázala provést opatření, která by vedle ke zlepšení makroekonomických ukazatelů a životní úrovně. Poté mohla členská země získat finanční prostředky do výše 280 % (ve výjimečných případech až 370 %) členské kvóty. Úvěry se poskytují na 10 let s odkladem 5,5 roku s úrokovou sazbou 0,5 %. Rozdíl mezi tržní a dotovanou sazbou je financován z příspěvků bilaterálních dárců a vlastních zdrojů Fondu.¹⁰⁰

4.1.2 Iniciativa HIPC pro těžce zadlužené země

Významným bodem v budování světového partnerství pro rozvoj je otázka zadlužení rozvojových zemí. Bez efektivní realizace oddlužení nebudou mít rozvojové země možnost podílet se na budování funkčního zdravotnictví, školství či sociálního systému, které často vyžadují nutnost státních dotací, bez kterých není možné zvyšovat životní obyvatel rozvojového světa.

Jak již bylo zmíněno v předcházející kapitole, tak v roce 1996 pro skupinu 41¹⁰¹ nejvíce zadlužených chudých zemí vznikla iniciativa HIPC požadující odpuštění dluhů. Jednalo se o země s HDP na obyvatele nižším než 885 dolarů a s podílem dluhu na HDP větším než 80%¹⁰². Od roku 1996 začaly mezinárodní finanční společenství, multilaterální organizace a vlády společně pracovat na udržitelné úrovni vnějšího zadlužení nejvíce zadlužených rozvojových zemí, jejichž výsledkem bylo založení iniciativy HIPC Světovou bankou a MMF. Cílem je snížení vnějšího dluhového zatížení silně zadlužených rozvojových zemí na udržitelnou úroveň. Iniciativa zahájila střednědobé oddlužení rozvojových států, čímž zahájila reformu podmínek pro odpuštění dluhů.¹⁰³ HIPC klade převážně důraz na zabezpečení dodatečných finančních prostředků na sociální programy, především na základní zdravotnickou péči a vzdělání.

¹⁰⁰ IMF. *About the IMF: Organization and Finances* [online]. 2000 [cit. 2014-04-07]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/about/orgfin.htm>

¹⁰¹ BUDDE-ISER, Wilson; FISCH, Andrea; JANKE, Linde; HEIDTMANN, Dieter, KAISER, Jürgen; MASSENBACH, Arndt; CLAUSEWITZ, Bettina; WEINBRENNER, Birgit. *Spravedlivé oddlužení*. Praha: Ekumenická akademie, 2003.

¹⁰² MARKOVÁ, Jana. *Mezinárodní měnové instituce*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, nakladatelství Oeconomica, 2002. ISBN 80-245-0431-6.

¹⁰³ BUDDE-ISER, Wilson; FISCH, Andrea; JANKE, Linde; HEIDTMANN, Dieter, KAISER, Jürgen; MASSENBACH, Arndt; CLAUSEWITZ, Bettina; WEINBRENNER, Birgit. *Spravedlivé oddlužení*. Praha: Ekumenická akademie, 2003.

Na hospodářském summitu v roce 1999 se v Kolíně nad Rýnem usnesly hlavy vedoucích průmyslových států (G8) na rozšíření iniciativy HIPC, tzv. HIPC II. Na tomto zasedání bylo přislíbeno odpuštění dluhu ve výši 100 miliard USD.¹⁰⁴ Kritéria dluhového břemene byla upravena směrem dolů, což umožnilo většímu počtu zemí kvalifikovat se k většímu odpisu dluhů. Toto jednání bylo výsledkem politického tlaku mezinárodní kampaně za odpuštění dluhů Milostivé léto 2000. V červnu 1999 pak bylo rozhodnuto o dodatečných ulehčeních pro 41 zemí, které byly do HIPC zařazeny.

Do konce roku 2005 se podařilo dosáhnout oddlužení jenom 18 zemím HIPC ve výši ¼ přislíbené částky. Proto byla tato iniciativa doplněná Multilaterální iniciativou za odpuštění dluhů MDRI, která oddlužuje HIPC země a i další chudé státy s vyšší efektivitou.¹⁰⁵ Na podzim roku 2009 byla schválena další opatření pro snižování dluhů v rámci iniciativy HIPC pro 35 zemí, z nichž bylo 29 z afrického kontinentu. V průběhu času měla být poskytnutá dluhová úleva ve výši 51 miliard dolarů.¹⁰⁶

K dnešnímu dni byly balíčky snižování dluhu v rámci iniciativy HIPC schváleny pro 36 zemí, z čehož je 30 států z Afriky a bylo poskytnuto na 75 miliard amerických dolarů vedoucích ke snížení dluhů v průběhu času.¹⁰⁷

Iniciativa HIPC má za cíl zredukovat zadluženost vysoce zadlužených rozvojových zemí (převážně ze SSA) na úroveň 10 – 15 % dluhové služby. Hlavní podmínkou pro oddlužení je realizace vlastních národních programů, které musí země následně tři roky udržovat, vedoucích ke snížení chudoby. Mezi další podmínku patří předložení konceptu programu pro omezení chudoby vládou dlužnické země. Po splnění podmínek zpracovává MMF a Světová banka tzv. **analýzu únosnosti dluhu**, která určí, zda je země předlužená.

Iniciativa HIPC definuje tyto hraniční hodnoty únosnosti:

- poměr mezi celkovým zadlužením (současná hodnota) a ročními exportními příjmy ve výši 150%;
- poměr celkového zadlužení (současná hodnota) a státních příjmů ve výši 250%, přičemž toto kritérium zatížení rozpočtu platí pouze pro země s exportními příjmy min. 20% a daňovými příjmy min. 15% hrubého národního důchodu.

¹⁰⁴ ČESKO PROTI CHUDOBĚ: Cíl - 8 Budovat světové partnerství pro rozvoj. In: [online]. Praha [cit. 2014-06-02]. Dostupné z: <http://www.ceskoprotichudobe.cz/?id=79-15-ukol%3E>.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ IMF: About the IMF. In: *Debt Relief Under the Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) Initiative* [online]. 2000, 2014 [cit. 2014-06-02]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/hipc.htm>

¹⁰⁷ Tamtéž.

Každá země splňující překročení udaných hodnot těchto kritérií, se může účastnit iniciativy HIPC. Po dokončení analýzy únosnosti dluhu rozhoduje Světová banka spolu s MMF o výši oddlužení. V případě kvalifikace státu do iniciativy HIPC přichází období, ve kterém je zemi částečně uleveno od dluhů. V tomto období musí země rovněž prokázat dobrou a účinnou hospodářskou politiku. V tzv. druhém období musí země minimálně po jeden rok úspěšně aplikovat svou národní strategii vedoucí k omezení chudoby a až poté dosáhne úplného odpuštění od dluhů.¹⁰⁸ Jak již bylo zmíněno v předcházející kapitole, pro oddlužení v rámci této iniciativy HIPC musí země splňovat určité kritéria ve dvou fázích, kdy první fáze je představována bodem rozhodnutí.¹⁰⁹

a) Bod rozhodnutí – v této tříleté fázi, během které je země zařazená do iniciativy HIPC, spolupracuje s MMF a Světovou bankou a musí splnit následující podmínky¹¹⁰:

1. Země musí být způsobilá půjčovat si od Mezinárodní rozvojové agentury (IDA) Světové banky, která poskytuje bezúročné půjčky a granty nejchudším zemím světa a také z PRGF, který poskytuje půjčky nízkou příjmovým zemím za subvencované ceny.
2. Země, která čelí neudržitelnému dluhovému zatížení a to nemůže být řešeno skrz tradiční mechanismy vedoucí k oddlužení.
3. Země, která nastolila reformy a dobrou politiku prostřednictvím programů podporovaných MMF a Světovou bankou.
4. Země, která vyvinula Strategický dokument o snížení chudoby PRSP (viz níže) v zemi.

Na konci této fáze zpracovává MMF spolu se Světovou bankou a zadluženou zemí již zmíněnou analýzu udržitelné zadluženosti DSA (*Debt sustainability analysis*). Cílem této analýzy je zjistit, zda země po aplikaci všech dostupných mechanismů pro odpuštění dluhů stále čelí neudržitelné zadluženosti. Jestliže je poměr mezi čistou současnou hodnotou NPV (**net present value**) vnější zadluženosti země a hodnotou jejího exportu vyšší jak 150 %, jedná se o to, že zadluženost je již neudržitelná a země tudíž může čerpat pomoc v rámci iniciativy HIPC. Po splnění nebo dosažení částečného pokroku v plnění těchto čtyř

¹⁰⁸ BUDDE-ISER, Wilson; FISCH, Andrea; JANKE, Linde; HEIDTMANN, Dieter; KAISER, Jürgen; MASSENBACH, Arndt; CLAUSEWITZ, Bettina; WEINBRENNER, Birgit. *Spravedlivé oddlužení*. Praha: Ekumenická akademie, 2003.

¹⁰⁹ IMF: About the IMF. In: *Debt Relief Under the Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) Initiative* [online]. 2000, 2014 [cit. 2014-06-02]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/hipc.htm>

¹¹⁰ Tamtéž.

uvedených kritérií, výkonná rada MMF a Světová banka formálně rozhodnou o jejím nároku na snížení jejího dluhu. Rovněž se mezinárodní společenství zavazuje poskytovat po celou dobu dostatečnou pomoc až do dosažení následujícího bodu ukončení.¹¹¹ Všechny státy žádající o pomoc v rámci HIPC musí v průběhu přístupového procesu do následné druhé rozhodovací fáze přijmout národní Strategický dokument pro snížení chudoby PRSP (*Poverty Reduction Strategy Paper*) a také musí aspoň jeden rok realizovat tuto strategii.

V současnosti stojí těsně před bodem rozhodnutí 3 státy ze SSA, konkrétně Somálsko, Súdán a Eritreu. Jedná se o státy, které jsou potenciálně způsobilé pro podporu iniciativou HIPC a doposud nedosáhly naplnění všech podmínek bodu rozhodnutí.¹¹² Mezi bodem rozhodnutí a dokončovacím bodem stojí v roce 2014 pouze jeden stát a tím je Čad.

Pro srovnání, v roce 2009 stálo před bodem rozhodnutí celkem 5 států a jednalo se o Komory, Kyrgyzskou republiku a opět Somálsko, Súdán a Eritreu. Mezi bodem rozhodnutí a dokončovacím bodem bylo v téže roce 9 států a to: Afganistán, Konžskou demokratickou republiku (dnešní demokratická republika Kongo), Guineu-Bissau, Čad, Pobřeží slonoviny, Libérii, Konžskou republiku, Guineu a Togo.

b) Bod dokončení – konec této fáze není časově ohraničen. Během této fáze se od věřitelů očekává, že sníží své pohledávky vůči zemím v rámci HIPC na úroveň 90 % redukce čisté současné hodnoty dluhu. Mezinárodní měnový fond spolu se Světovou bankou mohou poskytnout dočasné snížení dluhů mezi prvním a druhým krokem. Ostatní multilaterální věřitelé by měli poskytovat pomoc od dosažení dokončovacího bodu. Po splnění všech podmínek MMF a SB poskytnou finanční prostředky vedoucí ke snížení dluhu na úroveň, která byla stanovená v závěrečné první fázi. Bilaterální a komerční věřitelé v tomto bodě sníží NPV jistiny dluhu dle proporcionální míry rizika pro silně zadlužené rozvojové státy. Pro multilaterální věřitele toto znamená další snížení NPV zadluženosti podle požadavků země s cílem snížit zadluženost státu.

K získání celkového a trvalého snížení dluhu v rámci HIPC musí stát¹¹³:

¹¹¹ IMF: About the IMF. In: *Debt Relief Under the Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) Initiative* [online]. 2000, 2014 [cit. 2014-06-02]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/np/ext/facts/hipc.htm>

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ Tamtéž.

- vytvořit zápis o dobrém výkonu programů podporovaných půjčkami z MMF a Světové banky;
- uspokojivě provádět klíčové reformy, které byly dojednány v rozhodovacím bodě;
- přijmout a provádět PRSP po dobu nejméně 1 roku.

Po splnění všech těchto kritérií v rámci druhého kroku, může stát dosáhnout bodu dokončení, což zemi umožňuje plného oddlužení.

V současnosti z 39 způsobilých nebo potenciálně způsobilých zemí pro podporu v rámci iniciativy HIPC, bylo u 35 států, na základě dokončení druhého kroku dosaženo plného oddlužení ze strany MMF a dalších věřitelů, viz tabulka č. 4. Pouze Čad dosáhl bodu rozhodnutí, a „těší se“ prozatímnímu oddlužení¹¹⁴.

Pro srovnání roku 2014 opět s rokem 2009 bylo ze 40 států způsobilých či potenciálně způsobilých pro podporu iniciativou HIPC, bylo u 26 zemí po dokončení druhého kroku, dosaženo plného oddlužení ze strany MMF a dalších věřitelů.

Tabulka č. 4.1: Země iniciativy HIPC – Bod dokončení

Afganistan	Benin	Bolívie	Burkina Faso	Burundi	Kamerun	Středoafriická republika
Komory	Konžská republika	Demokratická repub. Kongo	Pobřeží slonoviny	Etiopie	Gambie	Ghana
Guinea	Guinea-Bissau	Guyana	Haiti	Honduras	Libérie	Madagaskar
Malawi	Mali	Mauritánie	Mosambik	Nikaragua	Niger	Rwanda
Senegal	Sierra Leone	Tanzanie	Togo	Uganda	Zambie	Svatý Tomáš a Princův ostrov

Zdroj: IMF: About the IMF. In: *Debt Relief Under the Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) Initiative* [online]. 2000, 2014 [cit. 2014-06-02]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/hipc.htm>

Prostředky na iniciativu HIPC pochází z 50 % ze zdrojů MMF a dalších multilaterálních institucí. Další 50 % pochází od bilaterálních věřitelů. Celkové náklady na poskytování pomoci pro současných 39 zemí v rámci iniciativy HIPC, které jsou způsobilé či potenciálně způsobilé pro oddlužení se odhadují na 75 miliard dolarů

¹¹⁴ IMF: About the IMF. In: *Debt Relief Under the Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) Initiative* [online]. 2000, 2014 [cit. 2014-06-02]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/hipc.htm>

v NPV (2012).¹¹⁵ Avšak dostupné zdroje v současné době nestačí k financování nákladů na oddlužení všech států iniciativy HIPC. Původní plán financování nezahrnoval náklady na oddlužení Súdánu a Somálska a i dalších států, které přistoupily do této iniciativy po roce 2006. Kdyby tyto země postoupily z bodu rozhodnutí do konečné fáze, musel by MMF mobilizovat zdroje. Dalším problémem je to, že je důležité zajistit, aby způsobilé země získaly úplné oddlužení od všech svých věřitelů. Největšími věřiteli jsou Světová banka, Africká rozvojová banka, MMF, Inter-American Development Bank a Pařížský klub věřitelů, kteří poskytli plný podíl oddlužení nad rámec. Menší multilaterální instituce, obchodní věřitelé a další (cca 26 % věřitelů), mají malý podíl na oddlužení.

Pozitivní přínosy této iniciativy¹¹⁶:

- 1. Oddlužení uvolní zdroje pro sociální výdaje** – samotné oddlužení je úsilí, které zahrnuje toky pomoci adresované rozvojovým potřebám nízkopříjmových zemí. Snížení dluhu musí mít viditelný účinek na odstranění chudoby a další finanční prostředky by měly být vynaloženy na programy vedoucí k eliminaci chudoby.
- 2. Zvyšování sociálních výdajů** – před začleněním států do iniciativy HIPC, byly náklady zemí na splacení úvěrů věřitelům v průměru vyšší, než celkové výdaje na vzdělání a zdravotnictví. Po začlenění těchto států do iniciativy HIPC tyto náklady byly sníženy a výdaje na školství, zdravotnictví a další sociální služby se viditelně zvýšily, v některých státech v průměru až o 6 násobek oproti platbám za dluhovou službu.
- 3. Snížení dluhové služby** – 36 zemím, kterým bylo povoleno oddlužení, klesly náklady na dluhovou službu mezi lety 2001 – 2012 zhruba o 1,6 p. b. HDP (z 3,1 % na 1,5 %).
- 4. Zlepšení řízení veřejného dluhu** – samotné oddlužení výrazně zlepšilo pozici zemí, které již dosáhly bodu dokončení. Jejich dluhový ukazatel se snížil znatelně více, než u jiných HIPC či ostatních zemí. I přesto je mnoho států majících sklon k odchylkám (zejména, na které má vliv export). Proto je

¹¹⁵ IMF: About the IMF. In: *Debt Relief Under the Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) Initiative* [online]. 2000, 2014 [cit. 2014-06-02]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/hipc.htm>

¹¹⁶ Tamtéž.

nutné, aby státy prováděly úvěrovou politiku zcela opatrně a posílily správu veřejného dluhu, což by vedlo ke snížení jejich zranitelnosti.

Paradoxem je, že v celkovém kontextu vypadá tato pomoc jako nesystémová, neboť MMF půjčí členským státům finanční prostředky za velmi nízkou či nulovou sazbu, ale na druhé straně jim pak tento dluh odpustí.

V této iniciativě je rovněž významná role Evropské unie a jejích členských států, které sehrávají hlavní roli. Evropská komise ve svém sdělení Radě v roce 1999 informovala o přístupu k iniciativě HIPC a slíbila příspěvky zemím AKT (Afrika, Karibik a Tichomoří) a také zemím Latinské Ameriky a vybraným asijským zemím. Větší část podpory v rámci této iniciativy je poskytována většinou zemím AKT. Evropská unie vystupuje jak v roli věřitele, tak i dárce. Navrhuje jak odpuštění dluhu, tak přímé příspěvky určitým zemím HIPC a také do Svěreneckého fondu HIPC. Evropská komise, která má na starosti finanční příspěvky EU k zmíněné iniciativě, podepsala v létě roku 2000 dvě úmluvy o financování, které se týkají příspěvků EU do Svěreneckého fondu (EU v pozici dárce) a Evropské investiční banky (EU v pozici věřitele). Celková výše příspěvku Evropské komise v rámci iniciativy HIPC činí více než 1,6 miliardy Eur.¹¹⁷

4.1.3 Iniciativa pro snižování multilaterálního dluhu MDRI

V současné době jsou největším problémem dluhy u mezinárodních organizací a rozvojových bank. Z toho důvodu skupina hlavních představitelů států G8 navrhla zrušení 100 % svých pohledávek vůči zemím, které již dosáhly, nebo v nejbližší době dosáhnout dokončovacího bodu iniciativy HIPC. Hlavním cílem této iniciativy je pomoci rozvojovým státům dosažení Rozvojových cílů tisíciletí (MDG), které jsou zaměřeny na snížení chudoby na polovinu do konce roku 2015. Toto oddlužení je realizované skrz Mezinárodní rozvojovou agenturu (Světová banka), Mezinárodním měnovým fondem, Inter-Americkou rozvojovou bankou a také Africkým rozvojovým fondem.¹¹⁸

Rozdíl mezi iniciativou HIPC a MDRI (*Multilateral Debt Relief Initiative*) je v tom, že iniciativa HIPC sebou nese koordinované akce multilaterálních organizací a vlád ke

¹¹⁷ Europa.eu: Evropská unie. In: *Iniciativa na pomoc vysoce zadluženým chudým zemím (HIPC): Role Evropské unie* [online]. 2005 [cit. 2014-06-02]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/development/least_developed_countries/r12402_cs.htm

¹¹⁸ IMF: About the IMF. *Multilateral Debt Relief Initiative* [online]. 2000, 2014 [cit. 2014-06-12]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/mdri.htm>

snížení vnějšího dluhu nejvíce zadlužených chudých států na jejich udržitelnou úroveň. Oproti tomu iniciativa MDRI poskytuje úplné oddlužení způsobem, kdy se mají uvolnit dodatečné finanční prostředky, vedoucí k dosažení MDG. Iniciativa MDRI nenavrhuje paralelní oddlužení ze strany oficiálních bilaterálních či soukromých věřitelů a multilaterálních institucí (krom MMF, IDA apod.).¹¹⁹ Státy, které měly na konci roku 2004 nesplacený dluh u MMF a dosáhly bodu dokončení v rámci iniciativy HIPC s příjmem na obyvatele nižším, než je 380 dolarů, mohou uplatnit nárok na iniciativu MDRI. Výkonná rada MMF požaduje, aby se kvalifikované země k oddlužení prokázaly, že¹²⁰:

- dosahují uspokojivého makroekonomického vývoje;
- úspěšně realizují strategii snižování chudoby;
- a řídí své veřejné výdaje.

V rámci iniciativy MDRI bylo dohodnuto, že státy, které vykazují příjem na obyvatele nižší než 380 dolarů, získají oddlužení cestou MDRI-I Trust a země, které mají příjem na obyvatele vyšší než 380 dolarů, cestou MDRI-II Trust.¹²¹ *V současné době je výše poskytnutých finančních prostředků v rámci iniciativy MDRI 3,4 miliardy dolarů.*

Tabulka č. 4.2: Státy iniciativy MDRI

Státy iniciativy MDRI		
	MDRI-I Trust (příjem na obyvatele nižší než 380 dolarů)	MDRI-II Trust (příjem na obyvatele je nad 380 dolary)
Země, které mají prospěch z MDRI od 3. března 2014		
Bod dokončení HIPC: 35 zemí, které dosáhly bodu dokončení pod rozšířenou iniciativou HIPC	Afganistán, Burkina Faso, Burundi, Středoafriická republika, Demokratická republika Kongo, Etiopie, Gambie, Ghana, Guinea-Bissau, Libérie, Madagaskar, Malawi, Mali, Mosambik, Niger, Rwanda, Svatý Tomáš a Princův ostrov, Sierra Leone, Tanzanie, Togo a Uganda	Benin, Bolívie, Kamerun, Komory, Republika Kongo, Pobřeží slonoviny, Guinea, Guyana, Haiti, Honduras, Mauritanie, Nikaragua, Senegal a Zambie
Země, které nejsou v iniciativě HIPC s příjmem na obyvatele pod 380 dolarů a nesplacným dluhem vůči MMF	Kambodža, Tádžikistán	

Zdroj: IMF: About the IMF. *Multilateral Debt Relief Initiative* [online]. 2000, 2014 [cit. 2014-06-13]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/mdri.htm>/vlastní zpracování

¹¹⁹ IMF: About the IMF. *Multilateral Debt Relief Initiative* [online]. 2000, 2014 [cit. 2014-06-13]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/mdri.htm>/vlastní zpracování

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Tamtéž.

Z tabulky můžeme vidět, že hlavní prospěch z této iniciativy mají převážně státy regionu subsaharské Afriky, které zároveň patří mezi nejvíce zadlužené rozvojové země světa.

Tabulka č. 4.3: Státy iniciativy MDRI

Země, které budou způsobilé pro MDRI, jakmile dosáhnou bodu dokončení pod rozšířenou iniciativou HIPC		
	MDRI-I Trust (příjem na obyvatele nižší jak 380 dolarů)	MDRI-II Trust (příjem na obyvatele je nad 380 dolarů)
Státy, které dosáhly bodu rozhodnutí rozšířené iniciativy HIPC	Čad	
Státy před bodem rozhodnutí iniciativy HIPC	Eritrea	Súdán
Stát před bodem rozhodnutí iniciativy HIPC	Přesné údaje o příjmu na jednoho obyvatele Somálska v současné době stále nejsou k dispozici	

Zdroj: IMF: About the IMF. *Multilateral Debt Relief Initiative* [online]. 2000, 2014 [cit. 2014-06-13]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/mdri.htm>/vlastní zpracování

4.1.4 Zhodnocení oddlužení RZ pomocí iniciativ HIPC a MDRI

Světová banka spolu s Mezinárodním měnovým fondem úzce spolupracují při provádění a také sledování iniciativy pro snižování multilaterálního dluhu, sledují výdaje pro dosažení MDG po poskytnutí oddlužení státům.¹²² V současné době je zadluženost v jednotlivých rozvojových státech velmi rozdílná, avšak co se týče iniciativ HIPC a MDRI, tak se celkové dluhy účastnících se zemí výrazně snížily. V současnosti z 39 způsobilých států iniciativy HIPC, jich dosáhlo 35 bodu dokončení. Těmto státům byly v rámci jak iniciativy HIPC, tak i MDRI odpuštěny dluhy. V regionu SSA se to týká hlavně: Beninu, Burkiny Faso, Burundi, Kamerunu, Středoafričské republiky, Komor, Pobřeží slonoviny, Demokratické republiky Kongo, Etiopie, Gambie, Ghany, Guinei, Guinei-Bissau, Madagaskaru, Malawi, Mali, Mauritánie, Mosambiku, Nigeru, Rwandy, Svatého Tomáše a Princova ostrova, Senegalu, Sierra Leone, Tanzanie, Toga, Ugandy a Zambie. Těmto státům bylo odpuštěno více jak 90 % jejich dluhu. Pouze Čad přijímá prozatímní pomoc, neboť nejsou dokončená kvalifikační opatření pro plné oddlužení. Další tři státy subsaharské Afriky: Eritrea, Somálsko a Súdán jsou potenciálně způsobilé pro

¹²² IMF: About the IMF. *Multilateral Debt Relief Initiative* [online]. 2000, 2014 [cit. 2014-06-13]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/mdri.htm>/vlastní zpracování

odpuštění dluhu v rámci iniciativy HIPC. Snížení zadlužení těchto států pomohlo k zvýšení výdajů na eliminaci chudoby, na zdravotní péči, na boj proti nemocem a dalším důležitým oblastem. U těchto zemí majících prospěch z oddlužení, došlo k navýšení těchto zmíněných výdajů na zlepšení životních podmínek obyvatel v průměru z 6,5 % HDP (2001) na 10,4 % HDP v roce 2013.

Paradoxem v současnosti je, že vysokými dluhy trpí vyspělé ekonomiky. V absolutních číslech jsou největšími dlužníky Spojené státy americké, Velká Británie, Německo, Francie a Nizozemsko. V přepočtu dluhu na HDP se řadí mezi největší dlužníky Lucembursko, Irsko, Nizozemsko a Velká Británie.

Doufejme, že oddlužené státy nebudou prezentovat svou politiku jako morální hazard, kdy po oddlužení nabydou pocitu, že i v budoucnu se jim podaří získat odpuštění dluhu a opět se začnou zadlužovat. Tím by byly znerovnoprávněny státy, které hospodaří podstatně lépe a snaží se své dluhy řádně a včas splácet.

4.2 Řešení chudoby v subsaharské Africe a MDG 2

Podle údajů SB, více než 1 miliarda lidí žije pod hranicí extrémní chudoby (méně jak 1,25 dolaru na den), téměř ½ lidstva žije za méně než 2 dolary/den, přibližně 830 milionů lidí trpí chronickou podvýživou a nemá dostatek potravin tolik potřebných k zdravému životu. V důsledku extrémní chudoby zemře denně 30 tisíc dětí, což každoročně činí okolo 10 milionů dětí mladších 5 let. To vše se týká převážně právě SSA.

Ne náhodou je prvním definovaným rozvojovým cílem odstranění chudoby. Chudoba představuje jeden z nezávažnějších problémů současné doby, na které se vážou další problémy. Chudoba je velice složitý jev, který je úzce provázaný s nejrůznějšími sférami lidského žití. V roce 1990 byla Světovou bankou stanovená hranice absolutní chudoby, která byla vyčíslena na 1 USD na osobu za den, přepočítaná v roce 2005 na 1,25 USD. S vysokými přírůstky obyvatel v extrémně chudých oblastech je poměrně složité stanovit aktuální podíl populace žijící na hranici absolutní chudoby, ale jak už bylo zmíněno výše, udává se, že více než 1 miliarda lidí žije pod hranicí extrémní chudoby.

Důvod, proč by se měl svět zajímat o chudobu je hned několik. Chudoba kdekoliv na světě může představovat hrozbu i pro ostatní státy, například v podobě přílivu imigrantů, nelegálního obchodu, terorismu, ničení životního prostředí, šíření infekčních nemocí a

dalších jevů spojených s chudobou. Geografické vymezení chudoby se týká zvláště zemí subsaharské Afriky, jižních a východních států Asie, ale také jižních a jihovýchodních států Střední a Jižní Ameriky.¹²³ Viz tabulka č. 4.4.

Tabulka č. 4.4: Míra absolutní chudoby a počet chudých obyv. v regionech světa (2012)

	Míra chudoby (%)	Počet chudých (v mil.)
Východní Asie a Pacifik	16,7	329,50
Evropa a střední Asie	1,3	5,22
Latinská Amerika a Karibik	6,4	37,50
Střední východ a sev. Afrika	5,5	19,00
Jižní Asie	23,2	517,34
Subsaharská Afrika	48	420,85
Celkem	16,4	1329,41

Zdroj: UNDP 2013/ vlastní zpracování

Nejvyšší míra chudoby, (dle stanovené hranice absolutní chudoby 1,25 USD na den) je v současnosti v subsaharské Africe. V této části žije pod hranici extrémní chudoby více než polovina obyvatel. V extrémní chudobě se zde vyskytuje 45,61 % obyvatel (UNDP 2013). V oblasti jižní a východní Asie jsou také vysoké hodnoty míry chudoby. Nejméně chudý region světa je naopak Evropa a střední Asie.

Tabulka č. 4.5: Deset nejchudších států světa z hlediska míry absolutní chudoby (2012)

Stát	Míra chudoby (%)
Demokratická republika Kongo	88
Libérie	84
Madagaskar	83
Burundi	81
Malawi	74
Zambie	69
Nigérie	69
Tanzanie	68
Rwanda	63
Středoafriická republika	62

Zdroj: UNDP 2013/ vlastní zpracování

¹²³ DUDKOVÁ, Lenka. *Rozvojové cíle tisíciletí: manuál pro učitele středních škol* [online]. Praha: Partners Czech, 2008 [cit. 2014-07-09]. ISBN 978-80-903767-3-1-. Dostupné z: https://www.dvorek.eu/dwn/1003/25537cs_CZ_LEKCE_MDG.PDF

Těchto deset států světa s nejvyšší mírou absolutní chudoby se nachází právě v regionu subsaharské Afriky. Za nejchudší stát světa lze označit Demokratickou republiku Kongo, kde pod hranici extrémní chudoby žije 88 % obyvatel.

Hodnoty absolutního počtu obyvatel žijícího v extrémní chudobě se odvíjejí od celkového počtu obyvatel žijícího v daném státě, a proto se pořadí 10 států s nejvyšším počtem chudých obyvatel bude lišit od pořadí zemí, kde je nejvyšší míra chudoby. Z toho důvodu je uvedena tabulka č. 4.6, kde je pořadí 10 zemí, kde je nejvyšší počet obyvatel žijících v extrémní chudobě.

Tabulka č. 4.6: Deset států světa s nejvyšším počtem chudých obyvatel (2012)

Stát	Počet chudých (mil.)
Indie	406
Čína	176
Nigérie	111
Bangladéš	65
Demokratická republika Kongo	59
Indonésie	44
Pákistán	37
Etiopie	33
Tanzanie	32
Keňa	18

Zdroj: UNDP 2013/vlastní zpracování

Nejvyšší počet chudých obyvatel se nachází v Indii, ale míra extrémní chudoby zde dosahuje jen 33 %. Naopak Demokratická republika Kongo má míru extrémní chudoby 88 % a v této chudobě se nachází 59,4 mil. obyvatel.

Cíl 1 – odstranit extrémní chudobu a hlad

Tento cíl se skládá ze tří podcílů:

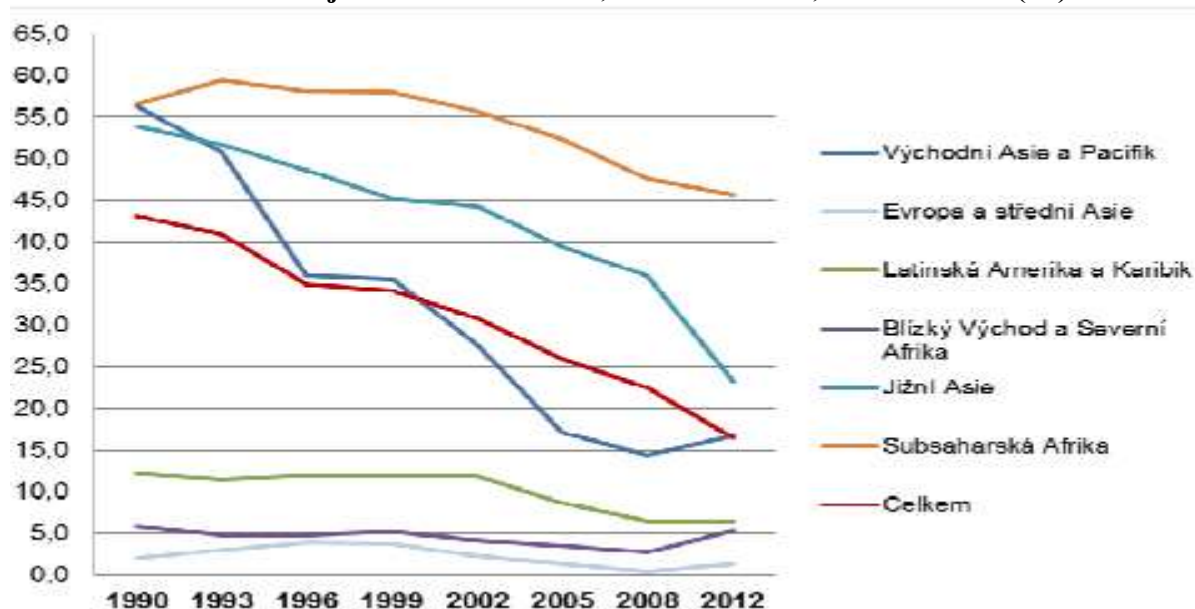
- do roku 2015 snížit na $\frac{1}{2}$ podíl lidí, kteří žijí z příjmů nižšího než 1 USD na den;
- dosáhnout plné a produktivní zaměstnanosti a slušné práce pro všechny, včetně žen a mladých lidí;
- do roku 2015 snížit na $\frac{1}{2}$ počet lidí, kteří trpí hladem.

Otázce extrémní chudoby a hladu se věnuje velmi mnoho mezinárodních institucí a organizací, pro tento oddíl diplomové práce, byla vybrána Organizace spojených národů a její boj s odstraněním světové chudoby a hladu.

4.2.1 Zhodnocení naplnění cíle 1 – odstranit extrémní chudobu a hlad

Z celosvětového hlediska bylo v prvních pěti letech plnění tohoto rozvojového cíle velice úspěšné. Mezi lety 1990 a 2005 se podařilo snížit celosvětově počet lidí žijících pod hranici extrémní chudoby ze 1,8 miliardy na 1,4 miliardy. V současnosti se ale nachází stále přes 1 miliarda lidí v extrémní chudobě. Zpráva OSN o Rozvojových cílech tisíciletí (*The Millenium Develoment Goals Report 2013*) uvádí, že **první cíl je globálně splněný**. Viz graf č. 4.1.

Graf č. 4.1: Podíl lidí žijících za méně než 1,25 USD na den, 1990 - 2012 v (%)

Zdroj: UNITED NATIONS. *The Millennium Development Goals Report 2013* [online]. New York: United Nations Pubns, 2013 [cit. 2014-06-24]. ISBN 978-921-1012-842. Dostupné z: <http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/report-2013/mdg-report-2013-english.pdf>

Největší pokles míry chudoby v letech 1990 – 2012 byl zaznamenán v oblasti Východní Asie a Pacifiku, kde se podařilo snížit míru chudoby o celých 70 %. Největší podíl má na tomto ukazateli asi Čína, neboť se v Číně podařilo snížit chudobu z 60 % (1990) na necelých 12 % (2013). Také oblast jižní Asie zaznamenala více jak 50 % pokles míry chudoby. V oblasti Latinské Ameriky a Karibiku došlo rovněž k výraznému snížení míry chudoby o 50 %. Ovšem co se týče subsaharské Afriky, zde se míra chudoby snížila o nejméně procent. Aktuálně je zde míra chudoby 45,6 %. V roce 1990 byla míra chudoby

okolo 56 %. V tomto regionu dochází k redukci chudoby oproti ostatním regionům velice pomalu. Subsaharská Afrika je jediný region, ve kterém měl počet lidí žijících na hranici extrémní chudoby stoupavou tendenci. **V roce 1990 se nacházelo v extrémní chudobě 290 miliónů obyvatel, kdežto v roce 2012 jich bylo již přes 420 miliónů.** Tato situace je zapříčiněná dalších globálním problémem, a to výrazným nárůstem populace v tomto regionu.

I když se v podstatě podařilo naplnit MDG cíl č. 1 – snížit extrémní chudobu a hlad, tak i nadále by se mělo pokračovat v tomto trendu a ještě výrazněji by se měla mezinárodní rozvojová pomoc soustředit na region subsaharské Afriky, neboť **SSA představuje jediný region, kde se MDG Cíl 1 nepodaří ani v jednom bodě naplnit.**

4.2.2 Rozvojová pomoc Evropské unie s odstraněním hladu v SSA

Velký podíl na odstranění extrémní chudoby a hladu ve světě má také Evropská unie. Evropská unie skrz svůj potravinový program se snaží pomoci převážně ve státech Afriky. **Celý region Subsaharské Afriky se nachází ve stavu chronické podvýživy, která souvisí právě s chudobou.** V tomto regionu hladoví 239 miliónů lidí, což představuje 30 % z celkového počtu obyvatel SSA. Nejhorší situace je u dětí mladších pěti let, u nichž trpí necelá ½ chronickou podvýživou (47 %). Koncem roku 2005 odsouhlasila EU konsensus o rozvoji, který určil právě zemědělství, rozvoj venkova a zajištění potravin jako jednu z hlavních oblastí, do které se bude soustřeďovat rozvojová pomoc.¹²⁴

Intervence ze strany EU v subsaharské Africe jsou financovány pomocí 4 nástrojů a nejdůležitějším z nich je Evropské rozvojový fond ERF, který poskytuje přímou finanční podporu partnerským zemím. V období let 1996 – 2006 vytvořila EK rozpočtovou položku pro zajištění potravin v subsaharské Africe. Pro roky 2007 – 2013 vznikl tematický program zajišťování potravin v rámci nástroje pro rozvojovou spolupráci. Koncem roku 2008 byl zřízen potravinový nástroj, jenž měl zajistit efektivní reakci na problém velice rychle rostoucích cen potravin v rozvojových státech. V rámci těchto 4 nástrojů přidělila EU pro zajištění potravin v subsaharské Africe do roku 2010 více než 3 miliardy eur.¹²⁵

¹²⁴ KINŠT, Jan a Martina MELÍŠKOVÁ. Euroskop: Analýzy. In: *Audit: Jak efektivní je pomoc EU v Africe?* [online]. 2012 [cit. 2014-06-14]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/9047/21071/clanek/audit-jak-efektivni-je-pomoc-eu-v-africe/>

¹²⁵ Tamtéž.

4.3 Dostupnost zdravotní péče v subsaharské Africe

Jak už jsem zmínila v předchozí kapitole, ve státech SSA umírají milióny lidí na nemoci, kterým lze běžně předcházet a také je léčit. Nejdůležitější pro rozvoj země je zdravá populace. Kvalita zdravotní péče je v těchto zemích sama o sobě velice mizivá, chybí zde kvalifikovaní lékaři, vybavení nemocnic, léky, pitná voda apod. V některých státech SSA není dostupná vůbec žádná zdravotní péče.

Cíl 4 – snížit o 2/3 dětskou úmrtnost ve věku do 5 let

Čtvrtý rozvojový cíl tisíciletí si klade za hlavní úkol snížit míru úmrtnosti dětí ve věku do 5 let o $\frac{2}{3}$ oproti roku 1990. Dětská úmrtnost úzce souvisí také s MDG cílem 5 – zlepšit zdraví matek, neboť více než třetina všech dětských úmrtí dochází v průběhu prvního měsíce života. Je to způsobeno špatnou péčí o matku během a po porodu.

V celosvětovém měřítku nejčastějšími příčinami úmrtí dětí je zápal plic (18 %), komplikace u předčasně narozených dětí (14 %), komplikace v průběhu porodu (9 %), průjmová onemocnění (11 %) a malárie (7 %).¹²⁶

Otázce snížení dětské úmrtnosti se věnuje celá řada mezinárodních organizací a institucí, pro tento oddíl byl zvolen Dětský fond UNICEF, který je hlavní světovou organizací, která se zabývá zlepšením životních podmínek dětí a podporou jejich mnohostranného rozvoje. Mezi programy UNICEF spadají opatření, vedoucí k proočkování dětí proti dětským chorobám. Ve své politice se snaží o dosažení Rozvojových cílů tisíciletí.¹²⁷

4.3.1 Zhodnocení plnění cíle 4

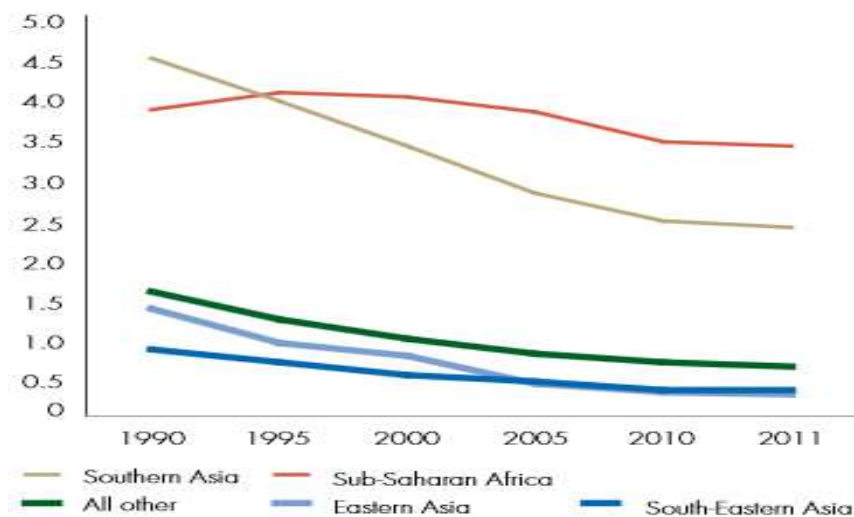
Podle zprávy UNICEF z roku 2012, se podařilo díky rozvojové pomoci v posledních dvou desetiletích, snížit dětskou úmrtnost do 5 let z 12 miliónů úmrtí dětí v roce 1990 na necelých 7 miliónů v roce 2011. Denně dnes umírá o 14 000 dětí méně, než před 24 lety, ale i tak je to přes všechny snahy vysoké číslo. Každý den ve světě umře 19 000 dětí ve věku do 5 let. Míra celosvětové dětské úmrtnosti ve věku do 5 let se snížila o 41 %, což představuje 87 úmrtí na 1000 živě narozených dětí v roce 1990 na 51 úmrtí z 1000 živě narozených dětí v roce 2011. K nejvýraznějším poklesům dětské úmrtnosti došlo

¹²⁶ UNICEF: Česká republika. ČESKÝ VÝBOR PRO UNICEF. *Naše poslání* [online]. 2004, 2014 [cit. 2014-06-24]. Dostupné z: <http://www.unicef.cz/co-delame/nase-mise>

¹²⁷ Tamtéž.

v Latinské Americe a Karibiku, také ve východní Asii a Pacifiku, v zemích střední a východní Evropy a na Středním východě a Severní Africe. V subsaharské Africe klesla úmrtnost dětí za sledované období o 30 %. V absolutních číslech se nejvíce snížila v Sierra Leone, Nigeru, Malawi, Libérii a Východním Timoru. V roce 2011 připadlo 50 % všech úmrtí na 5 států: Indii, Nigérii, Demokratickou republiku Kongo, Pákistán a Čínu.¹²⁸ Viz graf č. 4.2 snížení dětské úmrtnosti v letech 1990 – 2011.

Graf č. 4.2: Snížení úmrtnosti dětí do 5 let dle regionů, 1990 – 2011 v miliónech

Zdroj: UNITED NATIONS. *The Millennium Development Goals Report 2013* [online]. New York: United Nations Pubns, 2013 [cit. 2014-06-24]. ISBN 978-921-1012-842. Dostupné z: <http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/report-2013/mdg-report-2013-english.pdf>

Ovšem není vše tak pozitivní, jak vypadá, například v některých státech došlo ve srovnání s rokem 1990 k navýšení celkového počtu úmrtí dětí ve věku do 5 let v roce 2011, bohužel se jedná opět o státy SSA. Konkrétně se jedná o již zmíněnou Demokratickou republiku Kongo, Čad, Somálsko (následkem mohou být neustálé sucha a s nimi spojené hladomory), také Mali, Kamerun a Burkinu Faso, kde je úmrtí dětí dokonce vyšší o 10 000 dětí. Toto jsou státy vesměs nestabilní státy s ozbrojenými konflikty a dalšími problémy.¹²⁹

Díky boji proti nakažlivým nemocem se podařilo v celosvětovém měřítku snížit úmrtnost dětí do 5 let. Například na spalničky zemřelo v roce 2011 necelých 100 000 dětí oproti roku 2000, kdy zemřelo 0,5 miliónů dětí. Zápal plic si vyžádal v roce 2011 přes 1,3 miliónů dětských životů a to právě v subsaharské Africe a jižní Asii. Také malárie měla podíl na dětské úmrtnosti převážně v subsaharské Africe, kde ji podlehl půl miliónů dětí.

¹²⁸ UNICEF: Česká republika. ČESKÝ VÝBOR PRO UNICEF. *Naše poslání* [online]. 2004, 2014 [cit. 2014-06-24]. Dostupné z: <http://www.unicef.cz/co-delame/nase-mise>

¹²⁹ Tamtéž.

Novorozenecká úmrtnost (28 dní po narození) se opět ve větší míře týká subsaharské Afriky.

Přibližně 50 % dětí nakažených HIV umřelo ještě před dosažením věku 2 let, kdy se většina dětí nakazila přenosem viru při porodu z matky na dítě. Celkově se v SSA v roce 2011 pohybovala dětská úmrtnost na HIV/AIDS v kategorii do 5 let v rozpětí od 10 % v Mosambiku a Zambii a také do 28 % v Jihoafrické republice. **V celé subsaharské Africe, která značně zaostává za ostatními regiony světa, se podařilo snížit dětskou úmrtnost v období let 1990 – 2012 o 39 %.** Zde vidíme, že humanitární pomoc je v SSA efektivní, ale i nadále tyto čísla vykazují vysoké hodnoty.

4.3.2 Péče o matky

Každou minutu zemře na světě 1 žena na následky problémů spojených s těhotenstvím, porodem či jinými poporodními komplikacemi. Ročně takto zemře 300 000 žen, z čehož 99 % všech světových úmrtí se děje právě v subsaharské Africe, Latinské Americe a také Asii. Nejhorší stav je v subsaharské Africe a Asii, odkud pochází víc jak 90 % všech úmrtí žen v souvislosti s těhotenstvím a porodem. Když toto porovnáme s vyspělým světem, tak zatímco tam zemře na každých 100 000 živě narozených dětí 16 matek, v subsaharské Africe je to neskutečných 230 rodiček. Právě vysoce kvalifikovaný personál nemocnic subsaharská Afrika postrádá. V nejvíce postižených regionech SSA je zkušený porodník jen u 36 % porodů. Tam, kde chybí lékařská pomoc, i lehká porodní komplikace většinou končí úmrtí rodičky. Problém mateřské úmrtnosti závisí především na kvalitním rozvoji zdravotních středisek a množstvím peněz putujících do zdravotních ústavů. Bez nich je 5. Rozvojový cíl tisíciletí – zlepšit zdraví matek nedosažitelný.

Cíl 5 – Zlepšit zdraví matek

Tento cíl má další dva podcíle:

- snížit do roku 2015 o $\frac{3}{4}$ úmrtnost matek oproti roku 1990;
- do roku 2015 zajistit přístup ke službám reprodukčního zdraví pro všechny.

Také v rámci tohoto MDG cíle se angažuje spousta mezinárodních organizací a dalších institucí. Jednou z klíčových institucí v boji s mateřskou úmrtností je Světová zdravotnická organizace WHO, která byla vybrána pro tento oddíl. WHO usilovně pracuje

na snížení úmrtnosti matek tím, že poskytuje zdravotní a programové zprávy založené na nastavení globálních standardů a poskytování technické podpory členským státům. Prosazuje lépe cenově dostupné a účinné léčby, připravuje vzdělávací materiály a pokyny pracovníkům zdravotnictví, svou politikou podporuje provádění politik a programů pokroku v oblasti zdravotní péče. WHO spolupracuje s OSN na Globální strategii pro ženy a zdraví dětí na záchranu životů více než 16 miliónů žen a dětí.¹³⁰

Většinu úmrtí matek v rozvojových zemích by se dalo předejít, kdyby měly všechny ženy přístup k prenatální péči během těhotenství a také i po něm. Mezi hlavní příčiny úmrtí matek patří závažná krvácení po porodu, poporodní infekce, vysoký krevní tlak, nebezpečný potrat, malárie, HIV/AIDS, tuberkulóza a další infekční nemoci. Závažným krvácením po porodu se dá lehce předejít aplikací oxytocinu. Infekcím se dá předejít, když jsou rozpoznány včas. Vysokému krevnímu tlaku se dá rovněž předejít včasným podáním léků. Kdyby tato péče byla v rozvojových státech samozřejmostí, dalo by se předejít tak alarmujícím číslům úmrtí rodiček. Riziko spojené s poporodními komplikacemi je v rozvojových zemích až 36 x vyšší, než ve vyspělých ekonomikách. Smrt matek má negativní dopady na následný vývoj dítěte.¹³¹

4.3.3 Zhodnocení plnění cíle 5

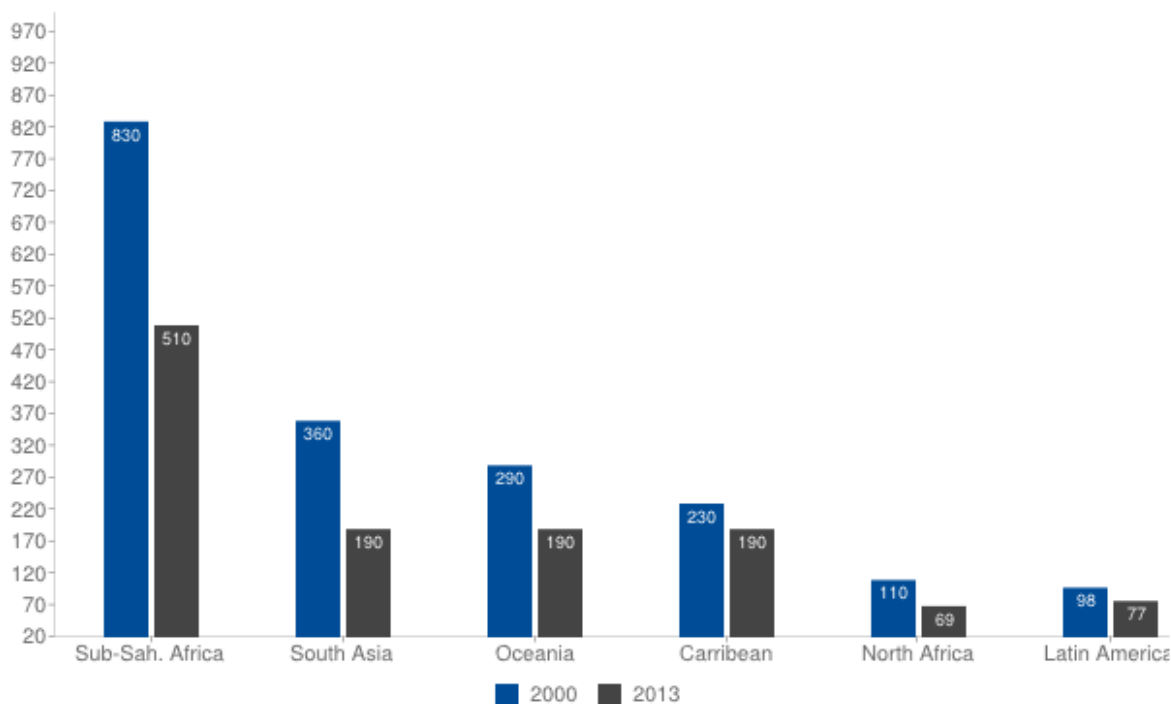
Podle zprávy WHO je mateřská úmrtnost stále nesmírně vysoká. Denně umře 800 žen na komplikace spojené s porodem. V roce 2013 umřelo 289 000 žen v průběhu těhotenství a samotného porodu. Jak již bylo zmíněno výše, ke všem těmto úmrtím došlo v oblastech rozvojových zemí a většinu úmrtí mohlo být zabráněno. Pod 5 cílem MDG se země zavázaly, že sníží úmrtnost matek o $\frac{3}{4}$ do roku 2015 oproti roku 1990. Od tohoto roku se snížila úmrtnost matek o 45 % celosvětově. Celosvětově v období let 1990 – 2013 představoval počet úmrtí matek na 100 000 živě narozených pokles pouze o 2,6 %, což je velice vzdálené od meziročního poklesu o 5,5 % potřebného k splnění pátého MDG. Ze statistiky WHO dále vyplývá, že v Nigérii a Kongu se stále potýkají s vysokou úmrtností rodiček, jež překračuje poměr 1000 úmrtí na 100 000 porodů. Nejhorší situace je v Somálsku, kde na 100 000 připadá přes 1 200 úmrtí. Celkovým výsledkem SSA je, že dle

¹³⁰ WHO: World Health Organization. *Media centre: Maternal mortality* [online]. Geneva, 2014 [cit. 2014-06-24]. Dostupné z: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs348/en/>

¹³¹ IPS: Inter press service. PALITZA, Kristin. *Pokroku v mateřské zdravotní péči v Africe brání politická nestabilita* [online]. 2012, 2014 [cit. 2014-06-24]. Dostupné z: <http://www.ipsinternational.org/cz/news.asp?idnews=99>

WHO zemře při porodu denně přes 510 žen, když to porovnáme s vyspělým světem, tak tam zemře denně pouze 5 matek. Viz graf č. 4.3.

Graf č. 4.3: Podíl mateřské úmrtnosti v rozvojových regionech ve věku 15 – 49 let v na 100 000 živě narozených dětí (2000 - 2013)

Zdroj: UNITED NATIONS. *The Millennium Development Goals Report 2013* [online]. New York: United Nations Pubns, 2013 [cit. 2014-06-24]. ISBN 978-921-1012-842. Dostupné z: <http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/report-2013/mdg-report-2013-english.pdf>

Z grafu můžeme vidět, že ve všech uvedených rozvojových regionech došlo k snížení mateřské úmrtnosti. Nejvýraznější rozdíl můžeme vidět v subsaharské Africe, kde v roce 2000 umřelo 830 rodiček na 100 000 živě narozených dětí a v roce 2013 se podařilo úmrtnost redukovat na 510 rodiček na 100 000 živě narozených dětí. Přesto je toto číslo v porovnání s ostatními regiony nesmírně obrovské. Nejmenší úmrtnost matek je sledována v Latinské Americe, kde je 77 úmrtí na 100 000 živě narozených dětí, ale v porovnání s rokem 2000 to není nějak závratné snížení.

4.3.4 Infekční nemoc HIV/AIDS

Epidemie HIV/AIDS představuje jeden ze závažných globálních problémů trápících především rozvojové regiony a hlavně oblast subsaharské Afriky. V regionu subsaharské Afriky jsou pro její šíření relativně dobré podmínky, které navíc často dále prohlubují její

ničivé důsledky. Následky AIDS nelze v současnosti srovnat s žádnou jinou nemocí nejen v subsaharské Africe, ale také v celosvětovém měřítku.

Virem HIV je v současnosti nakaženo více než 35 miliónů lidí. V roce 2012 se nově infikovalo dalších 2 miliónů lidí a necelé 2 milióny rovněž zemřelo na AIDS. V těchto číslech jsou zahrnuti bohužel i děti, kterých v roce 2012 podlelo na AIDS okolo 230 000. Z 2 miliónů nově nakažených lidí připadají $\frac{2}{3}$ na subsaharskou Afriku. Nejhorší situace je v JARu, Lesohtu a Zimbabwe, kde podíl nakažených virem HIV dosáhl $\frac{1}{4}$ infikované populace. V Botswaně a Svazijsku je situace obdobná, počet nakažené populace se tam pohybuje pod hranicí 40 %. ¹³² Vedle dalších MDG jako je snížení úmrtnosti dětí a matek se i další cíl zabývá snahou o zlepšení stavu obyvatel, a tím je cíl 6 – bojovat s HIV/AIDS, malárii a dalšími nemocemi.

Cíl 6 – boj s HIV/AIDS, malárii a dalšími nemocemi

Tento cíl obsahuje další dvě členění:

- do roku 2015 by mělo být zastaveno a zvráceno šíření HIV/AIDS;
- do roku 2015 by mělo být zastaveno a zvráceno šíření malárie a dalších závažných onemocnění.

Pro tento oddíl práce byla zvolena opět Světová zdravotnická organizace, která v rámci svých programů usiluje o eliminaci viru HIV/AIDS. Pomocí svých programů se snaží zabránit dalšímu nakažení populace virem HIV, také přispívá ke změnám návyků lidí vedoucích ke snížení rizika nákazou HIV. Usiluje o rozšíření dostupnosti léků, také usiluje o posílení systémů zdravotní péče v nejméně zasažených regionech světa.

Jedním z jejich podpůrných programů je také **UNAIDS Strategie 2011 – 2015**, která si klade za cíl prosazovat globální pokrok v dosahování stanovených cílů země pro všeobecný přístup k prevenci HIV, léčbě, péči a podpoře zastavit a zvrátit šíření HIV a přispět tím k dosažení 6 rozvojového cíle tisíciletí. Tato strategie byla přijata v prosinci roku 2010 Koordinační radou WHO. Mezi její strategické cíle patří: snížení přenosnosti HIV na polovinu mezi mladými lidmi, odstranění vertikálního přenosu HIV souvisejícího

¹³² Zdroj: UNITED NATIONS. *The Millennium Development Goals Report 2013* [online]. New York: United Nations Pubns, 2013 [cit. 2014-06-24]. ISBN 978-921-1012-842. Dostupné z: <http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/report-2013/mdg-report-2013-english.pdf>

s AIDS a mateřskou úmrtností, která by měla být rovněž snížena o polovinu, také zabránit přenosu HIV infekce u uživatelů drog.

WHO skrz UNAIDS Strategii rovněž usiluje o přístup k antiretovirální terapii pro lidi, kteří jsou již nakaženi HIV a mají nárok na léčbu apod.¹³³ Tato strategie je financována z rozpočtu WHO. V období let 2010 - 2013 bylo z rozpočtu vynaloženo okolo 350 miliónů dolarů na boj s HIV.

4.3.5 Zhodnocení úspěchů v boji s HIV/AIDS v SSA

Díky projektu WHO – UNAIDS a OSN výskyt HIV ve většině regionů neustále klesá. V roce 2011 bylo infikováno o 230 000 méně dětí mladších 15, než tomu tak bylo v roce 2001. V subsaharské Africe bylo sice okolo 2 milionů obyvatel nakaženo virem HIV v roce 2011, ale za více než deset let se podařilo toto číslo eliminovat o 25 %. Drtivá většina přenosu nových infekcí HIV je přenášena sexuálním stykem. Většina obyvatel subsaharské Afriky nemá potřebné základní znalosti o tom, jak se HIV infekce šíří a proto je důležité, aby byly lidé v těchto regionech vzdělávání o bezpečném sexuálním styku. Úroveň znalostí o HIV přenosu je mezi mladými lidmi extrémně nízká. V SSA má jen 28 % mladých žen a 36 % mladých mužů komplexní a správné znalosti o HIV. Za sledované období 1990 – 2011 to představuje změnu pouze o mizivá 3 %.¹³⁴

Jedním z nejučinnějších prostředků proti nově vzniklým infekcím HIV jsou kondomy, které dokážou snížit přenos HIV. Z nedávných průzkumů vyplývá, že jejich využití se výrazně zvýšilo ve státech SSA. V subsaharské Africe, téměř 50 % mužů ve věku 15 – 24 používá při pohlavním styku ochranu, což představuje nárůst o 9 p. b., oproti roku 2002. Z toho důvodu v některých státech se snížila nákaza infekcí HIV, konkrétněji v Beninu, Burkině Faso, Pobřeží slonoviny a také v Ugandě došlo k poklesu nově nakažených.

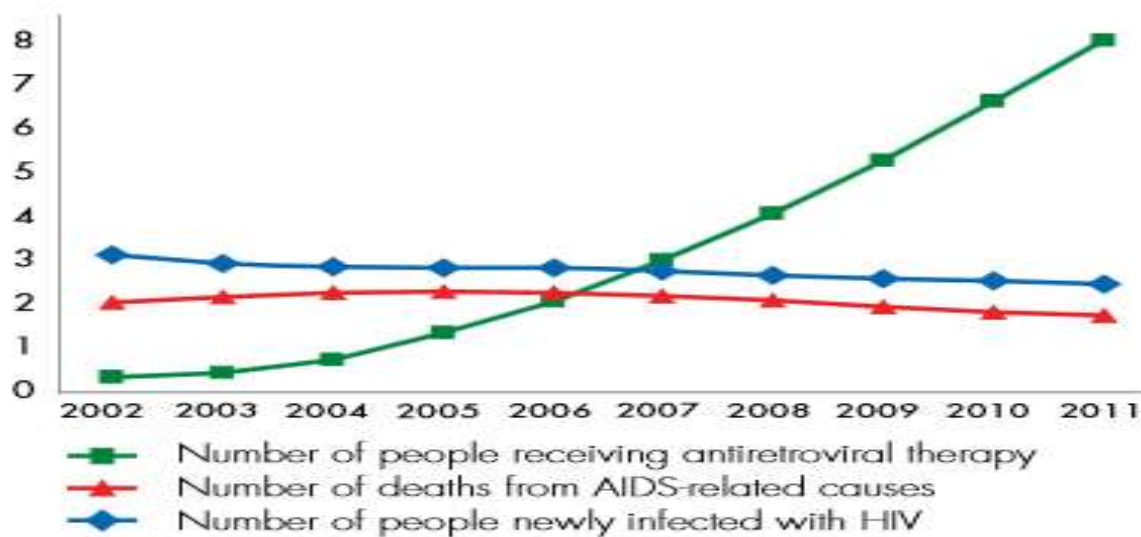
Na konci roku 2011 dostalo v rozvojových regionech anti retrovirové léky na HIV/AIDS přes 8 miliónů lidí, což představuje nárůst o 1,4 miliónů lidí oproti roku 2010. I přes nárůst podání antiretovirální terapie všem, kteří ji potřebují, je tento počet velice nízký a neodpovídá MDG, neboť pouze 55 % z 14,4 miliónů lidí v rozvojovém světě, kteří potřebují léčbu, ji obdrželi. Velmi významný pokrok byl zaznamenán na konci roku 2011

¹³³UNAIDS. *UNAIDS Strategy 2011-2015* [online]. Geneva [cit. 2014-07-02]. Dostupné z: <http://www.unaids.org/en/aboutunaids/unaidsstrategygoalsby2015/>

¹³⁴ UNITED NATIONS. *The Millennium Development Goals Report 2013* [online]. New York: United Nations Pubns, 2013 [cit. 2014-06-24]. ISBN 978-921-1012-842. Dostupné z: <http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/report-2013/mdg-report-2013-english.pdf>

v 11 státech: Botswaně, Namibii, Rwandě, Svazijsku, Kambodži a Zambii, kde je největší výskyt epidemie. Přesto tyto čísla oproti nově infikovaným jsou zanedbatelné. Přístup k antiretovirální terapii se liší dle pohlaví a věku. V roce 2011 bylo podání léku vyšší u žen (63 %), než u mužů (46 %). Dle odhadů vyplývá, že bylo léčeno v témže roce 560 000 dětí do 15 let. Bez efektivní léčby se přibližně 1/3 dětí narozených ženám s HIV nakazí virem již v děloze, při porodu nebo během kojení. Podáním anti retrovirových léků by se dalo toto číslo výrazně snížit. Odhaduje se, že až 57 % procent těhotných žen v rozvojových státech neobdrží léky. V SSA z 1, 5 miliónů těhotných žen, neobdrží antiretrovirotika asi 93%. Mezi další smutné zprávy infekce HIV musíme zahrnout i to, že počet dětí, které ztratí jednoho ze dvou rodičů na AIDS je překvapivě vysoká. V roce 2011 se dokonce tento počet zvýšil na 17,3 miliónů sirotků, a téměř 16 miliónů z nich, je dle odhadů v subsaharské Africe.

Graf č. 4.4: Počet osob užívajících antiretovirální terapii, počet úmrtí na AIDS, a počet lidí nově nakažených virem HIV v rozvojových regionech 2002 – 2011 (v mil.)

Zdroj: UNITED NATIONS. *The Millennium Development Goals Report 2013* [online]. New York: United Nations Pubns, 2013 [cit. 2014-06-24]. ISBN 978-921-1012-842. Dostupné z: <http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/report-2013/mdg-report-2013-english.pdf>

Z grafu je patrné, že od roku 2002 do roku 2011 došlo k nárůstu podání antiretovirální terapie v regionu subsaharské Afriky. Nepatrný rozdíl můžeme pozorovat také ve snížení počtu úmrtí. Počet nově infikovaných obyvatel rovněž rok od roku klesá, ale i tak dosahuje obrovských hodnot.

4.3.6 Malárie

Každý rok ve světě zemře 627 000 lidí na malárii. Většinu z těchto úmrtí tvoří děti žijící v subsaharské Africe. Klíčem ke snížení počtu dětských úmrtí na malárii je prevence mající podobu moskytiér pro všechny. Dle UNICEF je prokázáno, že spí-li děti žijící v malarických oblastech pod moskytiéry, sníží se dětská úmrtnost o více než 20 %. K dosažení snížení tohoto počtu stačí zajistit 1 moskytiéru pro každé 2 osoby, ale i přesto plno dětí ročně umře na malárii, neboť se k nim moskytiéry vůbec nedostanou. U dalších případů není zahájena včasná léčba, která by měla být ihned do 24 hodin od nástupu příznaků. V roce 2004 činil počet moskytiér v celé SSA pouhých 5,6 miliónů, ale vlivem zvýšení objemu jejich nákupu, také zlepšeného financování a rozšířením výrobní kapacity Afriky se ceny moskytiér snížily a jejich počet se v SSA výrazně zvýšil. Podle UNICEF, který je skrz svou pomoc dodává do SSA, se jejich počet v roce 2010 zvýšil na 145 miliónů, což představuje záchranu 1 miliónů životů a snížení míry úmrtnosti na malárii v Africe v letech 2000 – 2010 o 1/3.¹³⁵

Počet moskytiér dodaných v poslední dekádě do SSA stačí dle znaleckých odhadů k pokrytí 80 % potřeb, mnohé z těchto moskytiér se budou muset kvůli jejich omezené životnosti vyměnit, jinak dojde opět k markantnímu nárůstu výskytu malárie a úmrtí. V období let 2000 – 2010 došlo k zvýšení podílu dětí, které již mohou spát pod moskytiéry v SSA z 5 % na 35 %. UNICEF se snaží krom pomoci dodávek a distribuce moskytiér, dodávat léky proti malárii a rychlé diagnostické testy. Podporuje rovněž zdravotní centra, školí místní zdravotníky a monitoruje zdravotní stav dětí. Navzdory pomoci UNICEF zaměřené na rychlé diagnostikování nemoci je stále podíl dětí bez náležité léčby ve většině zemí SSA pod 30 %.

Roll Back Malaria Initiative

Iniciativa Roll Back Malaria (RBM) je celosvětová iniciativa, jež vznikla za účelem koordinace boje proti malárii, na kterou získává finanční prostředky. Tato iniciativa zahrnuje přes 500 partnerů z bilaterálních a multilaterálních rozvojových partnerů, nevládních neziskových organizací, nadací, výzkumných institucí a dalších vlád endemických států. Ti všichni spolupracují na optimálním využití finančních zdrojů v boji s malárií. Jako příklad můžeme uvést WHO, Světovou banku, Dětský fond UNICEF a Rozvojový program OSN (UNDP). Prvotním cílem této iniciativy je snížení onemocnění a

¹³⁵ UNICEF: Česká republika. *Malárie v Africe zabíjí 1500 dětí denně* [online]. Praha, 2011, 2014 [cit. 2014-07-02]. Dostupné z: <http://www.unicef.cz/aktualne/53881-malarie-v-africe-zabiji-1500-deti-denne>

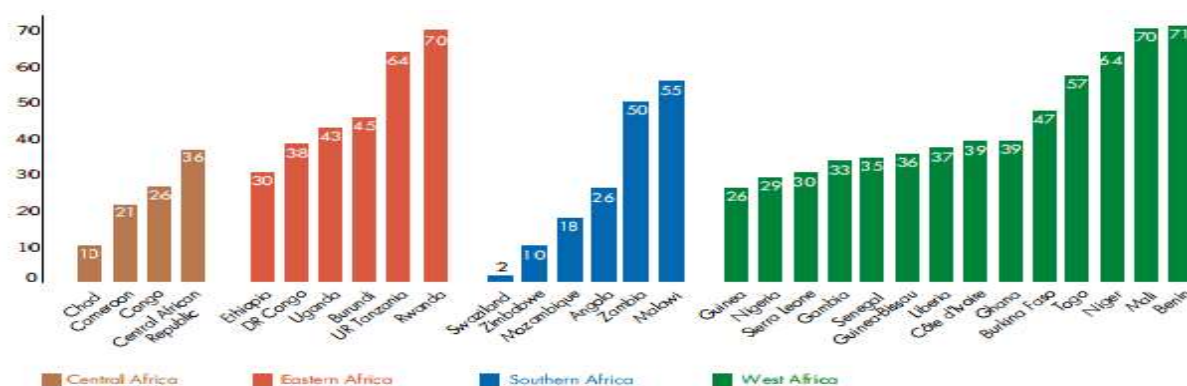
úmrtí na malárii. Skrz tuto iniciativu by mělo být do konce roku 2015 dosaženo snížení úmrtí na malárii. V dlouhodobé strategii této iniciativy je, že by měla být malárie vymýcena.¹³⁶

4.3.7 Zhodnocení úspěchů iniciativy RBM v boji s malárií

S malárií se snaží mezinárodní společenství bojovat po celé století, ale ve větší míře spíše neúspěšně. V některých regionech se podařilo malárii zcela vymýtit (například v USA a Evropských státech), ale v nejhůře postižených oblastech, zejména těch afrických, se malárii nepodařilo eradikovat. Počty úmrtí na malárii se od roku 2004 neustále snižují, kdy v roce 2004 umíralo ročně 800 000 a v současnosti se podařilo toto číslo snížit na 627 000. Tento úspěch je přičítán hlavně distribuci moskytiér, které jsou impregnované insekticidy, residuálními postřiky obydlí ohrožených lidí a také rychlé, efektivní a dostupné léčbě malárie.¹³⁷

V období let 2000 – 2012 bylo dosaženo mnoho úspěchů, kdy objem finančních prostředků určených na boj proti malárii neustále narůstal a v současné době tato částky činí více jak 2 miliardy dolarů. Ovšem úspěchy stále nedosahují cílů, které si iniciativa Roll Back Malaria vytýčila, například je pořád málo moskytiér v domácnostech napuštěných insekticidy, také bylo stále málo množství obydlí ošetřeno residuálními postřiky a léky pro těhotné ženy jsou též v menším množství. Je tedy předpokladatelné, že dosažení cíle „žádné úmrtí v důsledku malárie do roku 2015“, nebude splněno.

Graf č. 4.5: Podíl dětí do 5 let spících pod insekticidy ošetřenými moskytiéry v afrických zemích, 2010 – 2012 (v %)

Zdroj: UNITED NATIONS. *The Millennium Development Goals Report 2013* [online]. New York: United Nations Pubns, 2013 [cit. 2014-06-27]. ISBN 978-921-1012-842. Dostupné z: <http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/report-2013/mdg-report-2013-english.pdf>

¹³⁶ RBM: The Global Partnership for a Malaria - Free World. *Annual Report 2013* [online]. Geneva, 2014 [cit. 2014-07-02]. Dostupné z: <http://www.rollbackmalaria.org/docs/2014/RBM-Annual-Report-2013.pdf>

¹³⁷ Tamtéž.

V grafu můžeme vidět, že ve Rwandě, Beninu, Mali, Nigeru, Tanzanii, Togu, Malawi, Zambii spí více jak 50 % dětí pod insekticidy napuštěnými moskytiéry. Bohužel v Čadu, Svazijsku, Zimbabwe, Mosambiku, Kamerunu, Kongu, Angole a Guinei je tento stav opravu závažný. Nejhorší situace je snad ve Svazijsku, kde mají možnost pouhé 2 % dětí do 5 let, spát pod napuštěnými moskytiéry. V Čadu a Zimbabwe je situace obdobná, jen 10 % dětí má tu možnost oproti Beninu, Malawi apod.

4.5 Africká migrace

Afrika představuje kontinent, který je nejvíce zasažený migrací. Z tohoto kontinentu ročně migruje okolo 4 milionu lidí převážně do Evropy. Příčin, proč se tak děje je mnoho. Můžeme je vymezit na **push** a **pull** faktory. Jako push faktory jsou označovány okolnosti v zemi původu, které nutí obyvatele k migraci. Pull faktory představují faktory v cílové zemi migrantů, které povzbuzují obyvatelstvo k pohybu a přesídlení do jiné země nebo, a to za účelem zlepšení jejich stávající životní situace.

4.5.1 Push a pull faktory africké migrace

Tyto faktory nutí člověka opustit svou zemi, ve které žije. V Africe se to týká převážně sociálních, politických, ekonomických, ekologických a jiných důvodů znepríjemňujících život tamního obyvatelstva. Mezi nejčastější faktory patří problémy, které jsou zapříčiněny nadměrným růstem populace, chudobou a špatnými životními podmínkami. Také nemožnost pracovního uplatnění a uživení sebe či rodiny. Dalšími méně častými push faktory, jsou války a ozbrojené konflikty, které ohrožují lidskou bezpečnost. Ekologické faktory mají rovněž významný podíl na migraci afrického obyvatelstva, neboť extrémní výkyvy počasí a dlouhá sucha způsobují mnoho problémů (desertifikaci půd, neúrodu v zemědělství a hladomory).¹³⁸

Pull faktory jsou úzce spojeny s push faktory. Nabízejí migrantům lepší životní podmínky, kterých by v zemi původu nemohli docílit. Hlavním takovým pull faktorem podmiňujícím Afričany k migraci je pocit bezpečí, míru a politické (náboženské) svobody. Jako další pull faktor můžeme zmínit vidinu lepšího života migrantů v oblasti služeb, vzdělání a pracovních příležitostí. Vidina lepšího zaopatření rodiny v zemi původu formou

¹³⁸ MINTER, W. 2011. African Migration, Global Inequalities and Human Rights: *Connection the dots*. Nordiska Afrikainstitutet. [online]. 2011 [citováno dne 10. 7. 2014]. Dostupné z: <https://www.africafocus.org/editor/migr06.php>.

remittance, které migranti pravidelně posílají z vyspělejších zemí je rovněž pull faktorem.¹³⁹

Push a pull faktory logicky na sebe navazují, ale rozdíl v nich je v tom, že z pohledu afrického obyvatele jsou push faktory vždy velice dobře identifikovatelné, neboť Afričané vědí, jaká je u nich situace.

Pull faktory jsou pro Afričana daleko rizikovější, neboť Afričané neznají aktuální situaci v Evropě. Z vyprávění se dozvídají, že lidé na tomto kontinentě jsou daleko šťastnější, bohatší, dosahují lepší životní úrovně, mají dostatek pracovních míst, žijí v demokratickém prostředí, nejsou utlačováni apod. Za těmito cíli většina Afričanů míří do Evropy a nepřemýšlejí o pravdivosti tohoto tvrzení. Pro ně, i kdyby tato tvrzení pravdivá, i tak ve srovnání situace zemí Afriky s Evropou, má navrch Evropa. Proto Africké obyvatelstvo migruje a neuvažuje o nástrahách spojených s nelegální migrací skrz Středozemní moře.

Klasifikace migrace¹⁴⁰:

Pracovní migrace - Africké obyvatelstvo migruje převážně do Evropy z důvodu zaměstnání či uplatnění v cílové zemi. Do pracovní migrace můžeme uvést i studentskou migraci. S pracovní migrací také souvisí pojem „brain drain“, znamenající odliv mozků. Jak již bylo zmíněno v předcházející kapitole, tak vzdělání Afričané opouští své země z důvodu lepšího uplatnění svých nabytých zkušeností. Odliv mozků způsobuje v Africe velké problémy, které zasahují do všech sektorů a celé společnosti. Kvalifikovaná síla je v převážně subsaharské Africe to nejdůležitější, co tam chybí. Odcházejí zdravotní sestry, lékaři, učitelé a další vzdělání a kvalifikovaní lidé.

Sociální migrace – představuje lidi, kteří se rozhodnout emigrovat ze své země do států, který nabízí lepší sociální možnosti. Mezi nejčastější typy sociální migrace patří migrace zdravotní, kdy migrant odejde do země, která má lepší zdravotní péči. Typickým příkladem sociální migrace je také to, že manželka Afričana se svými dětmi migruje za svým manželem, který žije v Evropě.

¹³⁹ MINTER, W. 2011. African Migration, Global Inequalities and Human Rights: *Connection the dots*. Nordiska Afrikainstitutet. [online]. 2011 [citováno dne 10. 7. 2014]. Dostupné z: <https://www.africafocus.org/editor/migr06.php>.

¹⁴⁰ ADEPOJU, Aderanti. *Migration in sub-Saharan Africa* [online]. Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet, 2008[cit. 2014-07-09]. ISBN 9171066209

Politická migrace – politická migrace v sobě zahrnuje požadavek o mezinárodní ochranu lidí, kteří jsou v zemi původu utlačováni vládou či jinými ozbrojenými skupinami.

4.5.2 Dopad Africké migrace na EU

Pro Evropu představuje Afrika zdroj pracovní síly. Každoročně čelí EU přílivu nových afrických imigrantů, kteří hledají práci kteréhokoliv zaměření. O práci v EU usilují, kromě vysoce kvalifikovaných obyvatel Afriky, také lidé bez jakéhokoliv vzdělání. Příliv nové, podotýkám nekvalifikované pracovní síly je enormní, a proto se mu Evropa začala bránit. O kvalifikovanou pracovní sílu má EU zájem. V polovině roku 2009 byla Evropskou unií vytvořená a následně schválená směrnice Rady 2009/50/ES, jejímž cílem bylo přilákat vysoce kvalifikované pracovní síly z rozvojových zemí (tedy i Afrických) do Evropy. Touto směrnicí byla vytvořená tzv. „modrá karta“, která stanovila práva a podmínky pro pobyt na území EU pro kvalifikované cizince z třetích zemí. Tato karta usnadňuje vstup vzdělané pracovní síly na evropský trh za účelem zaměstnání a s tím i spojeným pobytem na území EU. Díky modré kartě působí v rámci celé Evropské unie mnoho afrických profesionálů. Tito lidé zaplňují místa v oborech spojených se zdravotní péčí, vědou a výzkumem, inženýrstvím, IT technologiemi apod.¹⁴¹

Opačný problém představuje problém ilegální migrace, které se EU snaží bránit. K dnešnímu dni se počet ilegálních migrantů, kteří se snaží dostat z Afriky do EU, se razantně zvyšuje. Podle agentury FRONTEX bylo zachyceno na vnějších hranicích EU v roce 2013 okolo 110 000 afrických běženců. Počátkem letošního roku, zaznamenala agentura FRONTEX zhruba 42 000 nedovolených přechodů přes hranice EU, což je 3 x více, než za stejné období roku 2013. Většina těchto imigrantů byla zadržena ve Středozeří na cestě do Itálie. Náměstek ředitele FRONTEXU Gil Arias-Fernández se obává, že v roce 2014 dojde k dramatickému nárůstu počtu ilegálních přistěhovalců. Důvodem ke zvýšení počtu uprchlíků do EU je několik: bídné životní podmínky v mnoha státech Afriky, ozbrojené konflikty apod. Nejvíce uprchlíků ze SSA pochází z Eritrei.

Státy EU spolu s africkými zeměmi se snaží zintenzivnit boj s nelegální migrací a bojovat proti těm, kteří převážejí lidi z Afriky do EU. Problematiku migrace označil za klíčový problém na konci čtvrtého summitu Herman Van Rompuy. Na tomto čtvrtém

¹⁴¹ Europa.eu, 2013. Pobyt kvalifikovaných pracovníků: *modrá karta*. [online]. 2013 [cit. 2014-07-07]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/internal_market/living_and_working_in_the_internal_market/114573_cs.htm

summitu EU měla migrace hlavní místo. Jednání v Bruselu se zúčastnila také předsedkyně Komise Africké unie Nkosazana Dlaminiová-Zumaová, kde zdůraznila potřebu vzdělávání mladých občanů afrických zemí. Dle ní, pokud by bylo vzdělávání afrických lidí úspěšné, nebudou migrovat přes moře, ale přiletí letecky a tím pomůžou nejen Africe, ale také Evropě. V průběhu summitu se Africké země a EU dohodly na vypracování pravidel účinné spolupráce při potírání nelegálních cest, od prevence přes posílenou kontrolu hranic a hraničních přechodů. Projednán byl rovněž boj s pašováním lidí a také pravidla návratu migrantů. Materiál zdůrazňuje potřebu ochrany lidských práv a mezinárodních i regionálních pravidel vedoucích k ochraně uprchlíků či žadatelů o azyl.¹⁴²

Tato spolupráce EU-Afrika se má do konce roku 2017 odehrát skrz 5 klíčových oblastí:

- 1. Bezpečnost a mír;**
- 2. Rozvoj demokracie a podpora lidských práv;**
- 3. Vzdělání;**
- 4. Hospodářský rozvoj a snaha o propojení a integraci Afriky;**
- 5. Klimatická změna.**

FRONTEX (*Evropská agentura pro řízení operativní spolupráce na vnějších hranicích EU*)

Jedním ze způsobů, jak se EU brání přílivu afrických imigrantů je skrz agenturu FRONTEX, která byla vytvořena Evropskou unií nařízením Rady v roce 2005. Tato agentura má za úkol koordinovat spolupráci členských států EU v otázce ochrany vnějších hranic. FRONTEX podniká spolu s členskými státy EU námořní a letecké výkony v oblasti Středozemního moře a Atlantského oceánu za účelem vyhledávání nelegálních lodí převažujících africké migranty. Tato agentura rovněž zasahuje při problémech na hranicích postižených států. FRONTEX spolupracuje také s dalšími bezpečnostními složkami (EUROPOL, OLAF či CEPOL).

¹⁴² Týden.cz: Čtvrtý summit EU - Afrika. *EU a Afrika chtějí lépe bojovat proti nelegální migraci* [online]. 2014 [cit. 2014-07-02]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/eu-a-afrika-chteji-lepe-bojovat-proti-nelegalni-migraci_303128.html?showTab=diskutovane#.U7Upq_1_t6c

Je také spojován s projektem Globální přístup k migraci a mobilitě, který se snaží eliminovat nelegální migraci. Podporuje řešení problémů, které vedou africké migranty ze své země do EU (chudoba, životní podmínky, pracovní příležitosti apod.)¹⁴³

Globální přístup k migraci a mobilitě GAMM

Nedílnou součástí partnerství EU-Afrika v oblasti vnitřních věcí je GAMM, na jehož základě byl zahájen intenzivní dialog EU s Afrikou v oblasti migrace a mobility na dvoustranné, regionální a kontinentální úrovni. Tento dialog se snaží řešit témata, kvůli kterým dochází k migraci Afričanů¹⁴⁴:

- boj proti obchodování s lidmi;
- ochrana migrantů, podpora azylu a mezinárodní ochrany;
- budování kapacit na ochranu hranic EU;
- zmírnění dopadu odlivu mozků, posílením rozvoje země původu.

¹⁴³ Europa.eu. *Jak funguje EU: Evropská agentura pro řízení operativní spolupráce na vnějších hranicích členských států EU* [online]. 2013 [cit. 2014-07-02]. Dostupné z: http://europa.eu/about-eu/agencies/regulatory_agencies_bodies/policy_agencies/frontex/index_cs.htm

¹⁴⁴ Europa.eu. *Policies: Africa* [online]. 2013 [cit. 2014-07-02]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/international-affairs/africa/index_en.htm

5 Závěr

Diplomová práce se věnuje problematice Antroposociálních a ekonomických problémů v zemích subsaharské Afriky, přičemž cílem této práce bylo definovat tyto problémy, které bývají příčinou jejího pomalého ekonomického růstu. Jedním z nejdiskutovanějších témat současné doby je chudoba. V současnosti se na světě nachází přibližně 1,2 miliardy lidí, kteří žijí pod hranicí 1,25 dolarů na den, přičemž region subsaharské Afriky je jednou z nejpostiženějších oblastí světa. Z celkového počtu 1,2 miliardy lidí v absolutní chudobě, žije jich právě 420 milionu v subsaharské Africe.

Chudoba je cyklický proces, kdy některé z faktorů, které vedou k jejímu vzniku, jsou často i důsledkem její existence. Jedním z faktorů zapříčiňujících chudobu v tomto regionu je v podstatě i sama jeho poloha. Subsaharská Afrika se nachází na kontinentu, který je převážně ze 40 % pokrytý pouštěmi, a jehož podnebí se vyznačuje značnou nesourodostí srážek v průběhu roku. Problémy způsobuje také politická nestabilita a válečné konflikty v řadě států. Prohlubování chudoby souvisí s vysokou porodností, negramotností a nedostatkem kvalifikovaných pracovních sil, špatným přístupem ke zdravotní péči, vysokým výskytem závažných infekčních onemocnění, podvýživou a enormní zadlužeností.

Ve snaze řešit problémy spojené s chudobou v rozvojových zemích byly v roce 2000 vytvořeny Rozvojové cíle tisíciletí MDG (*MDG – The Millenium Development Goals*), kterými se vyspělé ekonomiky zavázaly, že do roku 2015 splní kritéria týkající se odstranění chudoby, lepšího vzdělání, rovnosti pohlaví, snížení dětské úmrtnosti a úmrtnosti matek, boje s HIV/AIDS a dalšími chorobami, udržitelnosti životního prostředí a globálního partnerství.

Pro svou práci jsem si vybrala hodnocení následujících cílů, konkrétněji cíle 1 – odstranit extrémní chudobu a hlad, cíl 4 – snížit o 2/3 dětskou úmrtnost, cíl 5 – zlepšit zdraví matek, cíl 6 – bojovat s HIV/AIDS, malárii a dalšími infekčními nemocemi a cíl 8 – vytvořit globální partnerství pro rozvoj, který má v sobě zahrnuté oddlužení. Pokrok zemí subsaharské Afriky k jejich splnění byl doposud značný, avšak v některých případech je bohužel již jasné, že vytýčených cílů dané země nemohou dosáhnout.

Jako první byl představen MDG 1, tedy cíl odstranit extrémní chudobu a hlad. V rámci tohoto cíle se podařilo z extrémní chudoby se vymanit miliony lidí a zajistit tak splnění

jednoho z důležitých cílů již nyní. Ovšem co se týče subsaharské Afriky, došlo ke snížení míry chudoby o nejméně procent. Aktuálně se zde nachází 45,6 % obyvatelstva v absolutní chudobě. Subsaharská Afrika je jediný region, ve kterém měl počet lidí žijících na hranici extrémní chudoby stoupavou tendenci. V roce 1990 se nacházelo v extrémní chudobě 290 milionů obyvatel, kdežto v roce 2012 jich bylo již přes 420 milionů. Tato situace je zapříčiněná dalším globálním problémem, a to výrazným nárůstem populace v tomto regionu.

Velkého pokroku bylo dosaženo také v rámci MDGs č. 4 a 5, kdy se úmrtnost dětí ve světě se snížila o 41 %. V roce 1990 umíralo 87 z tisíce živě narozených dětí, v roce 2011 to bylo 57 úmrtí. To znamená, že každý den umírá o 14 tisíc dětí méně. Ale i u tohoto čtvrtého MDG musíme zmínit SSA, kde i přestože došlo ke snížení úmrtnosti dětí ve věku do 5 let, tak i nadále SSA vykazuje extrémní hodnoty úmrtí. V některých státech došlo dokonce k zvýšenému úmrtí dětí (Demokratická republika Kongo, Čad, Somálsko), v důsledku faktorů jako jsou extrémní sucha a s nimi spojené hladomory, politická nestabilita apod. V rámci tohoto cíle bude nutno věnovat ještě více úsilí na snížení úmrtnosti dětí.

U matek se úmrtnost za posledních 20 let snížila o 47 %, ze 400 na 210 úmrtí na 100 tisíc porodů. Opět musíme zmínit SSA, kde sice došlo ke snížení úmrtnosti matek z 830 úmrtí na 100 tisíc porodů (2000) na 510 úmrtí v roce 2013. Toto číslo je enormně vysoké. Úspěšnost plnění tohoto cíle není velká.

Pokroku bylo dosaženo také v oblasti šestého MDG – boj s HIV/AIDS, malárii a dalším infekčním nemocem. Úmrtnost na malárii se v letech 2000 - 2010 celosvětově snížila o více než 25 %. Dostupnost léčby zachránila více než milion životů. Snižuje se počet HIV infekcí. V roce 2011 bylo 34 milionů HIV pozitivních a 8 milionů lidí v rozvojových zemích dostávalo antiretovirální léčbu.

Co se týče MDG cíle 8 a oddlužení států v rámci iniciativ HIPC a MDRI, tak můžeme říct, že tento cíl byl úspěšný. Enormní zadluženost se týkala převážně států subsaharské Afriky, kterým bylo v rámci těchto iniciativ odpuštěno více jak 90 % dluhu.

I přesto, že do roku 2015 se nepodaří v subsaharské Africe naplnit všechny Rozvojové cíle tisíciletí, a je více než zřejmé, že region v jejich naplňování zaostává za ostatními rozvojovými regiony, nelze hodnotit plnění cílů jako neúspěšné. Rozvojová agenda spojená s MDG zlepšila životy milionů lidí, přestože konkrétních cílových hodnot nebylo

dosaženo, což také souvisí s mnohdy velmi ambiciózně a nereálně stanovými hodnotami. Pokrok však dává příslib, že pokračování ve stávající formě pomoci umožňuje ekonomické a antroposociální problémy subsaharské Afriky řešit.

Seznam literatury

a) knihy

- 1) ADAMCOVÁ Lenka. a kol.: Úvod do rozvojových studií, Praha: Oeconomica, 2006, část II, kap. 1, str. 198
- 2) ADEPOJU, Aderanti. *Migration in sub-Saharan Africa* [online]. Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet, 2008[cit. 2014-07-09]. ISBN 9171066209
- 3) BECK, Ulrich. *Co je to globalizace?: omyly a odpovědi*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. 191 s. Sociologická řada; sv. 4. ISBN 978-80-7325-123-9.
- 4) BUDDE-ISER, Wilson; FISCH, Andrea; JANKE, Linde; HEIDTMANN, Dieter; KAISER, Jürgen; MASSENBACH, Arndt; CLAUSEWITZ, Bettina; WEINBRENNER, Birgit. *Spravedlivé oddlužení*. Praha: Ekumenická akademie, 2003.
- 5) HOLUB, Alois, Jaroslav FOLTÝN a Nikolaj ORDUNUNG. *Rozvojová ekonomika*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1993, 128 s. ISBN 80-707-9423-2.
- 6) HOKROVÁ, Marie. *Mezinárodní obchod se zemědělskými komoditami – Dopady protekcionismu a spotřeby vyspělých zemí na rozvojové země: S příkladem kaka a cukru*. Praha: Univerzita Karlova, 2007. 111 s
- 7) ILLIFE John, *Afrika a Afričané: Dějiny kontinentu*, Vyšehrad 2001, 375 stran, ISBN: 80-7021-468-6, str. 304
- 8) JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN. *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. Praha: C.H. Beck, 2010. 324 s. ISBN 978-80-7400-326-4.
- 9) KUNEŠOVÁ, Hana a Eva CIHELKOVÁ. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, xviii, 319 s. ISBN 80-717-9455-4.
- 10) KUNC, K.; SKOKAN, L. *Globální problémy (Úvod od geoglobalistiky)*. 1. vydání. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2000
- 11) LACINA Karel a kol., *Nejnovější dějiny Afriky*, Praha 1987
- 12) MEREDITH, Martin. *The fate of Africa: from the hopes of freedom to the heart of despair : a history of fifty years of independence*. 1st ed. New York, c2005, vi, 752 p. ISBN 15-864-8246-7, str. 144

- 13) MARKOVÁ, Jana. *Mezinárodní měnové instituce*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, nakladatelství Oeconomica, 2002. ISBN 80-245-0431-6.
- 14) OTEVŘELOVÁ, Adéla. *Zemědělství v Africe*. Olomouc, 2012. Dostupné z: http://geoinformatics.upol.cz/dprace/bakalarske/otevrelova12/download/otevrelova_bp_priloha6.pdf. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci.
- 15) PROCHÁZKA. Index lidského rozvoje a jeho využití jako indikátoru mezinárodních rozdílů v kvalitě života. Brno, 2012. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/350697/prif_b/BP.txt. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce RNDr. Petr Daněk, Ph.D.
- 16) REID, Richard James. *Dějiny moderní Afriky: od roku 1800 po současnost*. Grada, 2011.
- 17) ZÁHOŘÍK, Jan. *Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace: proměny governance*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, 179 s. ISBN 978-80-7422-021-0.

b) elektronická publikace

- 1) DUDKOVÁ, Lenka. *Rozvojové cíle tisíciletí: manuál pro učitele středních škol* [online]. Praha: Partners Czech, 2008 [cit. 2014-07-09]. ISBN 978-80-903767-3-1-. Dostupné z: https://www.dvorek.eu/dwn/1003/25537cs_CZ_LEKCE_MDG.PDF
- 2) Freedom House. *Freedom on the Net 2013: Despite Pushback, Internet Freedom Deteriorates* [online]. 1. vyd. 2013 [cit. 2013-10-30]. Dostupné z: http://freedomhouse.org/sites/default/files/resources/FOTN%202013_Full%20Report_0.pdf
- 3) MARCALÍKOVÁ, Andrea. *Is.muni.cz: Migrace z Afriky do Evropy* [online]. 2010 [cit. 2014-02-04]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1431/podzim2010/Z0099/ode/17750935/17750949/Marcanikova_Andrea-Migrace_z_Afriky_do_Evropy.pdf
- 4) PLESNÍK. *První pandemie moderní doby: 25 let HIV/AIDS*. In: Studijní materiál [online]. 2008 [cit. 2014-02-08]. Dostupné z: http://www.khsova.cz/01_odborna_cinnost/files/sms061.pdf
- 5) RBM: The Global Partnership for a Malaria - Free World. *Annual Report 2013* [online]. Geneva, 2014 [cit. 2014-07-02]. Dostupné z: <http://www.rollbackmalaria.org/docs/2014/RBM-Annual-Report-2013.pdf>

- 6) UNITED NATIONS. *The Millennium Development Goals Report 2013* [online]. New York: United Nations Pubns, 2013 [cit. 2014-06-24]. ISBN 978-921-1012-842. Dostupné z: <http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/report-2013/mdg-report-2013-english.pdf>
- 7) WHO. *UNAIDS: Core Epidemiology Slides* [online]. 2013 [cit. 2014-01-07]. Dostupné z: http://www.unaids.org/en/media/unaids/contentassets/documents/epidemiology/2013/gr2013/201309_epi_core_en.pdf

c) webové stránky

- 1) BERGLEE, Royal. Regional geography of the World: *Globalization, people and places*. In: 2012books.lardbucket.org [online]. 2012 [cit. 2013-10-28]. Dostupné z: <http://2012books.lardbucket.org/books/regional-geography-of-the-world-globalization-people-and-places/s10-subsaharan-africa.html>
- 2) CALLAGHLY, Thomas M. Issue: A Journal of Opinion: *Debt and Structural Adjustment in Africa: Realities and Possibilities* [online]. 2. vyd. 1988 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/1166952?uid=3737856&uid=2&uid=4&sid=21103443184627>
- 3) CZECH TRADE: Businessinfo. Somálsko: *vnitropolitická situace* [online]. 2009 [cit. 2013-10-30]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/somalsko-vnitropoliticka-charakteristika-17516.html>
- 4) ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. Rozvojové cíle tisíciletí: *Cíl 8 - budovat světové partnerství pro rozvoj* [online]. Praha, 2009 [cit. 2014-07-08]. Dostupné z: <http://www.czda.cz/rozvojova-spoluprace/rozvojove-cile-tisicileti-.htm>
- 5) ČESKO PROTI CHUDOBĚ: *Cíl - 8 Budovat světové partnerství pro rozvoj*. [online]. Praha [cit. 2014-06-02]. Dostupné z: <http://www.ceskoprotichudobe.cz/?id=79-15-ukol%3E>.
- 6) ECONOMIC DEVELOPMENT IN AFRICA: Rethinking the Role of Foreign Direct Investment. In: *Economic Development in Africa* [online]. UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT Geneva, 2005 [cit. 2013-06-16]. Dostupné z: http://www.unctad.org/en/docs/gdsafrica20051_en.
- 7) EUROPA.EU. Evropská unie. In: *Iniciativa na pomoc vysoce zadluženým chudým zemím (HIPC)* [online]. 2005 [cit. 2014-06-02]. Dostupné

- z:http://europa.eu/legislation_summaries/development/least_developed_countries/r12402_cs.htm
- 8) EUROPA.EU. Jak funguje EU: *Evropská agentura pro řízení operativní spolupráce na vnějších hranicích členských států EU* [online]. 2013 [cit. 2014-07-02]. Dostupné z: http://europa.eu/about-eu/agencies/regulatory_agencies_bodies/policy_agencies/frontex/index_cs.htm
 - 9) EUROPA.EU. Policies: *Africa* [online]. 2013 [cit. 2014-07-02]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/international-affairs/africa/index_en.htm
 - 10) EUROPA.EU. Pobyt kvalifikovaných pracovníků: *modrá karta*. [online]. 2013 [cit. 2014-07-07]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/internal_market/living_and_working_in_the_internal_market/114573_cs.htm
 - 11) EUROSKOP. Audit: *Jak efektivní je pomoc EU v Africe?* [online]. Praha, 2005 [cit. 2014-01-06]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/9047/21071/clanek/audit-jak-efektivni-je-pomoc-eu-v-africe/>
 - 12) Factbook. 2012. *Physicians density*. [online]. 2012 [cit. 2014-02-04]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2226.html#ag>.
 - 13) HECZKO, Stanislav. Světová ekonomika a globální problémy lidstva. In: *Britské listy* [online]. 2005 [cit. 2014-05-14]. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/26306.html>
 - 14) HELENA.XIXAO. Afrika a hlad: Klimatická změna. In: *Animal and people* [online]. 2007 [cit. 2013-06-26]. Dostupné z: <http://helena.xixao.com/afrika-a-hlad/>
 - 15) ILIFFE, John. *Africans: the history of a continent* [online]. 1. vyd. New York: Cambridge University Press, 1995, xi, 323 p. [cit. 2013-06-26]. ISBN 05-214-8422-7. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=dlHE51ScKTUC&pg=PA127&hl=cs&source=gbs_toc_r&cad=4#v=onepage&q&f=false
 - 16) IMF. About the IMF: *Organization and Finances* [online]. 2000 [cit. 2014-04-07]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/about/orgfin.htm>
 - 17) IMF. *Our Work* [online]. 2000 [cit. 2014-04-07]. Dostupné z: <https://www.imf.org/external/about/ourwork.htm>

- 18) IMF: About the IMF. In: *Debt Relief Under the Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) Initiative* [online]. 2000, 2014 [cit. 2014-06-02]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/hipc.htm>
- 19) INSTITUTE OF TROPICAL MEDICINE ANTWERP: *HIV/AIDS* [online]. 2013 [cit. 2014-02-08]. Dostupné z: http://itg.content-eu/Generated/pubx/173/hiv_and_aids/introduction.htm
- 20) IPS: Inter press service. PALITZA, Kristin. *Pokroku v mateřské zdravotní péči v Africe brání politická nestabilita* [online]. 2012, 2014 [cit. 2014-06-24]. Dostupné z: <http://www.ipsinternational.org/cz/news.asp?idnews=99>
- 21) JAMBOROVÁ, Monika. Rozvojovka: *Zadluženost rozvojových zemí* [online]. 2008 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/analyzy/27-zadluzenost-rozvojovych-zemi.htm>
- 22) KINŠT, Jan a Martina MELÍŠKOVÁ. Euroskop: *Analýzy*. In: *Audit: Jak efektivní je pomoc EU v Africe?* [online]. 2012 [cit. 2014-06-14]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/9047/21071/clanek/audit-jak-efektivni-je-pomoc-eu-v-africe/>
- 23) LUCA, Andrei. Human Development Index Values in Different Countries in the World - 2011. *Human Development Index* [online]. 2011 [cit. 2013-06-29]. Dostupné z: <http://humandevlopmentindex.net/tag/human-development-index-values/>
- 24) MAŠLOVÁ, Hana. Ozbrojené konflikty: *Shrnutí konfliktů*. In: *Afrikaonline.cz* [online]. 10.1.2001 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cisloclanku=2001011001>
- 25) MATUSKY, Adelia. U.S. History 2: *African Slave Ports*. In: *Xtimeline* [online]. 2008 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: <http://www.xtimeline.com/evt/view.aspx?id=817874>
- 26) MINTER, W. 2011. African Migration, Global Inequalities and Human Rights: *Connection the dots*. *Nordiska Afrikainstitutet*. [online]. 2011 [citováno dne 10. 7. 2014]. Dostupné z: <https://www.africafocus.org/editor/migr06.php>.
- 27) NĚMEC, Jaromír. Historie otroctví v Africe IV. In: *Afrika online.cz* [online]. 12.12.2001 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cisloclanku=2005121201>

- 28) OSN: United Nations Statistics Division. In: *Composition of macro geographical (continental) regions, geographical sub-regions, and selected economic and other groupings* [online]. France, 2012, 11.2.2013 [cit. 2013-06-16]. Dostupné z: <http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm#africa>
- 29) PETRÁSKOVÁ, Kateřina. *Afrika.Online.cz: Vzdělání v Africe* [online]. 2009 [cit. 2014-02-04]. Dostupné z: <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cisloclanku=2009011501>
- 30) PODANÝ, Petr. Jižní Súdán: pranice o ropu a cílené vraždění žen a dětí. *Tyden.cz* [online]. 2013, 20.6.2013 [cit. 2013-10-29]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/afrika/jizni-sudan-pranice-o-ropu-a-cilene-vrazdeni-zen-a-deti_273997.html#.Um_x7_k991w
- 31) PRAŽSKÝ INSTITUT PRO GLOBÁLNÍ POLITIKU. *Glopolis: Africká zemědělská produkce* [online]. 2012. vyd. [cit. 2013-06-16]. Dostupné z: https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&cad=rja&ved=0CEkQFjAD&url=http%3A%2F%2Fwww.vse.cz%2Fvskp%2F6669_vliv_ze_medelske_politiky_evropske_unie_na_zeme_subsaharske_afriky&ei=Oy9UYvtO8bHswaqwIGYBQ&usg=AFQjCNFI7PrZKn1g_XMkQtPV8fYuXWylw&sig2=HNqMseo0BbQCs0CL3ImW-w&bvm=bv.47883778,d.Yms
- 32) RATHA, D. 2012. *Remittances: Funds for the Folks Back Home*. IMF. [online]. 2012 [cit. 2014-02-04]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/basics/remitt.htm>.
- 33) ROZVOJOVKA: *Člověk v tísni. Zdraví* [online]. Praha, 2011 [cit. 2014-01-06]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/zdravi>
- 34) RŮŽIČKOVÁ, Pavlína. *Současné konflikty v Subsaharské Africe: Kolonialismus*. In: *Válka.cz* [online]. 3.12.2010 [cit. 2013-06-27]. Dostupné z: http://www.valka.cz/clanek_13827.html#13827_20
- 35) SALMON. *How poverty has tracked global population: Sub-Sahara Africa* [online]. 2011 [cit. 2014-02-09]. Dostupné z: <http://blogs.reuters.com/felix-salmon/2011/10/31/how-poverty-has-tracked-global-population/>
- 36) THE WORLD BANK: *Data: GNI per capita, Atlas method (current UDS)* [online]. 2013 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx>

- 37) THE WORLD BANK. *Data: Sub-Saharan Africa* [online]. 2011 [cit. 2013-06-28]. 1-800-831-0463. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/region/SSA?display=default>
- 38) TÝDEN.CZ: Čtvrtý summit EU - Afrika. *EU a Afrika chtějí lépe bojovat proti nelegální migraci* [online]. 2014 [cit. 2014-07-02]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/eu-a-afrika-chteji-lepe-bojovat-proti-nelegalni-migraci_303128.html?showTab=diskutovane#.U7Upq_1_t6c
- 39) UNAIDS. *UNAIDS Strategy 2011-2015* [online]. Geneva [cit. 2014-07-02]. Dostupné z: <http://www.unaids.org/en/aboutunaids/unaidstrategygoalsby2015/>
- 40) UNICEF: Česká republika. *Malárie v Africe zabíjí 1500 dětí denně* [online]. Praha, 2011, 2014 [cit. 2014-07-02]. Dostupné z: <http://www.unicef.cz/aktualne/53881-malarie-v-africe-zabiji-1500-deti-denne>
- 41) UNICEF: Česká republika. *Naše poslání* [online]. 2004, 2014 [cit. 2014-06-24]. Dostupné z: <http://www.unicef.cz/co-delame/nase-mise>
- 42) UNICEF. *Press centre: The Hidden Costs of Malaria* [online]. 2004 [cit. 2014-02-08]. Dostupné z: http://www.unicef.org/media/media_20475.html
- 43) UN.ORG. *Africa*. [online]. 2004 cit. 2014-02-10]. Dostupné z: <http://un.org/afrika/osaa/reports/Resource%20flows%20to%20Africa20An%update%20of%20Statistical%20trends.xls>
- 44) WHO. Global Malaria Report: *Global Malaria Mapper* [online]. 2014 [cit. 2014-02-08]. Dostupné z: <http://www.worldmalaria-report.org/node/54>
- 45) WHO: World Health Organization. *Media centre: Maternal mortality* [online]. Geneva, 2014 [cit. 2014-06-24]. Dostupné z: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs348/en/>
- 46) Worldphotosguide.blogspot. In: *African Hunger Crisis* [online]. 2011 [cit. 2014-02-09]. Dostupné z: <http://worldphotosguide.blogspot.cz/2011/08/famine-in-somalia-photos-from-east.html>
- 47) ZELINKA, Ladislav. Příčiny a řešení problémů chudoby Afriky: Politická situace. In: *Zvědavec* [online]. 13.8.2012 [cit. 2013-06-28]. Dostupné z: <http://www.zvedavec.org/komentare/2012/08/5069-priviny-a-reseni-problemu-chudoby-afriky.htm>

Seznam zkratek

AIDS	Acquired Immune Deficiency Syndrome – Syndrom získaného imunodeficitu
AKT	Afrika, Karibik, Tichomoří
DSA	Debt Sustainability Analysis - Analýza udržitelné zadluženosti
EK	Evropská komise
ERF	Evropský rozvojový fond
ESAF	Enhanced Structural Adjustment Facility – Mechanismus pro podpoření strukturálních změn
EU	Evropská unie
EDI	Foreign Direct Investment – Přímé zahraniční
GAMM	Global Approach to Migration – Globální přístup k migraci a mobilitě
HDI	Human Development index – Index lidského rozvoje
HDP	Hrubý domácí produkt
HIPC	Heavily Indebted Poor Countries – Iniciativa pro těžce zadlužené země
HIV	Human Immunodeficiency Virus – Virus lidské imunitní nedostatečnosti
HNP	Hrubý národní produkt
IDA	International Development Association – Mezinárodní rozvojová agentura
IGAD	Intergovernmental Authority on Development – Mezivládní úřad pro rozvoj
ILO	International Labour Organization – Mezinárodní organizace práce
JAR	Jihoafrická republika
MDG	The Millenium Develompent Goals – Rozvojové cíle tisíciletí
MDRI	Multilateral Debt Relief Iniciative – Multilaterální iniciativa na odpuštění dluhů
MMF	Mezinárodní měnový fond
NPV	Net present value – čistá současná hodnota
OAJ	Organizace africké jednoty

OSN	Organizace spojených národů
PRGF	Poverty reduction and Growth Facility – Mechanismus redukce chudoby a podpory růstu
RBM	Roll Back Malaria
RZ	Rozvojové země
SAP	Structural Adjustments Programme – Program strukturálních změn
SB	Světová banka
SSA	Subsaharská Afrika
UNAIDS	Program OSN na boj s HIV/AIDS
UNDP	United Nations Development Programme – Rozvojový program OSN
UNFPA	United Nation Populations Fund – Populační fond OSN
UNICEF	The United Nations Children's Fund – Dětský fond OSN
UNCTAD	The United Nations Conference on Trade and Development – Konference OSN o obchodu a rozvoji
WHO	World Health Organization – Světová zdravotnická organizace

Seznam tabulek

- Tabulka 2.1: Členění subsaharské Afriky na sub regiony dle OSN
- Tabulka 2.2: Vývoz Afrických otroků skrz Atlantický oceán
- Tabulka 2.3: Hlavní mezníky vývoje obchodu s otroky
- Tabulka 2.4: Konflikty v Africe od roku 1960 - 2002
- Tabulka 2.5: Základní údaje SSA dle Světové banky za rok 2011
- Tabulka 2.6: Základní makroekonomické ukazatele států SSA dle Světové banky
- Tabulka 2.7: Index lidského rozvoje 2010
- Tabulka 3.1: Podíl subsaharské Afriky na světovém obchodě, 1960 – 2012 (v %)
- Tabulka 4.1: Země iniciativy HIPC – Bod dokončení
- Tabulka 4.2: Státy iniciativy MDRI
- Tabulka 4.3: Státy iniciativy MDRI
- Tabulka 4.4: Míra absolutní chudoby a počet chudých obyvatel v regionech světa (2012)
- Tabulka 4.5: Deset nejchudších států světa z hlediska míry absolutní chudoby (2012)
- Tabulka 4.6: Deset států světa s nejvyšším počtem chudých obyvatel (2012)

Seznam obrázků

- Obrázek 2.1: Členění Subsaharské Afriky na Sub-regiony dle OSN
- Obrázek 2.2: Obchod s otroky přes Atlantický oceán
- Obrázek 2.3: Rozdělení států Afriky mezi Evropské mocnosti
- Obrázek 2.4: Freedom House report 2013 - Afrika
- Obrázek 2.5: Human Development Report 2011
- Obrázek 3.1: Hladovějící obyvatelé Afrického rohu
- Obrázek 3.2: Celkový počet infikovaných lidí virem HIV/AIDS ve světě v roce 2012
- Obrázek 3.3: Strom života v Botswaně, obyvatelé bez HIV/AIDS a s HIV/AIDS
- Obrázek 3.4: Státy ohrožené malárií v roce 2014 dle WHO

Seznam grafů

- Graf 2.1: Náklady vybraných válečných konfliktů v Africe
- Graf 2.2: Státy SSA dle ukazatele HNP/obyvatele v USD
- Graf 3.1: Vnější dluh vyjádřený jako % HDP v RZ v období 1980 - 2003
- Graf 3.2: Struktura vnějšího dluhu afrických zemí dle původu dluhu, 1980 a 2003
- Graf 3.3: Počet lidí žijících s méně než 1,25 USD/den v SSA, 1987 - 2011
- Graf 3.4: Míra gramotnosti afrických zemí dle údajů Světové banky v roce 2013
- Graf 4.1: Podíl lidí žijících s méně než 1,25 USD/den, 1990 - 2012 (v %)
- Graf 4.2: Snížení úmrtnosti dětí do 5 let dle regionů v letech 1990 – 2011 (v mil.)
- Graf 4.3: Podíl mateřské úmrtnosti v rozvojových regionech ve věku 15 – 49 let, na 100 000 živě narozených dětí (2000 – 2013)
- Graf 4.4: Počet osob užívajících antiretovirální terapii, počet úmrtí na AIDS, a počet lidí nově nakažených virem HIV v RZ 2002 – 2011 (v mil.)
- Graf 4.5: Podíl dětí do 5 let spících pod insekticidy ošetřenými moskytiérymi v afrických zemích, dle krajů, 2010 – 2012 (v %)

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 15. července 2014

Jana Jurášková

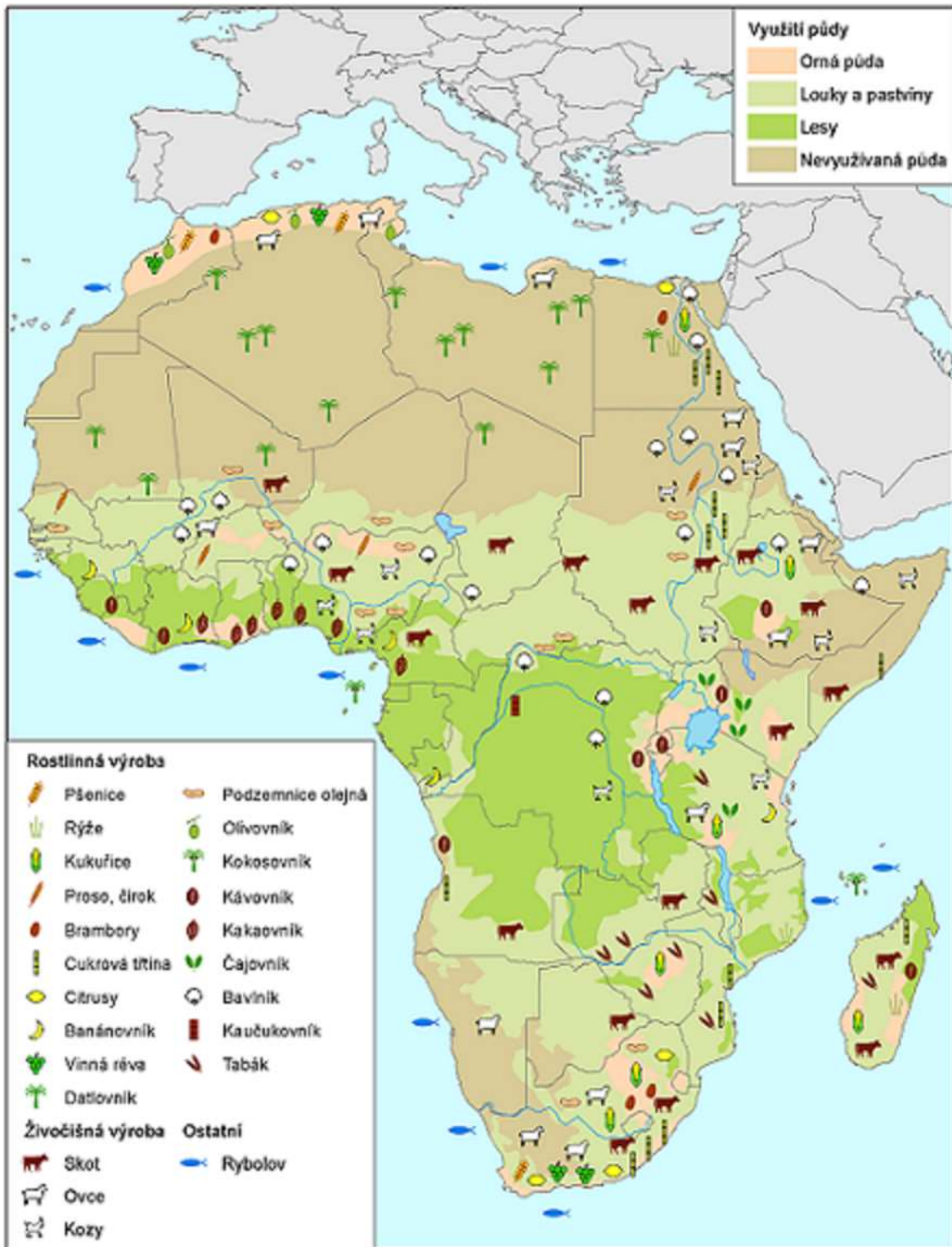
Seznam příloh

Příloha 1: Zemědělství v Africe

Příloha 2: Hodnocení SSA pomocí ukazatele HNP/obyvatele v USD

Přílohy

Příloha č. 1: Zemědělství v Africe

Zdroj: OTEVŘELOVÁ, Adéla. *Zemědělství v Africe*. Olomouc, 2012. Dostupné z: http://geoinformatics.upol.cz/dprace/bakalarske/otevrelova12/download/otevrelova_bp_priloha6.pdf. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

Příloha č. 2: Hodnocení SSA pomocí ukazatele HNP/obyvatele v USD

Stát	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Angola	1840	2730	3320	3590	3660	3830
Benin	600	640	720	770	770	780
Botswana	5600	5950	6450	6270	6750	7470
Burkina Faso	410	430	480	520	560	580
Burundi	160	170	190	210	230	250
Cameroon	990	1030	1150	1200	1190	1210
Cape Verde	2280	2570	2910	3180	3280	3540
Central African Republic	360	380	420	450	470	480
Chad	460	500	550	650	710	720
Comoros	620	640	690	740	750	770
Congo, Dem. Rep.	130	140	160	90	180	190
Congo, Rep.	1220	1400	1870	1980	2240	2250
Djibouti	1050	1100	1200	1270		
Equatorial Guinea	6940	9620	13200	16590	13560	15670
Eritrea	250	260	250	290	340	430
Ethiopia	190	230	280	330	360	370
Gabon	5480	6470	7500	7620	7680	8080
Gambia, The	400	440	510	560	570	500
Ghana	600	810	1160	1190	1250	1410
Guinea	320	330	340	380	390	430
Guinea-Bissau	410	460	530	560	570	600
Kenya	570	660	740	780	810	820
Lesotho	910	950	1050	1080	1110	1210
Liberia	140	170	190	240	260	330
Madagascar	290	340	400	420	430	430
Malawi	230	250	290	330	350	360
Mali	410	450	520	560	600	610
Mauritania	860	960	1080	1030	1010	1030
Mauritius	5540	6050	6830	7260	7780	8040
Mozambique	310	340	380	430	440	460
Namibia	3760	3970	4080	3970	4180	4700
Niger	280	290	330	340	360	360
Nigeria	830	960	1150	1160	1250	1280
Rwanda	310	350	430	480	520	570
Sao Tome and Principe	860	910	1020	1160	1240	1350
Senegal	830	900	1020	1070	1080	1070
Seychelles	11920	12350	11330	10410	10680	11270
Sierra Leone	330	370	410	430	440	460
South Africa	5480	5760	5850	5730	6090	6960
Tanzania	390	410	460	500	530	540
Togo	400	420	470	520	550	570
Uganda	340	380	420	470	500	510
Zambia	620	750	970	1070	1110	1160
Zimbabwe	430	410	340	380	500	660
Cote d'Ivoire	900	950	1070	1160	1170	1090
Swaziland	2810	3030	3100	3010	3056	3470

Zdroj: The World Bank: World DataBank. GNI per capita, Atlas method (current UDS) [online]. 2013 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx?vlastní> zpracování